

93/4981

D65

ASEZĂMÂNTUL CULTURAL
ION C. BRĂTIANU

----- LVII -----

DOMNIA REGELUI CAROL I

5 CONFERINȚE ȚINUTE LA UNIVERSITATEA LIBERĂ
IN ANUL 1940

IMPRIMERIILE INDEPENDENȚA

Antrepriza Tip. Românesc

București, Str. R. Poincaré, 17

1941

AȘEZĂMÂNTUL CULTURAL
ION C. BRĂTIANU

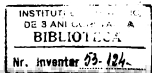
----- LVII -----

DOMNIA REGELUI CAROL I

5 CONFERINȚE ȚINUTE LA UNIVERSITATEA LIBERĂ
IN ANUL 1940

BUCUREȘTI
„IMPRIMERIILE INDEPENDENȚA”
Str. R. POINCARE, 17
1941

O MARE PERSONALITATE MORALĂ :

CAROL I REGELE INTEMEIETOR ¹⁾

Profesor CONSTANTIN KIRIȚESCU

În vremuri de îngrijorări naționale, popoarele se strâng instinctiv în jurul conducătorilor lor, iar mintea caută înspre trecut, spre a găsi acolo pildele de energie care să întărească sufletele cu nădejdea că greutățile orei prezente vor putea fi înfruntate. Cu pietate, respect și iubire, ne închinăm înaintea figurilor luminoase a acelor fruntași cari, în vremuri nespuse mai grele, au știut să citească în paginile obscure ale viitorului, să sfideze adversitatea, să țină piept amenințărilor, să ocolească cu dibăcie ori să înlătore cu bărbăție piedicele ce se puneau în calea misiunii lor mărețe ; a acelor bărbați cari cu vedere limpede, cu cuget cumpănit, cu voință tare și cu credință neclintită într'o rânduire firească și dreaptă a lucrurilor, au reușit să încreșteze urme adânci pe răbojul letopisețelor noastre și au zidit temelii solide pentru clădirile durabile ale viitorului. Așa ni se înfățișează nouă, cetățeni ai unei țări zămislite cu credința multor generații și săvârșită cu jertfă de sânge, icoana Regelui Carol I, marele pionier al României moderne, a Suveranului care, transplatat în țara dela gurile Dunării din pământul strămoșilor săi dela izvoarele marelui fluviu, într'o îndelungată domnie chinuită de griji, înobilată de muncă și călăuzită de un ideal, a izbutit să creeze o operă durabilă și fecundă și să înscrie în istoria noastră națională unul din capitolele ei cele mai înălțătoare și mai luminoase.

1) Conferință ținută la 13 Noemvrie 1940 în prezența M. M. L. L. Regelui Mihai și Regina Mamă Elena.

Patruzeci și opt de ani a domnit, a osârdit, a suferit Regele întemeietor pentru țara al cărei pământ era altul decât cel natal, între oameni de alt neam, de altă lege și de altă limbă decât cei printre care își petrecuse copilăria și unde învățase să judece și să lupte. Desprins din țara, din poporul și din familia unde avea străvechi rădăcini, el a găsit tăria de suflet de a întemeia dincoace un regat și o dinastie, împins de o credință mistică în destinele pe care le înscrie Providența în cartea ei pecetluită. Nu s'a înșelat Regele Carol I în această credință și și-a împlinit până la capăt misiunea. Astăzi, când pe crugul vremii s'au încrestat adânc un veac dela nașterea lui și un pătrar de veac de când a fost așezat pentru veșnicie în cripta mănăstirii Argeșului, alături de ctitorii Basarabi, nu putem aduce un prinos de mai adâncă cinstire și mișcată recunoștință aceluia care ne-a hărăzit independența, regatul, dinastia și armătura statului român modern, decât răsfoind cu adâncă religiozitate filele cărții vieții sale, plină de fapte mari. Așa îi vom putea desprinde înțelesul și rosturile și vom putea tălmăci din ce adâncuri sufletești a isvodit isbânda care a încununat îndelungata lui domnie.

Departa de noi ideea prezumțioasă de a povesti marele capitol de istorie a României contemporane, care este domnia lui Carol I; nici timpul, nici împrejurarea nu ne îngăduie o asemenea temerară încercare. Ceea ce dorim să încercăm este să scoatem în evidență trăsăturile principale ale acestei puternice personalități morale, icoana sufletească a acestui caracter, așa cum ele răsar din faptele vieții sale. Va fi cea mai respectuoasă și recunoscătoare închinare ce datorim Regelui întemeietor.

Viața Regelui Carol I se înfățișează cercetătorului ca un roman ieșit din imaginația bogată a unui geniu creator, dar un roman veridic, trăit adevărat, unde se îmbină pagini de suferință alături de pagini de eroism, unde prevăzutul și neașteptatul își dau mâna și unde intrigile și răutățile sunt biruite de puterea unei mari înțelepciuni.

Opera politică dominantă a Regelui Carol I este întemeierea dinastiei. Străină prin originea ei, dinastia a devenit națională prin așezarea ei statornică pe pământul țării, prin identificarea ei cu simțimintele și năzuințele națiunii, prin

înfăptuirile pe care le-a săvârșit în cursul a câtorva generații pe scurt, prin asimilarea ei organică cu națiunea română.

De aceea astăzi, în aurora celei de-a patra domnii a dinastiei naționale, în mijlocul îngrijorărilor și întristărilor ce ne apasă, națiunea întregă se strânge în jurul Regelui său, raza de speranță a zilelor de mâine. Românii salută într'însul îmbinarea fericită a avântului voios și înoinitor al tinereții, cu seriozitatea înțeleptului întemeietor al dinastiei, încălzite de dragostea pentru pământul țării în care s'a născut și a crescut, sub ochiul veghiator al unei mame sfințite prin cele mai alese podoabe ale unui suflet de Regină: suferință și iubire. Către El se îndreptează simțirea unui popor, cristalizată într'o caldă urare: „Fii, Măria Ta, viteaz ca voevodul al cărui nume slăvit îl porți și înțelept ca străbunul al cărui sceptru glorios l-ai moștenit.”

* * *

Regele Carol I este capul de linie al dinastiei noastre naționale. El a avut rolul cel mai greu și cel mai ingrat, acela de pionier, de întemeietor, de creator. Reușita lui în această misiune providențială, echivalând cu una din cele mai mari binefaceri de care s'a putut bucura țara noastră în mult turburata ei istorie, este rezultatul complexului de însușiri sufletești care îi alcătuiau puternica personalitate.

Personalitatea unui om de stat se reflectează în faptele sale. Dar faptele nu sunt în chip matematic termenul final al însușirilor sufletești dela care au pornit. De câte ori, împrejurări potrivnice a căror ocolire sau înlăturare, nu stă în puterea omului, nu stânjenesc manifestarea strălucită a unor frumoase însușiri, nu înăbușă în germene fapta vrednică de inteligența ce a iscodit-o și de forța morală ce ar fi putut-o ajuta? Hazardul împrejurărilor servește uneori pe anumiți oameni mai mult de cât posibilitățile lor sufletești, după cum pe alții îi împiedică a-și da măsura adevărată a valorii lor. Istoria e adeseori ingrată în caracterizările ei. Titlul de „mare” pe care ea îl decerne unor personaje e mai mult în funcțiune de norocul înfăptuirilor decât de valoarea concepțiilor și străduința împlinirilor. De aceea adevărata istorie critică trebuie să țină seama la caracterizarea personajilor, nu numai de faptele materiale cuprinse în palmaresul unui om mare, dar

și de întregul complex sufletesc care l-a condus la succes ori eșec.

Regele Carol I a fost printre fericiții cari au putut înscrie la activul unei lungi domnii realizări mărețe, datorite pentru veșnicie pe lespezile de marmoră ale fastelor istoriei poporului său. Dar, independent de ceea ce i-au îngăduit împrejurările să săvârșească, el a fost un caracter în înțelesul cel mai deplin al cuvântului. Și de aceea istoria domniei lui ar fi ne-completă, superficial tratată, dacă expunerea acțiunii acestei vieți rodnice ar fi lipsită de motivarea psihologică pe care o poate furnisa numai apropierea de acest suflet plin de cea mai autentică nobleță. Cavalerism, seriozitate, credință religioasă, conștiința datoriei, iată virtuțile cari împodobesc personalitatea morală a celui dintâi Rege al României. Cu acest prețios capital sufletesc a sosit în țară Principele german de la Rin și dela izvoarele Dunării. Prin punerea lui în valoare a căutat el să cimenteze o orânduire nouă în țara dintre Carpați și Dunăre. Pe aceste virtuți a încercat el să le facă să rodească în pământul nou. Și dacă a reușit să le facă să triumfe, ori dacă alteori n'a reușit, lor le-a rămas el însuși credincios toată viața și cu ele a închis ochii pentru vecie, jertfindu-se lor în mijlocul tumultului celei mai groasnice răsturnări de oameni și principii ce a cunoscut lumea.

Cavaler, purtând cu mândrie și demnitate povara obligațiilor impuse de origina sa, posedând cultul onoarei și legat prin tradiție de cariera armelor, așa a fost regele Carol I tot timpul vieții lui. O ascendență interesantă poate explica această calitate sufletească. Nu e nevoie să-i căutăm obârșia, mergând prea departe, la acei străluciți cavaleri ai evului mediu, dintre cari unii au încrucișat spada sub zidurile cetăților turcești pentru apărarea sfintei cruci. Ascendența cea mai apropiată i-a asigurat calități moștenite dela două tulpini deopotrivă de bine inzestrate dela natură, în două direcțiuni deosebite; ele se armonizau de minune în persoana tânărului principe din casa domnitoare a mincului principat de Sigmaringen. Principele Carol era German din Sud, din regiunea renană. Structura sufletească a Germanilor din Sud, catolici, e deosebită de a Germanilor din Nord, luterani. De aceea, principele Carol nu înfățișa tipul ofițerului prusian, de stil Potsdam. O consanguinitate latină, o educație și conviețuire

familială și personală în medii latine au altoit pe acest fond influențe care au fost hotărâtoare pentru formația sa sufletească. Mama sa, blânda și dulcea Iosefină, ducesă de Baden, era fiica Stefaniei de Beauharnais, vara împărătesei Iosefina, prima soție a lui Napoleon ; ea fusese adoptată cu dovezi de iubire și cu privilegii de marele împărat la 1806. Dar și în linia bărbătească găsim ascendență franceză, căci bunica principelui Carol, mama prințului Carol Anton, principesa Antonia-Maria, era nepoată de frate a strălucitului cavaler al campaniilor napoleoniene, Murat, devenit mareșal al Franței, ca să moară în chip tragic ca rege al Neapolului, la prăbușirea regimului napoleonian.

Ceea ce a dăruit ereditatea, a completat educația. Ca principe de Hohenzollern, el a crescut în atmosfera severă, militară și național-germană a curții dela Sigmaringen, sub directivele și supravegherea strânsă a părintelui său, principele Carol-Anton. Acesta era un spirit liberal, unul din cei mai luminați patrioți germani din perioada de la 1848. El renunțase la drepturile suverane asupra țărișoarei sale, în favoarea Prusiei, spre a înlesni unitatea germană. Devenit simplu cetățean, dar păstrându-și titlurile și prerogativele principiare, a ocupat diferite înalte comenzi militare și a fost dela 1848—1851 șeful guvernului din Prusia. Ca tânăr ofițer german, principele Carol a făcut campania din Danemarca alături de comandantul său, principele moștenitor Frederic, de care îl va lega pe tot timpul vieții o strânsă prietenie. Origina sa și relațiile sale intime cu principele de Coroană explică și inclinațiile sale liberale, în opoziție cu atmosfera reacționară a curții din Berlin, unde trăia ca ofițer al Corpului de gardă ; era respectat din cauza caracterului său mândru — unii îl acuzau chiar de vanitate — dar era suspectat din cauza liberalismului său. Formația sa militară prusiană fusese îndulcită de înrâuriri de altă natură și origină. Guvernantă franceză, preceptor francez, lungă ședere în Dresda cu atmosfera ei de preocupări artistice, lungi călătorii în Franța de Sud, în Italia, în Spania, în Portugalia, în Africa de Nord, o înrudire prin alianță cu casa domnitoare din Portugalia, o vizită lungă la Paris unde a fost primit la curtea lui Napoleon III cu considerația și simpatia convenite unei rude prețuite, o legătură sentimentală la care a trebuit să renunțe cu durerea

în suflet din cauza situației sale de prinț și ofițer german, toate aceste influențe latine s'au răsfrânt puternic în sufletul principelui, i-au complectat și desăvârșit personalitatea cu o claviatură complexă și armonică.

Un loc hotărîtor a ocupat în formația sufletească a principelui Carol, părintele său, principele Carol-Anton. Concepțiile educative, în cadrul cărora înțelegea tatăl a-și crește fiul, a fost concretizate în scrisoarea adresată unui prieten; ea constituie un admirabil capitol de pedagogie princiară: „Păstrarea și întărirea sentimentului religios, fără ostentație și fără ca formele exterioare să copleșească simțirea interioară; onoarea militară fără prejudecățile goale de sens; ținuta cavalească obligată de originea sa princiară și de calitatea de ofițer; atitudinea de modestie și de camaraderie față de tovarășii de viață, toate acestea trebuiesc compensate printr'o independență bărbătească, simțul convingerilor și al răspunderilor și păstrarea individualității proprii”. Mulți ani, principele Carol-Anton va fi pentru domnitorul României un sfătuitor iubit, înțeles și circumspect. Corespondența foarte nutritivă a prințului cu tatăl său, constituie una din cele mai importante lecții de guvernare. Ea e plină de sfaturi în care experiența bogată a omului politic se asocia cu dragostea părintească, spre a îndruma pe tânărul domnitor să se ferească de spinii cu care-i era presărată calea domniei.

Ceace da aceste vieți echilibrul sufletească și un fundament moral deosebit de curat, era credința religioasă a principelui. Era un creștin de adâncă fervoare religioasă, căutând în biserică reculegere și pace sufletească. A păstrat tot timpul vieții o strânsă legătură cu mănăstirea Benedictinilor de la Maria Einsiedeln din Elveția, unde sihăstrise un străbun, sfântul Meinrad. Pe un tablou de perete din sala „Principilor”, în mulțimea credincioșilor din cortajul ce însoțește transportarea statuii Maicii Domnului la Maria Einsiedeln, se poate vedea și astăzi un tânăr cucernic, care urmează procesiunea, ținând în mână lumânarea înfășurată într'o ghirlandă de trandafiri; trăsăturile fine ale profilului princiar descoperă ușor în tânărul cucernic pe principele Carol de Hohenzollern. Spre acest sanctuar de credință s'a gândit odată, într'unul din momentele de cumplită desnădejde sufletească, să se retragă bătrânul mo-

REGELE CAROL I AL ROMÂNIEI

narh de mai târziu, spre a găsi liniștea și pacea pentru cele din urmă zile ale unei existențe sbuciumate.

* * *

Cu aceste premize sufletești, formate din complexul aptitudinilor ereditare cu o educație deosebit de îngrijită, s'a prezentat tânărul principe german în fața chemării sale de domnitor al unei țări noi și agitate de lupte lăuntrice. Principele se înfățișa ca un om excepțional de serios pentru vârsta lui, cu o ținută care părea rece și mândră, cu o concepție de viață bine definită, soldat în prima linie, dar înzestrat cu principii politice chibzuite și prudente, toate acestea îmbrăcând o rară și nesdruncinată conștiință a datoriei. Era deci natural ca principele Carol de Hohenzollern să privească demnitatea ce i se oferea ca o misiune politică, căreia profunda sa religiozitate îi dădea în acelaș timp un caracter de misiune providențială. Această concepție se reflectează în lupta sa lăuntrică din zilele de șovăire care au urmat ofertei tronului, curmată repede de hotărârea eroică de a primi coroana ce i se oferea, trecând peste toate greutățile ce se impuneau rațiunii și peste sfaturile ce porneau chiar dela persoanele în a căror judecată avea încredere și de a căror afecțiune nu se putea îndoi.

De la cel dintâi pas, însușirile sufletești ale acestui puternic caracter găsiră expresiune în distincția înfățișării sale, în ținuta lui demnă și în declarația atât de impresionantă în sinceritatea și sobrietatea ei bărbătească, pe care a citit-o înaintea Camerei: „Vă aduc o inimă loială, intenții curate, o voință tare de a face binele, un devotament fără margini către noua noastră patrie și acel respect neclintit pentru legi, pe care l-am moștenit dela străbuni". Nu se putea o profesie de credință mai sinceră, care să oglindească mai curat fundamentul sufletesc al acestui prinț de elită. Și ce program sobru dar lămurit pentru activitatea viitoare, cuprins în cuvintele: „Cetățean astăzi, mâine, dacă va fi nevoie, soldat, voi împărți cu d-voastră soarta cea bună și cea rea". Se schițau cele două mari direcțiuni de acțiune cărora le-a rămas credincios în tot cursul domniei: operă de organizare lăuntrică, operă de consolidare și de înălțare în afară.

Odată stinse fanfarele de jubilarie ale primului contact, trebuiau să înceapă greutățile. Contactul cu țara, desbrăcată

de pitorescul arhaic al priveștiilor, desvăluiau noului venit un primitivism care ar fi descurajat o fire mai puțin călită. Deosebiri temperamentale și cele dintre concepțiile de viață ale principelui german și ale lumii în care venea, se vor pronunța și vor căpăta forme îngrijorătoare, ajungând până la conflicte acute. Dar marile însușiri sufletești se arată mai mult în vremuri de sdruncin de cât în zile de liniște, mai mult în adversitate de cât în fericire. Și contactul principelui Carol cu noi săi supuși va pune în adevărat și frumos relief trăsăturile puternice ale marelui său caracter. Ii trebuise un curaj eroic și încredere în misiunea sa providențială ca să înfrunte ostilitatea și primejdiile ce se iveau peste tot, să urmeze pe trimișii poporului dela Dunăre și să primească Coroana. Câștigase Coroana învingând în lupta cu sine însuși și cu adversitățile. Trebuia s'o consolideze, cucerindu-și poporul cu armele încrederei, respectului și iubirii.

Cei dintâi cinci ani de domnie ai principelui Carol au fost drumul spinos al calvarului. Era nevoe de un răgaz de cunoaștere reciprocă, de întrepătrundere a mentalităților așa de deosebite ale domnitorului și ale bărbaților fruntași ai țării, oameni de un arzător patriotism și capabili de cele mai nari jertfe pentru binele patriei lor, dar sfâșiați de desbinările, intrigile de partid și cu judecata adeseori alterată de ambițiile și pasiunile personale. O colaborare sinceră și rodnică reclama o unitate de concepții și acțiune în guvernare. Ea s'a făcut cu greutate, cu amărăciuni, cu suferință, cu crize de neîncredere și dintr'o parte și din alta. N'au lipsit momentele dramatice, ce au împins la un deget de catastrofă.

Criza decisivă s'a produs într'un moment cu deosebire critic, în care greutățile interne și cele externe păreau că se îngămădesc ca să pecetluiască prin eșec sfârșitul misiunii domnitorului. La greutățile provenite din atitudinea răuvoitoare a Turciei suzerane, a atitudinii dușmănoase a puternicei vecine dela Nord și a veșnicei intrigante Austro-Ungaria, se adăugau dinăuntru situația financiară dezastroasă, luptele pătimașe ale partidelor politice care nu îngăduiau formarea unui guvern serios și de durată, atacurile abia deghizate la adresa Prințului și mai ales campania în nenorocita chestie a concesiilor de căi ferate Strousberg — Evreul rus cu nume german și ortografie franceză, — în al cărui geniu financiar principele avusese în-

credere, dar care se va dovedi a fi fost un aventurier din formația marilor excroci internaționali. Tensiunea a ajuns la limita extremă în urma unor manifestări violente, al căror înțeles nu mai putea fi ascuns: ridicula revoluție de la Ploiești și manifestația sgomotoasă în contra Germanilor cu ocazia proclamării imperiului german. Scrisoarea adresată de principe unui corespondent fictiv și dată de el printr'o indiscreție voită publicității, ca un suprem mijloc de presiune asupra clasei guvernante din România, sub amenințarea abdicării, a fost un mijloc eroic, așa de caracteristic pentru firea principelui, abil și delicat în metodele întrebuintate, dar energic în voința sa de acțiune. În această scrisoare prințul mărturisia cu amărăciune nereușita sa în sarcina ce-și luase și se întreba, a cui e vina? „A mea care n'am cunoscut caracterul acestui popor, ori a acestui popor care nu vrea să se lase condus și nu știe să se conducă singur?” pentru a ajunge la concluzia că nici unul, nici celalt nu este vinovat, deoarece toată vina cade asupra acelor politicieni lipsiți de simțul realităților, cari au transplantaț în patria lor idei utopice culese din străinătate, într'o țară abia ieșită dintr'un jug aspru, dându-i o constituție așa de liberală cum nu posedă nici o altă țară din Europa. Prințul condamna ceea ce el numea cu termeni aspri „fanariotismul politicianit” și-i exprima dorința de a părăsi țara pe care o iubește și pentru binele căreia a muncit, renunțând la orice gând de popularitate ieftină, lăsând răspunderea acestui act acelor cari au pus toate greutatețile prințului liber ales de ea.

Intenția abdicării a fost împiedicată prin reacțiunea sănătoasă a aceleji părți a lumii politice care și-a dat seama de haosul în care ar fi aruncată țara. Boerul moldovean, Lascăr Catargiu, în mâinile căruia, ca fost locotenent domnesc, prințul voia să-și depună mandatul, i-a spus răspicat în graiul său simplu moldovenesc, lipsit de artificialitate: „Aiasta nu se poate!” Și prințul a rămas în țară. Lecția marei primejdii a fost rodnică. Instinctiv, țara s'a strâns în jurul suveranului ei, ori cât de mari ar fi fost desbinările în care o aruncau luptele de partid.

* * *

După încheierea perioadei crizelor inițiale, au început guvernele de durată, care puteau lucra la consolidarea regimului

politic și social al țării. Două personalități ies în relief ca sfetnici devotați ai scaunului domnesc : elementul static de conservare a fost *Lascăr Catargiu*, care și-a înscris în istoria țării dreptul la recunoștință, prin faptul că a salvat tronul, încurajând pe domnitor, căruia i-a dat cel dintâiu guvern puternic, omogen și stabil. Elementul dinamic a fost *Ion Brătianu*, cel mai mare printre bărbații de stat ai generației din prima jumătate a domniei lui Carol I.

Tactica politică întrebuintată de Carol I pornea dela cunoașterea psihologiei supușilor săi. I se recunoștea ca o mare abilitate faptul că-și apropia pe oamenii politici, incredințând fie însărcinări legate de persoana sa, fie roluri de mare conducere, la persoane socotite la început ca nesigure, sau chiar dușmănoase. De fapt, el constatare și își dăduse seama că lipsa de rânchiună pe care o arăta celor ce-l atacaseră, creditul pe care li-l anticipa și simțul de răspundere în fața căruia îi puneă, transforma pe adversarii de ieri în colaboratorii cei mai devotați și prețioși. Cazul cel mai tipic a fost al lui Candiano-Popescu, fostul șef al revoluției de operetă din Ploești, devenit apoi aghiotant regal. Câți fruntași politici, feroci antidinastici, au fost chemați să participe la guvernare, unde, venind în contact cu Suveranul, din admirație pentru felul său obiectiv de a judeca și pentru caracterul său rectiliniu, au rămas definitiv câștigați de dânsul !

Chibzuială, răbdare, indulgență, toleranță, erau însușirile sufletești de căpetenie ale acestui suflet de elită ; erau armele pe care le întrebuinta în relațiile, deseori încordate, cu șefii politici ai țării sale. Aceste însușiri le-a posedat Carol I până la virtuozitate. De ele era nevoie ca să poată dezarma nerăbdarea și impetuozitatea cu care partidele și politicienii revendicau puterea ca un drept ce li se cuvenea, pentru a putea ferici țara. De ele era nevoie spre a face educația acestui popor peste care trecuseră furtuni, primejdii și nedreptăți, încât pe fondul lui natural de bunătate și blândețe se așternuse atâtea influențe până a-l face neștatornic, ușuratec, lipsit de simțul rânduelii, iubind succesele ușoare, preocupat doar de ziua de astăzi. De ele era nevoie ca să facă să renască ideea unei domnii trainice și să întemeieze o dinastie nouă, într'o țară în care de aproape două veacuri dispăruse tradiția unei monarhii de prestigiu și durată. De ele era nevoie ca să conducă poporul său

la acea maturitate politică, cheazășie a unei dezvoltări sigure pentru viitor.

Adevărat și mare *pedagog social*, Carol I și-a dat seama de puterea cu care influențează pilda personală. Intr'o țară bătută de vânturile celor mai potrivnice influențe și căreia doar ciocnirile rivalităților marilor vecini îi putuseră păstra ființa, el vroia să întroneze o viață de ordine, în care șeful statului să dea cel dintâi pilda muncii fără răgaz închinată îndeplinirii cu regularitate a îndatoririlor sale. Intr'o țară de risipă, el voia să dea pilda sobrietății. Intr'o țară în care, pe o stare socială foarte înapoiată, imitația necugetată a străinătății importase formele de guvernământ cele mai extravagant democratice, el vroia să întroneze disciplina gândirii și realitatea puterii statului. Intr'o societate în care boerimea mai veche și mai nouă, influențată de atingerile Levantului, nu afișa principiile morale cele mai austere, el a ținut să ofere cu hotărîre, dar fără ostentație, pilda unei vieți de curăție morală, de măsură, de punctualitate, de cinste desăvârșită.

Mirați priviau supuși săi pe noul domnitor, atât de serios și sever cu el însuși, la această viață de ascet al datoriei, ce nu putea sfârși decât prin a impune respectul cel mai adânc. De sigur iarăși că nu puțin îl costa pe suveran efortarea unei atitudini atât de puțin conforme cu firea sa adevărată. Era dela natură un om bun și sentimental, o fire de artist, dar și-a impus sarcina de a birui în sine aceste slăbiciuni, ca să apară în orice împrejurare publică și în fața tuturor numai cu masca oficială de șef suprem al statului, cu acea înfățișare rece și distantă, care înlăturând familiăritățile, păstrau domnitorului toată autoritatea. Chiar și ținuta sa fizică era studiată. Deși de statură mijlocie, apărea plin de demnitate și măreție impunând respect, dominând pe cei prezenți prin mobilitatea pătrunzătoare a privirii sale agere, prin gesturile lui liniștite, care, armonizate cu viața-i de muncă și disciplină, îi dădeau aureola unei adevărate majestăți de suveran. Mai târziu, tovarășa lui de viață, Regina Elisabeta, îl va caracteriza prin această figură de stil: „Și în somn, el poartă coroana regală pe cap“.

Înzestrat dela natură cu prudență, cu chibzuială, evitând cu grijă extremele, temându-se de salturi, căutând mereu linia mijlocie, Regele Carol se silea să observe cea mai desăvârșită legalitate constituțională și să obțină rezultatele pe care le

urmărea, nu prin acțiuni brusce, ce ar fi riscat să răstoarne un echilibru de bine de rău stabilit, ci prin îndelungata sa răbdare și îngăduință. Un veșnic compromis între autoritarismul său germanic, mândria sa hohenzolerniană și necesitatea tactică de a răbda și tolera unele isbucniri de temperament național, așteptând dela vreme și dela convingerea care-și va săpa din ce în ce mai adânc făgaș în sufletele supușilor săi, operă de educație în care spera și în care nu se înșela. Adeoseori, i s'au aplicat epítete precum: Carol Răbdătorul sau Carol Ingăduitorul.

Militar prin ereditate, vocație și educație, îmbrățișând cariera armelor și făcându-și debutul în viață ca soldat, era natural ca principele să-și consacre munca și ardoarea aceluia instrument de luptă cu care trebuia să asigure existența țării și să-și câștige neatârnamea, scuturând vasalitatea ce apăsa atât de greu pe mândria sa hohenzolerniană. Tot atât de natural era ca, alături de activitatea de organizare a armatei naționale, politica și preocupările economice să-i solicite o egală atențiune. Dar deopotrivă găsesc în sufletul lui loc înclinările artistice, pe care le-a cultivat prin studii serioase făcute în anii tinereții și prin vizitarea comorilor de artă din Germania, Franța, Spania și Portugalia. „Arta și politica și-au disputat întâietatea în inima regelui,” însemnează el însuși mai târziu în „Memoriile” sale. Și'n adevăr, venit în țara de adopțiune, iubirea sa de artă își găsește un vast câmp de acțiune în interesul pentru monumentele de artă românești. Reclădirea mănăstirilor istorice și bisericilor vechi românești ruinate s'a făcut din inițiativa, sub îndemnul și supravegherea și de cele mai multe ori cu jertfele materiale personale ale suveranului. Romanticul castel Peleş, atât de bogat în comori artistice, este ctitoria lui, suflet rupt din sufletul lui, viață detașată din viața lui.

Psihologia popoarelor este simplistă. Ea nu e impresionată de metodele lente și procedeele delicate, pe care le relevază doar observarea atentă a amănuntelor vieții intime a marilor lor conducători. De altfel acest studiu atent e greu de făcut chiar pentru spiritele cultivate, obișnuite cu analiza sufletească. Atât pentru masa poporului român, ținut departe de o participare efectivă la conducerea publică, cât și pentru oamenii politici prinși în angrenajul unor lupte pătimașe pentru

putere, au scăpat cele mai multe din trăsăturile vieții domnitorului, ori au fost greșit înțelese. Printr'o deformare de judecată destul de obișnuită în astfel de împrejurări, aproape nimic din ceea ce se făcea bine în țară, nu era pus pe seama însușirilor și muncii domnitorului; dimpotrivă, toate insuccesele îi erau atribuite lui. Istoria a voit însă ca la capătul unei lungi perioade de turburare, de neîncredere și de decepții, să se producă încercarea cea mare, care, sub forme vizibile, impresionante, ușor accesibile puțințelor de apreciere ale masselor populare, să releveze acestora superioarele calități ale Domnitorului lor.

Acest eveniment a fost *războiul independenței*.

El a avut darul să stabilească o identificare completă a Suveranului cu necesitățile și idealurile poporului său, i-a apropiat pe unul de ceilalți și i-a strâns într'o solidaritate indestructibilă. Domnitorul a cunoscut și mai bine cât prețuește poporul său, iar acesta și-a cunoscut și prețuit domnitorul. Chibzuit, ferindu-se de atitudini ce ar fi putut fi considerate provocatoare, el și-a manifestat însă voința sa nesdruncinată de a folosi prilejul conflictului ruso-turc, spre a câștiga cu arma în mână neatârarea țării sale și a păstrat în tot timpul o atitudine plină de demnitate și mândrie, atât față de fostul suzeran, cât și de puternicul aliat.

Câteva episoade vor pildui această atitudine de adevărat suveran.

1. Cu toată morga disprețuitoare pe care căuta ostentativ s'o afișeze diplomația rusească, Românii au putut vedea purtarea curtenitoare a Țarului tuturor Rușilor și a Marelui Duce Nicolae față de acela care ținea să se știe și să se afirme peste tot locul și în orice împrejurare că nu este numai un prinț al casei de Hohenzollern, dar că este în primul rând Domnul Țărilor Românești.

2. De altfel lucrurile se răsbunără dela sine. În pofida nesocotirii unei alianțe pe care România o oferea spre a-și cuceri neatârarea cu prețul colaborării de sânge și pe care puternica Rusie o subprețuia, Domnitorul știu să păstreze intactă armata sa, evitând orice intervenție prematură, refuzând orice cerere de ajutor care nu ținea seamă de independența acestei armate și de dorința ei de a lupta numai sub steag propriu. Sosi însă momentul când Marele Duce Nicolae, înfrânt de două

ori la Plevna și amenințat de a fi aruncat în Dunăre, se văzu silit să-și întoarcă ochii rugători spre armata română, adresând Domnitorului celebra telegramă: „Turcii, adunând cele mai mari masse la Plevna, ne năpădesc. Te rog să faci fuziune, demonstrație și, dacă e posibil, trecerea Dunării pe care o dorești...” In aceste condițiuni sollicitată, armata română trecu Dunărea ca să-și găsească pe câmpiile de luptă ale Bulgariei independența dorită cu atâta ardoare, dar și ca să scape dela strâmtoare armata încolțită a orgoliosului vecin.

3. Când, în fața întăriturilor Plevnei, la cartierul Țarului Alexandru II, ieșit în întâmpinarea comandantului armatei micii țări dela Dunăre, devenită aliata și salvatoarea uriașului său vecin, Marele Duce face observația că va fi greu principelui Carol, comandant al sectorului român, să lucreze sub comanda unui general rus, Principele răspunde că într'adevăr este un lucru cu neputință, dar că dimpotrivă, zece generali ruși ar putea foarte bine să fie puși sub ordinele sale. Și, câteva minute după aceea, Marele Duce ducea ordinul Țarului prin care se oferea domnitorului român comandamentul superior asupra tuturor armatelor ruso-române din fața Plevnei.

4. Deopotrivă de demn s'a arătat domnitorul român și atunci când Rușii, victorioși prin intervenția la timp și victoria Românilor, reveniră la vechile lor resentimente. Iritat de rezistența Românilor în chestia Basarabiei și de opunerea la instalarea de etape ruse pe teritoriul român, Gorceacov rosti ușuratac amenințare că Rusia va ocupa România și va dezarma armata română. La aceasta, principele Carol a dat răspunsul demn, plin de o nobilă indignare: „Principele României nu poate să admită ca astfel de amenințări să vină din partea împăratului și răspunsul său este că o armată care a luptat la Plevna sub ochii împăratului Alexandru II va putea fi nimicată, dar nu dezarmată.”

Războiul a avut darul să provoace o adevărată prefacere sufletească în sufletul națiunii. Pe câmpiile de luptă ale Bulgariei, în fața redutelor cetăților dușmane, s'a cimentat trainic și definitiv legătura sufletească dintre prințul domnitor și poporul său. Ostași români au văzut pe Domnitor în mijlocul lor, împărțind laolaltă cu ei necazurile și suferințele războiului, în zăpada, gerul și lipsurile de tot soiul în care-și ducea viața în coliba mizeră dela Poradim. L-au văzut încura-

jându-i în toată luptelor, răsplătind pe viteji^o, mângâind pe răniți. L-au văzut, comandant suprem al oștirilor aliate în jurul Plevnei, poruncind armatelor rusești, stând alături de puternicul Țar, împărtășindu-se cu el de biruința comună la care a adus parte hotărâtoare prin priceperea, vitejia și dragostea de țară. Această țară era acum cu drept a Lui ; el fusese botezat român prin botezul cel mai valabil, al focului și sângelui. Prințul strein de până acum, adus în țară de necesități de tactică politică și prin jocul diplomației europene, se împământenisise și se integrase în sufletul țării.

Coroana regală pusă pe fruntea principelui Carol a fost nu numai răsplata unei activități pline de demnitate, înțelepciune, vitejie și capacitate politică, ci a consfințit legătura de sentiment stabilită între Suveran și națiune, consolidarea definitivă a unui tron prin încrederea și respectul supușilor săi. Regele Carol I și-a cucerit Coroana regală prin destoinicie, devotament și muncă.

* * *

Războiul neatârării lichidase o parte din greutățile țării. Altele noi o așteptau. Ele reclamau dela Suveran aceeași vedere limpede, aceeași fermitate de caracter. După eroismul războiului, se impuneau lucrările deosebit de dificile ale consolidării instituțiilor regatului independent. Soluționarea lor era strâns legată de interese străine ; pentru fiecare amenința o primejdie din afară, fiecare reclama jertfirea unui interes național. Cât amor propriu de călcat în picioare, câtă sângerare de inimă pentru a restabili bune relații cu Puterile streine ! Toate marile Puteri aveau un interes de susținut, o revendicare de satisfăcut. A trebuit să renunțăm la Basarabia și la o mai bună graniță a Dobrogei spre Sud, pentru a împăca Rusia. A trebuit să primim lichidarea oneroasă a concesiunii Stroussberg, reclamată de consorțiul evreesc al unor bănci germane, sub pretextul că înghițise economiile micii burghezii din Berlin. A trebuit rezolvată chestia evreiască, spre a satisface Franța lui Crémieux și Anglia lui Disraeli ; am cedat în chestia Dunării spre a nu nemulțumi Europa întregă. Dintr'un nimic se isca un conflict : Austro-Ungaria, veșnic bânuitoare la orice vorbă și gest în care vedea o aluzie la Românii din Ardeal, dădu proporții grave incidentului petrecut la Iași cu prilejul des-

velirii statuii lui Ștefan cel Mare, unde, în focul improvizației, Petru Grădișteanu adusese vorba de diamantele ce lipsceau coroanei noului Rege.

Prima jumătate a lungii guvernări a lui Ion Brătianu, fusesc consacrată independenței și înălțării României la rangul de regat. A doua jumătate va fi consacrată așezării de puternice temelii vieții de stat. N'ar fi putut avea regele Carol un sfetnic care să se identifice mai deplin cu concepțiile sale proprii.

Consolidarea țării s'a făcut pe două planuri. Banca Națională și institutele de credit au fost stâlpii de boltă ai edificiului economic al țării. Pe această linie s'au întâlnit în cea mai intimă colaborare două spirite înțelegătoare ale rosturilor unei bune economii naționale românești: moșneanul din Argeș, podgoreanul dela Florica, cu Germanul cu spirit ordonat și practic, întreprinzător dârz și socotit, care înfățișa poporului său icoana unor excelențe așezări gospodărești în casa, la curțile și moșiile sale și pe care glumele grosolane și ofensatoare nu-l puteau abate dela ceea ce credea el că e operă de folos și de educație.

Presa și palavrele contemporanilor cârteau pe socoteala „sgârceniei” regale. Se făcea haz de faptul că spiritul său de economie mergea până acolo că își repara și întorcea uniformele. La lumina adevărului, s'a văzut că era sgârcit cu sine, ca să poată fi generos cu alții. Liberalitățile făcute atât în timpul vieții, cât și cele instituite prin testament — această pagină de confesiune a unui mare suflet — sunt mărturiile ale dărniceiei cu adevărat regale, pe care a revărsat-o cu o nobilă discreție asupra a nenumărate instituții și persoane.

Opera pilduitoare săvârșită de Regele Carol I pe domeniile Coroanei se situează pe acelaș plan de pedagogie socială cu înfăptuirile imaginare puse de Ion Slavici pe seama Popei Tanda din Sărăcenii, cu deosebirea că ceea ce în literatură era un vis frumos și în proporții modeste, Regele Carol I a realizat a ceea ce și pe plan grandios.

Pe planul politicii externe, experiența dureroasă a ultimelor evenimente a convins pe Regele Carol I că securitatea României îi impune obligația să-și caute un sprijin puternic în afară. În împrejurările de atunci, acest reazăm nu putea fi decât Tripla Alianță, în care domina puternica și plina de

prestigiu Germanie. Existența și viitorul întregului neam românesc erau condiționate de ființa unui stat românesc liber. Aceasta era problema precumpănitoare și hotărâtoare; față de ea, celelalte puteau îngădui o amânare pentru mai târziu. La umbra tratatului secret, încheiat cu această constelație, România s'a putut consolida înăuntru, alcătuiind sâmburele în jurul căruia se va putea aduna într'o zi totalitatea neamului românesc.

* * *

Istoria contimporană a României poate considera anul 1888 ca piatra de hotar a două epoci distincte în evoluția tacticei politice a Regelui Carol I. Până atunci, preocuparea lui de căpetenie fusese consolidarea statului și a Tronului, amenințate de valurile instabilității create de o politică, în care se amestecau tot felul de tendințe dizolvante: revoluție, republică, libertate în sensul pașoptist, separatism, când nu era pur și simplu spiritul de frondă, manifestări ușuratec ale unor palavragii de cafea, retori de uliță și conspiratori de club. Domnitorul Carol, chiar după înălțarea țării la rang de regat, s'a arătat respectos până la exagerare al formelor legale înscrise într'o constituție prea largă pentru stadiul de evoluție al țării, încercând a domina situațiile prin convingere, persuasiune, canalizarea curentelor. Tinerețea domnitorului, nou-tatea sa în țară, grija de a nu da impresia că nesocotește tradițiile îl făceau circumspect. Majoritatea bărbaților cu care lucra fuseseră colaboratori ai predecesorilor săi, când nu erau direct vlăstare ale fostelor familii domnitoare — la 1866 trăiau încă șase foști domnitori și un număr întreit de beizadele, mulți suspinând după situațiile pierdute și nădăjduind să le vadă întorcându-se. Principele le suporta ascendentul și după împrejurări, le folosea experiența ori se ferea de intrigile lor.

Meritele personale câștigate de Domnitor prin participarea sa glorioasă la războiul neatârării, ridicarea la rangul de Rege, i-au înălțat autoritatea, și i-au dat acel prestigiu care-i îngăduiau un rol mai activ de inițiativă personală în conducerea țării. Această atitudine s'a manifestat mai ales după 1888, după despărțirea de Ion C. Brătianu, omul cel mai reprezentativ și cu cea mai mare autoritate al generației celei vechi. Dispariția lui Ion Brătianu, urmată curând de cea a lui Ko-

gâlniceanu și a altor bătrâni, a deschis o eră nouă în care Coroana domină cu totul situația internă. Acțiunea personală a Regelui Carol I se simte tot mai mult. Regele nu mai e sclavul indicațiilor date de o opinie publică neformată și inertă, dar prelucrată în păturile sale superficiale orășenești de politicieni, ci el este cel care își impune voința sa reglatoare. Aceasta e inspirată de cumpănirea chibzuită a situației de forță a partidelor, de păstrarea unei stări de echilibru care să împiedice pe unele să se întărească ori să se ridice prea mult în dauna celorlalte, păstrând cu îngrijire linia de mijloc, evitând încordările prea tari, practicând vechea politică de a domoli pasiunile, în clipa când amenințau a se deslănțui, apropiind de tron pe cei deveniți nerăbdători.

În definitiv, într'un joc politic în care divergențele erau mai mult de suprafață, în care etichetele imitate din țări streine se acomodau ușor cu orice program de idei și chiar cu absența lor totală, tactica Regelui Carol I de a juca rolul de arbitru între partide, atribuindu-le rând pe rând puterea prin inițiativa sa personală, păstrând formele exterioare constituționale, era o procedare de cuminenie, pornită acum dintr'o îndelungată experiență și cunoaștere a oamenilor, printre cari tot mai numeroși deveneau cei din generații mai tinere, suportând în chip explicabil ascendentul suveranului. Singurul risc al Regelui, de a se vedea trecut după împrejurări, dela obiectul adulațiunilor la ținta atacurilor, nu prezinta vreo gravitate deosebită, deoarece atacurile își pierduseră virulența de altă dată și nu mai erau considerate decât ca antractele sgomotoase dintre două guvernări liniștite.

S'au formulat adeseori imputări că Regele Carol n'ar fi știut să înalțe caracterele oamenilor țării și că prin răsplătirea celor ce-l atacau și insultau ar fi contribuit la demoralizarea vieții publice; că, prin jocul de basculă dintre partide n'ar fi țintit la educația cetățenească a națiunii, ci la formula cea mai comodă pentru liniștea Coroanei. Astfel de imputări însemnează mai de grabă deplasarea unor răspunderi morale, însemnează a pune pe seama Regelui Carol I ponosul unor rele deprinderi pe care atâția dintre oamenii politici ai țării le dădeau în vileag. Amenințările și șantajul asupra persoanei Suveranului erau o metodă tot atât de obișnuită pe cât de condamnabilă. Cei mai bătrâni își aduc aminte de pamfletele ofensatoare ale căror

autori, ascunși după pseudonime transparente, au devenit mai târziu, prin indulgența și iertarea acordată de Domnitor, elemente utile, prețioși și devotați servitori ai tronului și țării. Metoda Suveranului și-a dovedit, prin succes, superioritatea ei. Generația mai nouă își amintește de campaniile necuviincioase ale unui ziar, care, în ziua de 10 Mai apărea în chenar de doliu și afișa, de la vitrinele chioșcurilor, cele mai triviale caricaturi, astfel încât ele nu puteau să scape vederii Regelui însuși, la trecerea sa în fruntea alaiului festiv de la Mitropolie la locul de defilare din piața Universității. În potriva și a acestor excese de vulgaritate, Regele Carol I opunea suveranul său dispreț și nesdruncinată sa îngăduință, respectând libertățile constituționale chiar în abuzurile lor.

Evident, educația unui popor, asupra căruia veacuri întregi și-au turnat tiparul atâtea influențe rele, nu poate fi opera unui om și nici a unei singure generații. A transforma, ca prin atingerea cu bagheta magică, caracterele și, din spinările încovoiate, din vorbirea plină de platitudini, din atitudinile pline de falsitate, a prefăce statui de bronz, suflete pline de lealitate, sinceritate și mândrie, era o sarcină pe care nu și-ar fi putut-o lua tânărul locotenent german transplantat ca suveran într-o țară cu un climat moral cu totul deosebit. Desigur că Regele Carol a suferit toată viața de acest dezacord dintre poruncile sufletului său, căruia i-a rămas credincios și necesitățile de adaptare politică, pe care a trebuit să și le însușească ca metode de guvernământ. Acestui conflict sentimental i-a dat el expresiune în cunoscuta cuvântare adresată delegaților Universității, veniți să-i aducă felicitările corpului didactic cu prilejul jubileului a 40 de ani de domnie. „Nu uitați că caracterele, mai mult decât talentele, hotărăsc soarta popoarelor și că forța morală numai, le poate apăra de învingere și nimicire“. Este în aceste cuvinte, nu numai afirmarea unui principiu de pedagogie teoretică, un îndreptar de viitor pentru tineret, dar este de sigur și o aluzie discretă la stările politice din țară, o mustrire și o mărturisire indirectă a unei înfrângerii morale.

Istoria acestei epoci de frământare a aluatului tânărului stat românesc e datoare să înregistreze caracterul de suprafață al luptelor provocate de jocul politic al partidelor. Deosebirile de temperament și de metodă n'au împiedicat colaborarea armonică a fruntașilor țării cu Regele ei la marea operă con-

structivă, care se închea cu încetul. În perspectiva timpului, cât de neînsemnate apar aceste lucruri mărunte, pe lângă opera mare realizată de ei ! Posteritatea a reunit în aceeași sin-ceră prețuire și stimă oameni purtând nume ca : Brătienii, Kogălniceanu, Catargiu, Lahovăreștii, Carp, Sturdza, Haret, Maiorescu, Tache Ionescu, și alții alcătuind vechea gardă politică a Regelui Carol I, bărbați de stat de concepție și realizatori cari, secundând pe marele lor Rege, au lucrat cu pricepere și patriotism la consolidarea politică și la organizarea cadrelor statului modern al României.

Paralel cu această operă politică, se înfiripau și prindeau contur premisele ideologice ale societății celei noi, afirmarea din ce în ce mai puternică a unei conștiințe naționale unitare, crearea unei culturi în care, pe lângă împrumuturile inevitabile dela marele tezaur universal își făcea loc manifestarea geniului specific și tradițional românesc, și mai ales făurirea precisă a unui ideal, sub drapelul căruia se grupa tot ce era mai viguros în sufletul neamului, în vederea îndeplinirii marilor țeluri istorice.

Adaptarea Regelui Carol I la problemele vieții culturale ale țării sale reiese lămurit din dragostea și grija pe care el le-a manifestat din primele timpuri ale domniei sale pentru vechile monumente ale țării. Un deosebit interes a arătat pentru limba românească pe care o cunoaștea adânc, de și o vorbea cu un pronunțat accent străin. El a luat inițiativa aceluși monumental dicționar al limbii române, care trebuia să fixeze în forme precise și stabile bogăția și puritatea limbii românești căreia îi consacra cuvinte pline de simțire ca acestea :

„La temelia acestui templu care adăpostește sufletul neamului românesc se află limba, această duioasă limbă românească care mi-a devenit îndoită de scumpă din ziua când am auzit—o răsunând pe buzele neuitatei mele copile și de când, spre a mea mângâiere, urmașii mei o grăesc în jurul meu“.

Dicționarul limbii române trebuia să aibă și misiunea de de a elimina neologismele pe care Regele Carol le numea cu asprime : „parazite răutăcioase al căror număr crește, sfârșind prin a schilodi limba“. E ușor de înțeles mahnirea Regelui Carol I când trebuia să constate că lucrarea merge atât de încet : „Imi dau seama — spunea el în discursul ținut la Academia Română la 1 Aprilie 1905 — de greutatea lucrării, de timpul ce

cere ; totuș cred că în acest lung șir de ani s'ar fi putut îndeplini în parte programul alcătuit" spre a sublinia apoi, în chip elegant o discretă invitație la sporirea lucrului : „Perfecțiunea dicționarului are mai puțină însemnătate decât ființa lui“.

Cât ar fi de mâhnit Regele Carol dacă, sculându-se din mormânt, astăzi, după treizeci și cinci de ani dela acest îndemn, ar constata că lucrarea la care ținea atât n'a înaintat prea mult !

Cu tot mecanismul pendular al alternanței regulate a partidelor la cârma țării, abil regizat de Regele Carol I, izbucnirea unor crize arătau că consolidarea socială și politică a țării nu era înfăptuită pe toate terenurile și că sămânță de turburări serioase îi amenințau liniștea.

Printre acestea, crizele bisericești, cu tot sgomotul lor, agitau mai mult cercuri de suprafață. Situația personală a Regelui Carol era dificilă în aceste crize. Catolic practicant, el își impusese rezervă în manifestările exterioare ale cultului, ca să nu jicnească susceptibilitățile ortodoxe ale poporului său. Credea că nu-i prudent să-și clădească o capelă în Palat și de aceea mergea în fie care duminică la capela reședinței episcopale catolice sau la cea de la mănăstirea maicilor din Pitar-Moșu. Cu atât mai mult suferea de dezordinele ce izbucneau în cercurile conducătoare ale bisericii de stat, asupra cărora nu putea să-și exercite autoritatea sa împăciuitoare.

Era cu totul altfel cu crizele agrare, printre care revolta țărănească din 1907, de o deosebită gravitate, arăta șubrezenia structurii noastre sociale. Această revoltă a fost întâia mare încercare îndurată de Regele Carol I în a doua jumătate a domniei sale. Ea a neliniștit sufletul românesc și a amărât pe al Regelui, un an după ce crezuse a fi putut sărbători în Jubileul de 40 de ani de domnie, apoteoza strălucită a reușitei unei misiuni în care pusese la contribuție toate darurile minții și ale sufletului, toată pasiunea sa de a face cel mai mare bine pentru țara de adopțiune.

* * *

A doua mare încercare îi va fi păstrată pentru sfârșitul domniei și a vieții sale. Dacă cel dintâi pahar de amărăciune i-a fost întins pe planul organizării sociale interne, cel d'al

doilea îi va fi servit de sdruncinul și prăbușirile pricinuite de izbucnirea războiului mondial.

Conflictul sufletesc care a amărît ultimile zile ale domniei Regelui Carol I își are origine în măritișul convențional al României cu Tripla alianță. Vreme îndelungată, grupul de state întrunite sub acest nume au constituit cel mai puternic pivot al echilibrului și al păcii în Europa. România s'a folosit de acest interegn pacific spre a se consolida politicește și a-și întări instituțiile dinlăuntru. O amenințare se menținea însă permanent la orizont. Ea venea din partea politicei dusă de Austro-Ungaria : oprimarea naționalităților și tendința de expansiune spre Sud-Est.

În convorbirile sale cu diplomații germani Regele Carol I străruia mereu asupra ideii că o conlucrare sinceră a României cu Tripla Alianță este cu puțință numai dacă conducerea acesteia s'ar afla neîndoelnic în mâini germane. Pentru el, descompunerea Austro-Ungariei era o problemă de viitor, dar de neînlăturat. „Eu voi fi odată regele unei mari puteri” declarase în cursul unei audiențe acordată unui român ardelean, scurtă vreme după vizita arhiducelui Franz-Ferdinand la Sinaia. Unirea tuturilor Românilor o prevedea Regele Carol ca o consecință a schimbării structurale a Austro-Ungariei cu diminuarea rolului Ungariei în Monarhie ; ea se va realiza cu ajutorul și sub protecția Germaniei. Toată politica lui era dictată de prudență : trebuiau înlăturate conflictele premature, care ar putea să turbure evoluția naturală și fatală a problemei. Diplomat fin iscusit, cu tact și cu prestigiu, urând frazeologia bombastică a unor politicieni, el urmărea evenimentele politice și — totdeauna bine informat și văzând limpede — căuta ca într'un joc de șah să folosească pentru țara sa toate situațiile. Într-o comunicare făcută la Academia Română, caracterizase minunat pe Frederic cel Mare, regele întregitor al Prusiei, ca fiind înzestrat „cu iscusită judecată și minunată prevedere : cu o atenție căreia nimic nu-i scăpa, chiar din lucrurile cele mai mici”. Nu e greu de înțeles din aceste cuvinte de caracterizare că în marele rege al Prusiei, Regele Carol vedea un model pentru propriile sale metode politice.

De aceea, el privea cu îngrijorare la politica de provocare dusă de Austro-Ungaria atât înlăuntru, față de naționalități, cât și în afară, față de popoarele balcanice.

Nu odată sfaturile sale înțelepte s'au auzit la Viena, îndemnând la cumințenie, la prudență, la o înțelegere mai justă a drepturilor popoarelor din Austro-Ungaria, în special ale fraților noștri Români, ale căror suferințe trezeau în sufletul nostru o adâncă durere. De conduita Austro-Ungariei atârna ori menținerea păcii, ori catastrofa. Și aceasta nu întârzie să vină. Preludiul ei a fost războiul balcanic.

Războiul balcanic din 1912-13 și intervenția hotărâtoare a României în acest conflict împotriva politicii de înfeudare față de Austro-Ungaria, au adus bătrânului Rege un adaos de prestigiu și o recunoaștere a rolului de arbitru al păcii în Balcani, care l-au făcut fericit și i-au încurajat ultimii ani cu o aureolă de strălucire.

Au fost, vai ! cele din urmă zile senine ; curând ele vor fi adumbrite de norii groși ai marelui război.

Războiul balcanic avusese darul de a clarifica raporturile noastre cu Austro-Ungaria ; el a dovedit cât de șubredă și nenaturală era alianța secretă ce ne unea cu monarhia vecină, deși nu se uscase încă cerneala de pe iscăliturile ultimei reînnoiri, făcute chiar în timpul războiului balcanic. Regele Carol I a avut marele merit de a nu se fi ținut legat morțiș de litera tratatului său și de a recunoaște că în însuș interesul acestui tratat, Austro-Ungaria trebuie să-și schimbe temeinic politica sa față de naționalități. Altfel, tratatul este în primejdie să devină caduc prin puterea evenimentelor. Foarte leal prin firea lui față de aliat, Regele Carol I își ținea angajamentul de a nu încuraja ceea ce se obișnuia a se numi „irendentismul român”, dar nu înceta de a face intervenții, în favoarea celor trei milioane de Români din monarhia austro-ungară, de a căror soartă declara el cu sinceritate, n'ar putea să se desintereseze. Pentru a da acestor intervenții toată puterea, el întrebuița legăturile sale de prietenie personală cu împăratul Franz-Iosif precum și pe cele de rudenie cu împăratul german. Trebuie să mărturisim că, în această chestiune, regele Carol a găsit înțelegere și sprijin la Berlin. Nu odată, Kaiserul german a dat sfaturi de concilianță la Viena și a sfătuit pe ilustrul său secundant „să nu facă prea mult șgomot cu sabia germană”. Aprecierea situației politice, făcută cu ochiul de observator fin al regelui Carol, relațiile lui personale, îi îngăduiau să dea avertismente la Viena și la Berlin, că ata-

careia Serbiei va provoca imediata intervenție a Rusiei, deci războiul mondial.

În mijlocul frământărilor care puneau României problema de a alege între politica sa tradiționalistă și între nouile orientări poruncite de politica înregirii României cu toate componentele sale etnice, izbucni războiul mondial. Cu aceasta începu pentru Regele Carol I actul final al domniei sale, act de sumbră tragedie intimă, care pune semnul durerei pe sfârșitul unei vieți nobile și al unei glorioase domnii. La Consiliul de Coroană dela Sinaia s'a pus cu toată brutalitatea dramaticul dezacord între aproape unanimitatea voinței naționale și Regele său. În cea mai decisivă oră a istoriei României, Regele întemeietor simți dureroasa senzație a izolării.

Ca în tragediile antice, nemiloasa soartă începea șirul victimelor. În România, întâia victimă aleasă fu regele Carol I.

Curentul conștiinței de neam se desemna cu limpeziciune. România nu putea intra în război decât pentru înfăptuirea unității sale naționale. Dar realizarea acestui ideal însemna războiul împotriva Austro-Ungariei, iar aceasta era aliata și protejata Germaniei. Înălțarea țării sale de adopțiune nu se putea realiza pentru Regele Carol I decât cu înfrângerea țării sale de naștere.

Prăpastia ce-l despărțea sufletește de poporul său, părea adâncă și de neîntrecut. Sentimentul îl lega strâns de națiunea căreia-i aparținea prin naștere și prin tradiție. Era vlăstar al străvechei familii Hohenzollern. Crescuse în mediul național german. Purtase uniforma dragonilor lui Wilhelm I. Toate lucrurile și toți oamenii cari-i împodobiseră anii copilăriei și tinereții, frații, rudele și vechii camarazi, rămăseseră în vechia patrie, sub steagul împăratului german. La aceste premise sufletești se mai adăogă și convingerea adânc înrădăcinată în sufletul său germanic : biruința germană era un adevăr axiomatic, o dogmă a unei credințe ce nu putea fi măcar discutată, o parte integrantă din ființa lui sufletească.

În fața sentimentului vechiu, se ridica însă datoria cea nouă. Regele Carol nu putea să uite că de bună-voie se desrădăcinase din lumea străbunilor spre a îndeplini aci, în țara nouă, o misiune providențială ; că acestei misiuni i se devotase cu tot ce natura pusese mai bun și mai nobil în firea lui excepțional de bine înzestrată. Pentru consolidarea și înălțarea

acestei țări, devenită a doua patrie, dusese o viață de ascet, indulcită doar de plăcerile pure pe care le dă conștiința datoriei împlinite. Reușise să se strecoare printre stâncile ascuțite ce-i presăraseră calea la începutul carierei celei noi. Se impușese prin integritatea caracterului, prin munca lui fără răgaz, prin regularitatea, severitatea și curăția vieții lui. Nu putuse avea satisfacția popularității, dar era sigur de încrederea și respectul poporului său. Intemeiase o dinastie pe care o socotea asigurată prin capitalul moral pe care-l strânsese în jurul ei. O viață întreagă considerase ca unul din punctele cardinale ale misiunii sale, impus de siguranța și fericirea țării, să-i îndrumeze soarta pe o cale paralelă cu a țării de naștere, și credea că reușise. Deodată, în amurgul vieții, proba decisivă a războiului în adusesse decepția cea mai crudă. Cele două iubiri se găseau în două tabere dușmane !

Indurerat privea Regele Carol I la distrugerea operei la care muncise cu convingere, devotament și credință, o viață întreagă. Slăbit de povara celor 75 de ani de muncă și de griji, el se vedea pus în fața celei mai chinuitoare probleme ce a sfâșiat vreodată sufletul unui cap încoronat. Pentru un om care credea cu fanatism în puterea și victoria germană, hotărîrea Românilor de a nu merge alături de Germania, ba poate chiar împotriva ei, însemna nimicirea întregii opere de renaștere a țării, la care colaborase. Era prăbușirea, sinuciderea României.

Dar bătrânul suveran era o conștiință de elită. El își dădea seama că, exponent suprem al simțirii și dorurilor unui popor, el nu se putea pune deacurmezișul lor, nu-i era îngăduit să se izoleze de poporul său. Pe deasupra convingerilor și sentimentelor lui personale, era datoria de solidaritate către țara și poporul său, era unitatea de simțire cu neamul al cărui păstor era.

Cele din urmă zile ale vieții Regelui Carol I au fost zile de chinuri sufletești, care se adăugau durerilor fizice ale unui om slăbit de vârstă și de boală. Lupta tragică dintre cele două poruncii contrarii era ațâțată cu brutalitate și cruzime de reprezentantul Austro-Ungariei, Czernin, care-i aducea aminte că a iscălit un tratat și că onoarea de Hohenzollern îi poruncește să-și respecte iscălitura și să tragă sabia alături de aliați. În timpul unei astfel de scene, bătrânul Rege se prăbuși pe biroul

său plângând și încercă cu mâini tremurătoare să-și smulgă dela gât ordinul „Pour le mérite”, cea mai înaltă decorație prusiană, pe care o purta în permanență și de care se considera, în înalta-i probitate, a nu mai fi vrednic. Intr'un moment de criză sufletească, se gândea să abdice ca să-și caute odihna ultimilor zile în liniștea sihăstriei dela Einsiedeln, lângă mormântul Sfântului Meinrad, străbunul hohenzolernian.

Drama ce sbuciuma sufletul acestui om prob, care-și închisese viața datoriei, nu putea însă să aibă alt sfârșit decât cel dictat de conștiința sa de Rege al României. Se cunoaște astăzi, din destăinuirile lui Ion I. C. Brătianu, că convenția încheiată cu Rusia, prin care pentru întâia oară în istoria universală o mare putere europeană recunoștea drepturile Românilor la unitatea națională, deci implicit intrarea României în război alături de aceia care-i asigurau această unire și împotriva acestora ce i se opuneau, a fost încheiată cu cunoștința și cu consimțământul Regelui Carol I.

Încă odată, marele său suflet biruise. Și este, în această biruință, semnul unui eroism care proiectează o lumină strălucitoare peste mohorâtele zile ale unui amurg de domnie.

Actul final al tragediei Regelui Carol I se apropia de desnodământ. Marea izbăvitoare putea veni acum ca să coboare pacea peste conștiința împăcată a Regelui întemeietor de dinastie, făuritor al neatârării, a Regelui care făcuse din țărișoarele umilite un regat solid, mândru și prețuit. S'a stins aproape subit, cele din urmă ale lui cuvinte fiind un plâns de durere, șoptit pe românește.

Era o zi tristă de toamnă, îndoliată de melancolia frunzelor vesteșede când, pe brațe de oșteni, a coborât treptele criptei din mănăstirea Argeșului, evocatoare a leagănului țării românești, acela care cu vrednicie, timp de 48 de ani, purtase coroana celui dintâi Rege al României. Fusese, după Ștefan cel Mare și Sfânt, cea mai lungă domnie pe care s'a învrednicit Pronia cerească s'o hărăzească Românilor, ca și ea strălucitoare de înțelepciune și glorie.

De douăzeci și șase de ani se odihnește Regele Intemeietor în cripta vechilor Basarabi, între voievozii băștinași ai acestei țări. Deasupra lepedei de marmoră care l-a despărțit de frământările vieții pământești, să ne plecăm cucernici cape-

tele, toți cei ce în respectuoasă reculegere vom fi ispitiți să depănăm firul unei vieți, închinată datoriei și țării, căreia, dacă nu i-a fost fiu prin naștere, i-a fost însă mare Rege, prin dragostea ce i-a purtat, prin munca ce i-a închinat și prin înțelepciunea cu care i-a călăuzit destinele spre mărire și glorie.

REGELE CAROL I AL ROMÂNIEI ORGANIZATOR ȘI CONDUCĂTOR DE OȘTI¹⁾

General GRIGORE COSTACHE

A trecut un an de când s'a împlinit veleit de 100 de ani, dela nașterea Regelui Carol I.

Cu această ocazie a tresărit iarăși în sufletele românești amintirea primului rege al țării și pretutindeși această pioasă amintire s'a manifestat cu credința și dragostea cu care în totdeauna poporul românesc a învăluit pe marele său rege.

Universitatea liberă cu aceeași neclintită dorință, în acele vremi însă mereu împiedicată — nu cercetăm legea — de ce? astăzi dorința este împlinită, o clipă mai târziu, dar niciodată prea târziu, pentru a putea aduce prinosul acelorași sentimente, căutând să pună în lumină viața și mărețele fapte ale Regelui ziditor al României moderne.

Vorbind despre Regele Carol I, trebuie reamintite cuvintele pe care profesorul Nicolae Iorga, cunoscutul istoric, le-a scris cu ocazia inaugurării statuei, întrupată în bronz, în fața Palatului Regal: „O comemorare nu se poate mărgini la un simbol material și care nu poate cuprinde numai manifestări verbale, oricâtă sinceritate s'ar găsi în ele și oricâtă noutate, în ce privește întrebuițarea cuvintelor, ar sta la îndemâna meșterilor graiului.

Trebuie să caute, când este vorba de un stăpânitor de țară, de un Domn de neam, un îndoit sens, acel al sufletului Său însuși și acel al misiunii adevărate și precise, pe care a îndeplinit-o în conducerea unei societăți omenești, în partea

1) Conferință ținută la 20 Noemvrie 1940.

largă pe care situația Sa i-a putut-o atribui în această croire și urmărire de drum”.

•Pentru Regele Carol I, Doamnelor, Domnilor, nu poate fi vorba de slavă; slăvirea sa ne-o arată atât de luminos fa-ptele mari, neîntrecut de mari, în care se încadrează și opera și sufletul.

Un colț de țară, departe de noi, Brandenburg, un colț evocat de un scriitor de prin locurile acelea, Teodor Fontane, în care arată poezia tristă care se risipește, monotonia au-steră care leagă sufletul, fără a-l înduioșa, atmosfera umedă, rece, care și în zilele răsfățate de soare luminând un cer albastru — priveliștea pătrunde cu tristețe în suflet, până în adâncul lui. Farmecul acestui pământ, — colț de țară arid, mlăștinos, nisipos, sălbatec, înconjurat de păduri de brazi — îl redau două râulețe: Havel și Spreea.

Evocarea tristului peisagiu ne povestește un trecut, o viață de demult, o civilizație — istoria dinastiei Hohenzollern, munca, sfortărea dărză, opera măreață înfăptuită de ei pe acest pământ sălbatec, luptând neconținut cu atâtea eveni-mente, cu dușmani, cu obstacole grele, cu vremuri aspre, dar toate aceste lupte hotărâte și purtate de o voință de fer, poruncă a unui neclintit comandament.

Această operă a mers până în coprinsul unei întregi stă-pâniri. Cercetătorii trecutului, prin aceste părți vor trebui să caute leagănul acestei familii, care în istoria omenirii a scris minunate pagini.

O privire asupra hărții Württembergului: veți găsi un mic teritoriu, țară muntoasă, mărginită de văi strâmte, aci se află izvorul dinastiei, un domeniu al conților de Zollern sau Hohenzollern, termen care lămurește situația muntoasă a locului. Pe o înălțime care dă imagina unui soclu, stă și astăzi mărturie castelul înconjurat de șase turnulețe, a cărui con-structie nu cunoaște data când s'a clădit.

Ajuns în vârful înălțimei, călătorul se oprește în fața porții exterioare a cetății, *Poarta Vulturului*, a cărei ogivă are un relief ce reprezintă pe primul margraf și principe elec-tor al Brandenburgului, Frederic I, îmbrăcat în zale, atitudine războinică, pe un cal care poartă pasul în galop.

Anii domniei asupra Brandenburgului: 1415-1440.

Mai jos o aquilă heraldică, cu legenda: *Vom Fels zum*

Meer (De pe stâncă în mare), simbol al nenumăratelor etape ale acestei dinastii.

De pe această înălțime, privirea încremenește pe minunatele peisagii: la Sud și Est, contraforturile apropiate a lui Rauch Alp; spre Nord și Vest privirea poartă departe, fără a întâlni obstacole, până în depărtatele orizonturi ale munților Franconiei, Pădurea Neagră și Vosgii. De aci călătorul își poate da seama de importanța acestei cetăți, încremenită în asprime, inaccesibilă, care domină valea Neckarului, loc de pornire, de sbor și avânt pentru vulturul Zollernilor, spre a poposi la Marea Baltică și la Marea Nordului și din care un mândru vlăstar a dus gloria străbună până în depărtata noastră țară.

Aceste locuri aspre, nici nu se putea un alt izvor făuritor de suflete ostășești, mândre și viteze.

Sunt istorici care așează familia Hohenzollern în cadrul unei îndepărtate tradiții, arătând-o ca o spiță a familiei Colonna, o familie de veche nobleță italiană; alți istorici o arată tot ca obârșie a unei vechi familii lombarde, conții de Collalto; alții ca descendență din Carol cel Mare, prin seminția suabiană a Burchardilor, sau având ca cel mai vechi străbun pe contele Thassilo de Suabia, care a trăit pe la anul 800.

După documente mai precise, se întâlnește pentru întâia oară numele conților de Zollern pe la anul 1000. Ei se găsesc menționați în cronică lui Berthold, mort la 1048.

Din această străveche spiță se trag Markgrafii de Brandenburg, viitori regi ai Prusiei și împărați ai Germaniei, precum și Hohenzollernii de Sigmaringen, dintre ei întemeietorii ai dinastiei române.

După lucrarea *Domnia lui Carol I*, a legionarilor morți Mihail Polichroniade și Alexandru Cristian Tell, autorii ne arată că despărțirea familiei s'a produs în anul 1226, când Conrad I a luat burgrafiatul de Nüremberg și alte posesiuni, mai toate în Franconia, iar fratele său Frederic al II-lea, comitatul genealogic Zollern, precum și celelalte bunuri ale familiei sale din Suabia.

Linia suabiană dă regi României. Intre cele două linii, franconiană și suabiană, au existat totdeauna strânse legături. Franconienii au ajuns din ce în ce mai puternici, pe când Suabienii pierdeau din însemnătatea politică, pe măsură ce Ger-

mania evului mediu și a feudalității, făcea loc Germaniei statelor moderne.

Casa Hohenzollern-Sigmaringen a păstrat nestrămutate noblețea, rangul, marele prestigiu.

Trebue amintit că pe când Hohenzollernii Markrafi de Brandenburg, viitori regi ai Prusei, îmbrățișau protestantismul, Hohenzollernii Sigmaringen, rămăneau credincioși catolicismului.

În decursul atâtor secole, în care s'ar putea stabili istoricește ființa neamului Hohenzollern, putându-se cunoaște, mai mult sau mai puțin amănunțit, viața și faptele înaintașilor, strămoșii acestui neam au purtat aproape fără curmare și cele mai adeseori, cu destoinicie, armele. S'au dovedit moșteniri ostășești păstrate cu credință, imperative sufletești a căror dovadă am văzut-o strălucind la Regele Carol I.

Prin căsătorie, Hohenzollernii s'au aliat cu toate casele princiare și nobile din Germania și din afara hotarelor.

La începutul secolului al 19-lea, în momentul epopeei napoleoniene, un sânge vânjos plebeian francez, se va amesteca în străvechiul sânge german Hohenzollern.

Karl Anton Frederic Meinrad Fidelis, principe de Hohenzollern-Sigmaringen, tatăl prințului Carol Anton și bunicul Regelui nostru, s'a căsătorit cu principesa Antonia Murat, fiica cumnatului lui Napoleon I, mareșal de Franța și apoi rege al Neapolului.

Dar și prin mama sa, Principesa Iosefina, viitorul nostru Rege avea în vine sânge francez și era legat de epopea napoleoniană. Principesa Iosefina de Hohenzollern era fiica marelui duce de Baden și a celebrei, prin frumusețe, spirit și nefericire, Louise Adrienne Stephanie de Beauharnais, fiica Contelui Claude de Beauharnais și nepoata Mariei Anne Françoise Fanny Contesă de Beauharnais, cunoscută scriitoare 1739—1813.

Stefania de Beauharnais era nepoată soțului Iosefinei, viitoarea soție a lui Napoleon. Napoleon i-a decernat titlu de „Fille de France” și „Alteță Imperială.”

La 8 Aprilie 1806, Stefania s'a căsătorit cu prințul Carol Anton, care la 1848 după abdicarea tatălui său, a urmat la tron.

Revoluția dela 1848 n'a cruțat nici Principatul de Hohenzollern-Sigmaringen.

După revoluție, la 7 Decembrie 1849, Prințul Carol Anton, mare senior liberal, convins de anacronismul vechii Germanii feudale, a cedat Coroanei prusiene drepturile de suveranitate asupra acestui principat. Era un gest precursor, modest, al unității germane. Gestul a avut mare răsunet în întreaga Germanie.

Prieten cu Regentul, viitorul Rege și Împărat Wilhelm I, era cunoscut pentru părerile sale liberale.

Ca președinte de consiliu al Prusiei, ministerul său a fost numit minister al „erei noi”.

După trei ani și jumătate de guvernare în spiritul „erei noi” în urma unui conflict între Rege și Cameră, pe tema bugetului armatei, cabinetul Hohenzollern, a demisionat. Cancelarul de fier, Prințul Bismarck, în curând va pune capăt erei noi și va întinde Reichul, prin foc și sabie.

Personalitate impresionantă, Carol Anton, om de mare cultură, spirit politic ager, tot atât de bun părinte ca și soția sa, a avut până la sfârșitul vieții, 2 Iunie 1885, o mare înrăurire asupra Prințului Carol.

Cu o astfel de ascendență, crescut într'un mediu familiar exemplar, viitorul Rege al României, s'a dovedit curând Hohenzollern mai mult decât Murat sau Beauharnais. Totuși sângele francez trăia, se cunoștea în vioiciunea și finețea spiritului său.

Copil delicat, timid, foarte sănătos, primii ani ai vieții i-a petrecut sub privegherea unei guvernante franceze, Mademoiselle Picard. Adeseori ședea multă vreme, fie la bunica sa dinspre tată, Prințesa Antonia Marie, la Castelul din Weinburg în Elveția, între Rhin și lacul Constanța, fie la bunica sa dinspre mamă, Marea Ducesă Stefania, la Umkirch.

La Marea Ducesă Stefania venia adeseori fosta Regină Hortense, cu fiul ei, viitorul Napoleon al III-lea. Aceasta explică, întru câtva strănsele legături și afecțiunea lui Napoleon pentru acei care l-au primit în zile de restriște, afecțiune care mai târziu se revărsa și asupra Prințului Carol.

Peste câtva timp, tânărul Prinț a fost trimis cu fratele său mai mic la Dresda pentru studii. Orașul a fost ales de tatăl Său, pentru că profesorii aveau reputația unor distinși îndrumători, garanție a unei solide instrucțiuni.

Au trăit la Dresda sub numele de conții de Streiburg.

Calitățile viitorului rege apar la adolescent : serios, muncitor, metodic, hotărît, mândru.

După terminarea studiilor secundare, a exprimat dorința de a trece examenul de cadeți, de care ar fi putut fi scutit, fiind membru al familiei Hohenzollern. Tatăl a primit cu bucurie această dorință, dar în acelaș timp a rugat comisia să fie severă în examinare. La acest examen, scrie Paul Lindenberg, important biograf al vieței Regelui, în cartea sa : „Charles, Roi de Roumanie“, a reușit cu mențiunea bine“.

Tânărul elev a arătat o fire independentă și dorința de a fi apreciat numai prin meritul personal.

Ca răsplată a bunei reușite la examen, Prințul Carol a fost trimis de tatăl Său în străinătate, unde a vizitat Elveția, Veneția, Milano, Genova, tot nordul Italiei.

Intors din străinătate, la 1 Ianuarie 1857 este numit sublocotenent onorar în regimentul de artilerie al gardei prusace. Pe acea vreme arma artileriei era socotită, aproape în toată Europa ca o armă burgheză. De fapt membrii familiilor domnitoare serviau, aproape exclusiv, în cavalerie sau infanteria gardei. Prințul Carol după numirea sa, se duce în cetatea Juliers unde învătă instrucția la tun. Cercetează fabrica de tunuri Krupp din Essen.

Guvernorul său militar, Căpitanul Van Hagens, a primit dela Prințul Carol Anton, următoarele instrucțiuni cu privire la educația ce trebuia dată fiului său :

— „A menține și a întări sentimentul religios, a insista neîncetat asupra sentimentului de onoare, asupra datoriiilor carierei militare, făcând abstracție de prejudecățile fără rost. A înfățișa nașterea și demnitatea princiară în așa fel, încât să găsească în ele sprijin în conduita sa, ca ofițer și om de lume ; a păstra credința propriilor convingeri, a afirma personalitatea sa”.

Aceste instrucțiuni se termină : „Numele de Hohenzollern este un nume glorios, pe care va trebui să-l poarte întotdeauna cu rezervă și modestie, potrivite cu marea sa”.

Familia Hohenzollern în luptă, veacuri dea rândul, alcătuitoarii acestui neam au căpătat însușiri de soldați ce au trecut din tată în fiu, întrând în însăși firea lor.

Astfel toate faptele, pildele moșilor și strămoșilor au dat naștere la o tradiție de neînfricată hotărîre în fața primejdiei

și de îndeplinirea datoriei cu stăruință, de nevoia de a nu știrbi cinstea, a da mereu exemple bune.

Crescut în arătarea zilnică prin vorbă și fapte, știind că menirea îi era de a fi ostaș, îmbrăcând uniforma, pe care n'a părăsit-o toată viața, tânăra odraslă domnească s'a pregătit pentru meseria armelor, cu desăvârșită teimeinicie.

În anul 1857, prințul Carol urmează la Berlin cursurile Școalei de Artilerie și Geniu. Tot în acel an ia parte la manevrele diviziei 11-a, când generalul Von Moltke îl notează elogios, exprimând pentru tânărul principe cuvintele: „Va juca un mare rol în viață și va face să se vorbească mult de el”.

La 1858, tatăl său venind la Berlin, în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri, Prințul Carol are prilejul să cunoască de aproape viața politică și parlamentară, cunoștinți de mare folos mai târziu.

La 1861, însoți pe fratele său cel mare, Prințul Leopold la Lisabona, cu ocazia căsătoriei sale cu Infanta Antoineta. Tot în acel an în Noemvrie a petrecut în Sudul Franței, unde a studiat teimeinic organizarea armatei franceze.

În 1862 a făcut o lungă călătorie în Algeria, apoi la Madrid, după care pleacă la Paris.

La Paris, familia imperială împreună cu întreaga Curte l-au primit cu brațele deschise. Napoleon al III-lea a ținut să plătească nepotului și fiului, datoria de recunoștință față de bunică și mamă. A fost primit ca o rudă, tot timpul răsfățat, făcând o bună impresie. Părăsind marele oraș, a păstrat amintirea frumoasă, duioasă a unei verișoare, Principesa Ana Murat.

Reîntors în Germania a urmat la Universitatea dela Bonn, cursurile de literatură franceză și de istorie.

În Decembrie 1863, după un an, revine la Paris, găzduit la Compiègne, tot în intimitatea familiei imperiale. În timpul șederei sale, se vorbea insistent de alianța între Hohenzollern și Murat. Napoleon privea cu multă bunăvoință această alianță. Casa de Hohenzollern nu a acceptat legătura, nici Napoleon n'a insistat.

Șederea Prințului la Paris a fost de mare folos. Napoleon a avut ocazia să-l cunoască bine, legând o strânsă prietenie.

Întors la Berlin, Prințul Carol a reluat serviciul, ca loco-

tenent în regimentul 2 Dragoni de gardă, schimbând arma, după cinci ani de serviciu.

Isbucnind războiul austro-pruso-danez, mari schimbări se produc în viața Prințului Carol.

Dragonii găzii nu au fost trimiși pe front; atunci Prințul Carol a rugat pe tatăl său și pe Rege să fie trimis pe front.

Cererea fu aprobată și este atașat pe lângă prințul moștenitor al Prusiei, viitorul împărat Frederic al III-lea.

Pe front, nu se mulțumește să privească de departe la lupte, ori de câte ori poate — în jurnalul său ne arată, că a făcut-o des — se duce în cele mai înaintate linii ale infanteriei în luptă, ca și în bateriile care trag, primind indoitul boțez al focului, de tun și de pușcă.

La parte la asediul și asaltul cetății Fredericia și la asaltul redutelor din Düppel, unde capătă convingerea folosului lucrărilor de fortificație pe câmpul de luptă.

Vremea aspră, viforoasă, îl face să cunoască suferințele războiului. Aflat pe lângă prințul moștenitor, i-a fost îngăduit să capete cunoștințe despre problemele de conducere ale războiului.

Prințul Carol în notele sale scrie: „Am învățat mult în acel războiu. Mi-a fost mai târziu, pe pământul bulgăresc în fața Plevnei, de cel mai mare folos.

Pentru mine acele timpuri au fost timpuri de serioasă încercare și de bogate învățăminte, în toate privințele“. Mai departe, scrie că în acel războiu, a câștigat întâiele sale cunoștințe practice, despre artilerie și cavalerie.

În amintirea acelor zile a primit dela prințul de Coroană, o sabie de onoare.

În anul 1866, pe neașteptate, o țară de 5 milioane de locuitori i-a oferit Tronul.

27 de ani, tânăr, sănătos, foarte serios, muncitor, ordonat, metodic, stăpân pe el, bun militar, cu un simț politic remarcabil. Făcuse studii solide, călătorise mult, a cunoscut lumea, viața politică, trăise când la monotona, liniștita, chiar aspra Curte a Prusiei, când la strălucita și sgomotoasa Curte a Franței; trecuse prin o dezamăgire care a încercat sufletul său, făcuse un războiu cu toate riscurile sale, pe care nu le crușase; o mai bună școală pentru un stăpânitor de oameni nu se putea închipui.

Avea idei liberale, era stăpânit de povara atâtor calități, care se cerea să'mpodobască pe un bun monarh, pe un mare, foarte mare Rege.

Pentru țările românești, tratatul dela Paris, după războiul din Crimeea, aduce în fața conștiinței popoarelor, câștigul cauzei Românilor.

Convenția dela Paris din August 1858, înlătură alegerea unui principe străin, dar ideia unității naționale devenise atât de puternică, încât Corpurile Legiuitoare, din amândouă țările, s'au răsvrătit împotriva acestei hotărâri.

Unirea Românilor a isvorit din puterea de viață a poporului; ea se reazămă pe cerințele istorice, statornicind rostul statelor pe principiul naționalităților.

Experiența cu un domn pământeian fusese făcută după toate formele, domnitor numit de Poartă și domnitor ales de națiune.

Dar instinctul poporului, care în anumite ocazii vorbește mai cu putere și trece peste orgoliul de rasă, cerea străinătății un principe, care nu numai să domnească până la sfârșitul vieții, dar să'ntemeieze și o dinastie ereditară.

Era un instinct pornit din teama pericolelor, a neîncetelor râvniri la domnie.

Dealtfel, cererea unui principe străin n'a fost monopol al României, a fost dorința și isvorul a diferitelor națiuni aflate în grele momente politice, astfel: Suedia, Olanda, Belgia, Grecia, Mihail Kogălniceanu, Niculae Bălcescu, Ion Brătianu, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, Frații Golești, Generalul Tell și alții, sunt acei care au propovăduit și au prezidat înfăptuirea unirii și aducerea dinastiei străine.

Faptele acestea nu se pot uita. Acești oameni au zidit teritorial și politic edificiul României; în sânguința lor, în marea dragoste, adevărata dragoste pentru țară, așa cum se'ntelegea atunci, au fost la rândul lor înțeleși, conduși, de cel ce avea să fie Regele Carol I.

Astfel s'a îndeplinit un destin pentru un om și o mare dorință a unui popor.

De lângă obârșia Dunărei, Carol I a fost chemat de gândul fericit al poporului românesc, să vie să domnească la gurile aceluiași fluviu, pentru a făuri un viitor frumos.

Implinirea s'a făcut cu nepătrunsa putere a destinului,

după cum scrie domnul Rădulescu Motru, președintele Academiei Române, „un prinț din Casa Hohenzollern să fie primul rege al unui popor descendent din Daco-Romani“. Prima clară viziune a avut-o El însuși Regele Carol I, contribuția sa la cunoașterea istorică a trecutului, Nicopole, 1396-1877-1902, sunt dovezi.

La 1396 sub zidurile cetății Nicopole, a luptat pentru desrobirea creștinătății de sub semiluna otomană, alături de Mircea cel Bătrân, Conte Frederic de Zollern, întemeietorul Casei: la 1877, sub zidurile aceleiași cetăți, Prințul Carol de Hohenzollern, Domnitorul Românilor, pe locul unde se desfășurase bătălia dela 1396, trece în revistă trupele ruso-române, care aveau să ducă războiu în contra aceleiași semilune; la 1902 revederea din nou a cetății Nicopole, nu ca războinic, ci ca Suveran, sărbătorit de locuitorii unei țări, la a cărei independență contribuise cu jertfele armatei Sale.

Alesul Românilor sosea în țară sub cele mai favorabile auspicii, în ceeace privea sentimentele poporului Său.

În acele clipe fiecare Român simțea că pentru mult încercata Patrie o eră nouă începe, vestitoare de propășire și înălțare. a cărei temelie o punea tânărul Principe.

Dela Severin la București pe unde a trecut, când a intrat în țară, poporul i-a eșit în cale cu flori și strigăte de bucurie, ca să primească pe alesul său la tronul lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.

În drum a întâlnit un regiment de infanterie, regimentul 2 de linie, în marș pe jos. Domnitorul se adresa lui Ion Brătianu care îl însoțea, că a fost mișcat de bucuria cu care soldații l-au salutată, — „dar dacă iau armata în mână, ea va trebui să aibă în curând un alt aspect“.

Cu un asemenea ideal, Domnitorul a pus prima piatră la temelie edificiului național.

În răspunsul care l-a dat Președintele Adunării Deputaților, după discursul de bun sosit, a spus între altele:

„Cetățean astăzi, mâine — de va fi nevoie, soldat — voi împărtași cu voi soarta cea bună ca și pe cea rea“.

Cuvintele Domnitorului au fost întocmai împlinite. Munca bărbaților de stat, conduși de înțelepciunea și spiritul Domnitorului Carol, au făcut posibil, cu străduinți și jertfe, proclamarea independenței și înălțarea Regatului Român.

Armata, revendică pentru ea cinstea de a fi luat parte însemnată, la înălțarea Patriei. Sub conducerea glorioasă a șefului ei suprem a săvârșit fapte scrise cu litere neperitoare în istoria neamului. E mare nevoie să ne purtăm mereu gândul înspre acele vremuri.

Cu devotamentul și curajul armatei s'a atins idealul națiunii. Acest ideal ar fi fost întârziat, dacă armata n'ar fi fost pregătită să fie capabilă de asemenea acte. Din fericire, această pregătire n'a lipsit. Domnitorul luând armata în mână, a pregătit-o, a condus-o pe câmpul de războiu, a întors-o încoronată de isbânzi și glorie și n'a încetat s'o pregătească mereu pentru alte dovezi de vitejie strămoșească.

Domnitorul Carol, de când a sosit în țară, s'a gândit la independența patriei Sale. În Mai 1866 scria din Zürich Țarului Alexandru al II-lea „nu va atârna de mine ca înțelegerea cu Rusia să nu se restabilească pe o bază solidă și stabilă, strângându-se din zi în zi, până la ora însemnată de Providență, pentru desrobirea Orientului și a Creștinătății”.

S'a gândit la această înfăptuire în 1875, când scria părintelui Său, despre prima convențiune de comerț cu Austro-Ungaria : „Acest act internațional este de o mare însemnătate, de oarece conține în el independența României”.

El a știut întotdeauna să aștepte și să aleagă momentul cel mai potrivit.

Impărtășind dragostea țării și poporului Său, a dăruit mai mult din ea armatei, pentru că era un ostaș desăvârșit. El a înțeles adânc rostul ei și întreaga sa domnie a fost stăpânită de dorința de a îngriji mereu de oștire, înțelegând că organizația de stat avea la temelie ei armata.

La suirea Sa pe tron, starea armatei era departe de așteptări. Explicația era simplă : cele două Principate au fost mereu împiedicate să-și constituie o forță armată, care ar fi putut să le pună în situație de a-și apăra glia strămoșească.

Ele nu mai aveau armate naționale, de peste două secole. Numai după tratatul dela Adrianopole, armatele naționale au început de formație, stabilindu-se cordoane sanitare și carantine în lungul Dunării și în alte părți din interiorul țării, unde va fi trebuință. „Pentru aceste nevoi fiecare principat va putea întreține un număr de paznici necesari. Numărul și întreținerea acestei miliții vor fi hotărâte de către Domnitor, în

unire cu divanurile lor respective, observându-se, vechile exemple“.

Acesta este actul de naștere al armatei române moderne.

Principiile de organizare ale nouilor miliții fură statornicite prin Regulamentul Organic pus în aplicare în 1831.

Dela 1831 la 1866 armata română a avut două perioade. Prima perioadă 1831—1858 funcționând în cadrul Regulamentului Organic ; a doua perioadă 1859—1866, în care a fost guvernată după Convenția dela Paris.

Încă de când a început să mijască aceste zori, atât Moldovenii cât și Muntenii au socotit că neamul lor nu va putea să-și îndeplinească menirea, decât având o armată națională. De fapt, Regulamentul Organic a înscris principiul alcătuirii oștirii. Era o oștire cu menire de poliție, însă alcătuită exclusiv din Români, în opunere cu ceea ce fusese în trecutul apropiat.

Dar conștiința românească cerea mărirea acestor oștiri și o înzestrare și instruire în vederea războiului.

Regele Carol, creind un regat bogat și independent, gata să-și afirme drepturile față de orice cotropitor, înalta Sa misiune n'a putut fi împlinită decât având o armată care să formeze pavază contra dușmanilor din afară și capabilă să stăpânească pământul țării.

Astfel descendentul Hohenzollernilor a creat o armată, care după 11 ani a putut să lupte și să câștige independența țării. Din acea clipă a fost mereu atent asupra ei.

Armata care a găsit-o suferia nu numai de relele firești ale unei alcătuirii foarte tinere, lipsită de experiență, dar mai suferea de vrajbe în sânul ofițerilor și de lipsă de mijloace.

Principele Carol a fost dezamăgit dela prima întâlnire cu trupele române ; înfățișare puțin ostășească, lipsă de echipament și armament. Concentrarea depe Sabar și Argeș a arătat nedesăvârșita pregătire de războiu.

Lipsa mijloacelor bănești și îndatorirea față de Poartă ca efectivul întregii armate să nu treacă de 30.000 oameni, erau greutăți pentru aducerea la îndeplinire a planului său.

Dar toate aceste greutăți n'au desnădăjduit pe Domnitor, care s'a pus cu dârzenie la lucru și nu s'a dat înapoi față de orice piedică.

Prima problemă militară care s'a pus Domnitorului, ne-

spune Domnul General Radu Rosetti, a fost aceea a disciplinei care lăsa de dorit. Pentru a face față unei eventuale intervenții militare turcești, în primăvara anului 1866, s'a ordonat concentrarea unităților pe Sabar, fapt care a dat naștere din partea grănicerilor de pe Dunăre să se răscoale.

La 24 Mai 1866 un mare număr de ofițeri cer Domnitorului îndepărtarea din armată a camarazilor vinovați de a fi călcat jurământul în noaptea de 11 Fevruarie.

Domnitorul, adunând ofițerii din București, le arată că respectă sentimentul de cinste militară, care a dictat demersul lor, dar o rugăminte colectivă capătă aparența unei presiuni morale și nu poate fi îngăduit unui militar să o exerce asupra șefului suprem al armatei.

Cu toate străduințele Domnitorului, incidentele între ofițerii ziși februaristi și între cei antifevruaristi continuă încă câțiva ani, deasemeni și alte manifestări de insubordonări individuale. Domnitorul folosește orice prilej, mai ales în criticile dela sfârșitul inspecțiilor și manevrelor, precum și ordinezle de zi, de anul nou și în alte împrejurări, pentru a stăruia asupra nevoiei disciplinei.

Stăruința Sa repetată ca și măsurile luate, precum și micșorarea cel puțin, dacă nu încetarea amestecului politicii în armată, pe deoparte, alături de interesul și osteneala dezvoltării armatei, aduc curând o nouă stare de spirit a cărei dovadă se face cu prilejul răscoalei și proclamării republicii din Ploești.

Atunci însă armata și-a făcut pe deplin datoria. S'a arătat foarte sever, fără cruțare, împotriva acelor cari au participat la răscoala dela Ploești.

Dacă un gest al Său și Augusta mână ocrotitoare s'a îndreptat cu bunăvoință către unul din șefii răscoalei, taina acestui gest regesc o găsim în frumoasa lecție, ca singur cel care a păcătuit să se pocăiască. Lecția a fost de mare folos. a căpătat un mare credincios al Dinastiei și un devotat servitor.

O a doua problemă militară era aceea a organizării. Domnitorul a găsit țara cu un armament învechit, neutilizabil, artileria cu tunuri vechi de bronz, lipsă de cazărmi, de spitale, de fortificații, de cai ferate.

Prima grijă a fost înarmarea oștirii.

Domnitorul ia neîncetat parte activă la organizarea oști-

rii. Se votează legile de organizare din 1868 și din 1872. Prin aceste legi și prin bugetele anuale, se mărește numărul unităților și serviciile armatei permanente; armata teritorială cu schimbul capătă o organizare și o pregătire mai apropiată de armata permanentă. Ea va putea împlini nu numai paza hotarelor și serviciul de jandarmerie, dar mai poate lua parte și la războiu.

Urmarea acestei organizări a fost mobilizarea din 1877. 58700 oameni și 100 tunuri, armata de operațiuni, 41.300 oameni pentru miliții, părțile sedentare, paza graniței, total 100.000.

Acestei armate îi lipsea însă încadrarea, unitățile mici nu aveau decât un ofițer, rar doi. S'a încercat, dar neisbutit, aducerea de ofițeri români din armata austro-ungară.

Inzestrarea armatei cu armament și echipament se datorește tot stăruințelor sale, împrumuturilor din averea personală sau cumpărând cu banii săi două baterii Krupp. În 1870 s'au înlocuit tunurile de bronz.

Austria însă se opunea la trecerea materialului de războiu, el trebuind să treacă prin Rusia și Turcia.

În războiul din 1877—78 n'am avut îndeajuns puști, fiind nevoiți să primim dela Ruși vechile puști Krinka.

Destoinicia generalului Ioan Emanoil Florescu, acel general, astăzi uitat, cum îl numește domnul General Rosetti, într'o comunicare la Academie; acel general pe care Domnitorul Unirii a avut norocul să-l găsească, militar pregătit, a făcut să se îplinească lipsurile. Tot mulțumită acestui general, ministru de război, colaborator credincios al Domnitorului Carol s'a desăvârșit instrucția, rostul de căpetenie și dorința mereu repetată a Domnitorului.

Două împrejurări au îngăduit îmbunătățirea instrucției, mai ales a armatei teritoriale: lunga concentrare, cu efective mobilizate, patru luni, pe stânga Dunării, primăvara și ciocnirile cu schimb de focuri cu Turcii, cari au adus o atmosferă războinică, desăvârșind pregătirea tactică și înălțând moralul.

Regele Carol a căutat mereu să ridice moralul și demnitatea soldaților. A desființat bătaia. A creat un corp de subofițeri. Pentru ofițeri, ca să facă să trăiască spiritul de mândrie, de cavalerism, a înființat în garnizoane cercuri militare.

Activitatea de 10 ani, dela sosirea Domnitorului în țară,

a stârnit admirația tuturor. Prin energie, capacitate, muncă neobosită, s'a prefăcut întreaga oștire românească. Ea se putea socoti pregătită pentru misiunea pe care destinul i-a hotărât-o peste puțin timp.

Sosise vremea când România, mai mult ca oricând, se găsea la răscrucea a două drumuri.

Anii 1875 și 1876, cu turburările dela Sud și Sud-Estul Principatelor, îngrijorau mult pe Suveran. Sufletul adânc credincios al Monarhului bătea pentru popoarele creștine, totuși judecata Sa înțeleaptă, veșnic cumpănind, L-a determinat către neutralitate. Cu finețea și tactul Său diplomatic, a obținut siguranța țării în cazul unui războiu ruso-turc.

Mai târziu, când împrejurările au hotărât o altă judecată în timpul evenimentelor războinice, a încheiat o colaborare cu armata rusă.

Pornind dela ideia politică temeinică că Românii trebuiau să cucerească neatârarea țării lor prin luptă, fapt ce era să desăvârșească unirea dintre Moldoveni și Munteni, prin vârsarea împreună a sângelui pentru o cauză comună și nu să o capete ca dar dela alții, Domnitorul și sfetnicii Săi, Ioan Brătianu și Mihail Kogălniceanu, au primit să lupte alături de Ruși. Această luptă Domnitorul o doria alături, nu în rândurile lor. Atitudinea față de Rusia a fost ușurată de pretențiile repetate și jicnitoare ale Porții.

În 1876, Poarta a creat o nouă Constituție, prin care Principele Carol a fost desemnat guvernator turcesc, iar Principatele provincie turcească. În același an, Principele Carol veghetor, a luat măsuri de prevedere, constituind și încadrând regimentele armatei în 4 divizii, creind comandamentele necesare, după model occidental.

Singur a luat comanda armatei, inspectând trupele cu mult interes. Părerea Sa față de timpurile de atunci reiese din scrisoarea către părintele Său: „Ideia unei invazii turcești nu mă'nfricoșează deloc, am deplină încredere în tânăra mea armată, care manifestă nerăbdarea de a fi pusă la încercare. Am luat toate măsurile de prevedere pentru a respinge o invazie turcească, deși nu cred că Turcii vor comite — în caz de războiu — greșala strategică să treacă Dunărea”.

Spre sfârșitul lui Martie 1877, Domnitorul a dispus fortificarea podului de cale ferată peste Siret la Barboși, cea mai

importantă legătură între Moldova și Muntenia, care asigura orice lovitură dinspre Dunăre. Spre nemulțumirea Sa, situația financiară a țării, nefavorabilă, L-a forțat să întrerupă alte pregătiri în vederea viitoarei campanii.

La 16 Aprilie se stabilește convenția între Rusia și Principate, cu privire la trecerea armatelor ruse pe teritoriul nostru

Rusia oficial a respins ajutorul oferit de România, totuși pentru a apăra hotarele, România a dispus armata dealungul Dunărei, pentru protecție.

Pe temeiul premiselor politice și unui plan rațional de operațiuni, trebuia adusă la îndeplinire pe calea armelor și a cerințelor politice, înfăptuirea dorințelor țării.

Declarația de războiu a Rușilor și trecerea lor pe teritoriul românesc, a provocat la 24 Aprilie, bombardarea localităților românești din lungul Dunării, de către flota turcească.

Prin această provocare, România a declarat războiu Sultanului.

Drept urmare, la 9 Mai, Sultanul a declarat pe Príncipe detronat. La 22 Mai, Parlamentul hotărăște independența României, rămânând ca armele să decidă în viitor destinul ei.

Războiul a început; el capătă pentru armata noastră o formă mai precisă atunci când Rușii, înfrânți de două ori la Plevna și având flancul drept amenințat, cerură ajutorul Românilor, următor ideei politice îndrumătoare dela începutul războiului. Domnitorul stăruie pentru ca armata română să opereze pe văile Iskerului și ale Vidului. Cererile rusești stăruitoare erau pentru o legătură mai apropiată între trupele lor și ale noastre, cereri ce au fost satisfăcute cu prețul unei greșeli, căci prezența armatei române pe o poziție întărită între văile Iskerului și a Vidului ar fi împiedicat aprovizionarea și întărirea armatei turcești din Plevna și ar fi scurtat timpul operațiilor din preajma Plevnei.

Pe dealtă parte, lipsa trupelor românești din imediata apropiere a trupelor rusești aflate în fața Plevnei, ar fi împiedicat zadarnicul și sângerosul atac dela 30 August.

Luarea unei redute dela Grivița, singura isbândă a acelei „zile de sânge udă” a scos la iveală însușirile ostășești ale Românilor, dând armatei un mare prestigiu. Era prima răsplată

a muncii Prințului Carol, de 11 ani și care întăria în sufletul Său mai puternic, încrederea în armată.

Domnitorul Carol s'a arătat și un destoinic general, opunându-se la noi asalturi asupra întăriturilor din jurul Plevnei, reînoid mereu stăruințele ca să se încercuiască acea puternică cetate și silind trupele aliate să se'ntărească.

Sigur de armata Sa, a stăruit ca armata română să opereze independent la Rahova, la Vidin și să aibă astfel în mână, la sfârșitul războiului, o parte din Bulgaria.

Domnitorul Carol a ținut mult să dea prestigiu oștirii Sale.

Când M. C. G. rus, la 20 Iulie, s'a adresat cu caracter de ordin, generalului Manu, Comandantului diviziei 4-a române, că această divizie să păzească prizonierii turci, generalul Manu un mândru ostaș al vremurilor, a refuzat, motivând că nu primește ordine decât dela Domnitorul Său, Principele Carol la rândul Său, a răspuns că armata Sa este prea bună pentru a îndeplini numai serviciul de jandarmerie.

Când comandantul suprem al armatei ruse și-a permis în momentul când a pășit pe teritoriul Principatelor, să adreseze o proclamație, cerând pentru oștirile rusești tot concursul, Principele Carol a trimis Marelui Duce o comunicare, că procedeul a fost jignitor ; numai El singur avea dreptul să se adreseze poporului Său.

Răsboiul s'a terminat, mântuind cu bine un destin frumos al țării noastre. Armata română a făcut dovada de vitejie și a fost răsplătită cu o minunată victorie : Grivița, Plevna, Smârdan, Rahova, sunt nume rămase de vecinică amintire glorioasă a acestei armate.

Căderea Plevnei are o mare însemnătate istorică. Ea petcluește cu o mare lumină și bucurie, truda și așteptarea unui popor, care în cei 50 ani dela mijlocul veacului al XIX-lea, avea dorința din ce în ce mai aprigă, de a scăpa de sub orice ascultare străină.

Simțul politic, dovedit și în trecut de neamul nostru, patima și râvna căpeteniilor pentru binele obștesc, înfățișează destoinicia cu care au știut să se folosească de împrejurări.

Europa a fost silită, nu numai să ia cunoștință și să se ocupe de ceea ce se numia atunci „*chestiunea Principatelor*“, dar și nevoită să se închine în fața faptului împlinit al Unirii din Ianuarie 1859.

Ambiția, pe deplin îndreptățită a unui domnitor tânăr, dornic de bine și râvnind să întemeieze o citorie nouă, urmașă și moștenitoare a celor din veacuri, întemeiate de poporul român, alături de priceperea politică și destoinicia a unui însemnat bărbat de stat, au făcut ca poporul nostru să poată dovedi și alte noi însușiri cu care era înzestrat.

Aruncând tânăra oștire în focul năpraznic ce s'aprinsese pe Dunăre și la miazăzi, chiar în contra părerilor aproape unanime ale bărbaților de stat și — uimitor dar adevărat — ale căpeteniilor armatei, Domnitorul Carol și Ioan C. Brătianu au arătat că și-au dat seama de sosirea vremurilor prielnice pentru împlinirea unui vis dorit de mult.

La examenul sângeros dat în fața Plevnei, apoi la Rahova și mai târziu la Smârdan, ostașul român a făcut iarăși dovada însușirile bărbătești de vitejie, fără de care un neam nu poate să se facă respectat și nu merită să trăiască neatârnat. Minunată pildă pentru toate vremurile, ori cât de vijelioase ar fi ele.

Rândurile dela sfârșitul unei scrisori, inedită până acum, a lui Vasile Alecsandri, scrisă în franțuzește, adresată Domniței Aglae Ghika Allaux, destăinuie entuziasmul patriotului poet pentru bravura ostașilor români.

„J'ai besoin d'être exempt de toute préoccupation personnelle afin d'admirer a mon aise la bravoure obstinée de notre jeune armée. De simples paysans arrachés a la charrue, devenir des héros en un coup de main !

„Mon coeur a pris des proportions qui m'étouffent depuis l'affaire de Grivitză. Enfin... nous sommes quelq'un dans ce monde... C'est beaucoup, c'est plus que l'on ne pouvait espérer.

„Les Curcani ont mérité des plumes d'aigle a leurs bonnets. Quelle race et comme c'est bon de se dire que c'est la nôtre...“

După unsprezece ani, pe cumplita grindină de gloanțe, sub zidurile Plevnei, ostașii români vădesc Voevodului lor peste ce popor ales e chemat să domnească. Roadele atâtor veacuri de lupte și de îndurare încep să se arate.

Coroana de oțel, făurită dintr'un tun al Plevnei învinse, incununează în ziua de 10 Mai 1881, fruntea celui dintâi Rege al României.

După Plevna zărilor se limpezesc. Țara lui Mircea și a lui Ștefan nu mai atârnă de nici o putere străină. Ea, scăpată din valuri, stăpână de acum pe destinele ei, începe o viață nouă.

După întoarcerea triumfală în Capitală, Principele Carol, cu aprobarea Puterilor, a luat titlu de Alteță Regală. La 14/26 Martie 1881, Parlamentul l-a proclamat Rege al României.

Dacă răsfoim istoria Regelui Carol, vedem și în faptele și în cuvântările, petrecute și rostite, cu privire la armată, cum și dânsa și dânsul n'au încetat să manifeste iubire împletită cu o adâncă și respectuoasă recunoștință. Intre Rege și armată, tot timpul s'a dovedit o strânsă legătură. E poate nevoie să se reamintească câteva din fazele de căpetenie a acestei legături, culminantă mai ales în timpul războiului.

La 11 Mai 1866, Domnitorul adresează armatei următoarele :

„Sunt fericit de a mă afla în mijlocul reprezentanților armatei. Sunt convins că sunteți decisi a apăra totdeauna drepturile acestei țări ; fiecare din voi ca și Mine, își va vărsa cea din urmă picătură de sânge, pentru apărarea drepturilor sale“.

Prestigiu și mândrie cu atât mai mare cu cât vremurile erau mai apăsătoare.

La 1878 1 Ianuarie, cu ocazia felicitărilor primite, mulțumind armatei, zice :

„Cât pentru mine, o știți, sunt soldat cu inima și cu sufletul. Am petrecut viața în lagăr și am învățat a cunoaște și respecta ordinea, regularitatea și spiritul de corp. Știu, camarazi, că pot conta pe voi și veți avea în Mine un judecător imparțial și un șef devotat. Să ne facem fiecare datoria ; sarcina noastră va deveni ușoară“.

Iubirea fără margini a Domnitorului către ostași, reiese din scrisoarea adresată Ministrului de Războiu la 9 Mai 1868 : „Respectul ce am pentru om și iubirea ce port ostașului, care are un îndoit titlu la afecțiunea Mea, ca cetățean și ca apărător al patriei, M'au îndemnat a desființa în armată o pedeapsă care nici de cum nu este de natură a înălța în sufletul soldatului simțămintele de onoare și morale“.

Din scrisoarea adresată de Domnitor, părintelui Său, se vede interesul neconținut pentru ridicarea armatei și bucuria ce simte el, când zărește un început de realizare : „Armata face progrese vădite sub toate raporturile, fiecare caută a căș-

tiga mulțumirea mea. Sunt încântat de spiritul militar ce domină în diferite corpuri. Am lucrat mult în acest sens în ultimul timp : inspecțiuni, ordine de zi, reviste, crearea a două medalii“.

La 5 Octomvrie 1872, cu ocazia primei mare manevre a armatei românești, Domnitorul așternea armatei programul viitorului, cu precizie :

„Târgoviște, vechiul Scaun Domnesc, ne aduce aminte timpurile glorioase în care ostașii români aveau fericirea de a apăra cu sângele lor autonomia țării.

„De atunci România a trecut prin diferite faze, până a ajuns în momentul cel mai fericit : unirea ambelor țări.

„Din acest moment și armata a început a se organiza pe baze mai largi, dezvoltându-se și progresând din an în an.

La 14 Octomvrie cu ocazia distribuirii steagurilor noi, spune : „Steagurile cele noi înfățișează toate elementele puterii militare a întregii țări sub arme. Voi vă veți aduna pururea în jurul lor, când voi avea trebuință de voi și veți dovedi în orice întâmplare, că cuvintele Onoare și Patrie, înscrise pe ele, sunt mai adânc înscrise în inimile voastre.

În 1874, la inaugurarea statuei lui Mihai Viteazul, Domnitorul accentuă și mai mult credința și speranța țării.

„Sunt sigur că timpul de bărbăție n'a trecut și că în momentul de pericol România se va scula ca un singur om spre a îndeplini, ca în trecut, datoria sa“.

La 10 Mai 1877 a doua zi după declararea independenței, Domnitorul după ce trecu în revistă trupele, a dat următorul ordin de zi :

„In momentele grele prin care trece țara noastră, România întregă are ochii ațintiți asupra noastră, ea pune în voi toate speranțele noastre.

În ora luptei, aveți înaintea voastră faptele bătrânilor oșteni, aduceți-vă aminte că sunteți urmașii eroilor dela Rahova și Călugăreni.

Drapelele sub care luptați reprezintă în mijlocul vostru însăși imagina patriei. Urmați-le vitejește și când odată laurii păcii vor inverzi pe munții și câmpiile României, patria, cu recunoștință, va înscri numele bravilor ei apărători, pe fronispiciul edificiului independenței.

Domnul vostru vă urmărește cu mândrie, El în curând va fi în mijlocul vostru, în fruntea voastră“.

Tot în acea zi răspundea la urările primite de la țara întregă :

„Și astăzi, cași la 10 Mai 1866, nu mă căesc că Mi-am lăsat familia, nici că m'am despărțit de țara nașterii Mele. Nu ! nu Mă căesc că Mi-am făcut în România țara Mea, că Mi-am făcut din națiunea română însăși familia Mea.

Dinpotrivă, azi când cunosc mai bine frumusețile acestei țări și destinele la care are drept să aspire, astăzi când am putut aprecia mai deaproape marile calități ce disting poporul român, cu bucurie Mi-aduc aminte de ziua alegerii mele de Domn, de ziua în care am venit în mijlocul Românilor, de ziua când M'ați pus pe un tron, ilustrat de atâți mari glorioși Domni, apărători ai independenței naționale și ai creștinătății, față de semilună.

Vocea neînvinsă a dreptului trebuie să se unească cu răsunetul armelor, spre a afirma atât drepturile poporului român la o viață națională absolut independentă, cât și puternica lui voință de a susține și de a face ca ele să fie pretutindenea recunoscute“.

Ce minunate, simple și pline de înțelepciune, de îmbărbătare cuvinte de Voivod, care nu se pot uita niciodată !

În timpul războiului, tot mereu gândul Domnitorului era îndreptat către scumpa lui oștire, pe care o îngrijea și o încuraja. El se'ncredința prin dese și neobosite inspecțiuni de executarea ordinelor, îndeplinirea pregătirilor și îndestularea nevoilor.

La trecerea armatei peste Dunăre, tot timpul îmbărbăta pe soldați și ofițeri, dând un ordin de zi :

„Voi știți cât de mult a suferit patria noastră timp de peste 200 ani, în care ni se răpiseră mijloacele de a mai apăra bărbătește pe câmpul de bătae drepturile ei. Astăzi aveți ocazia de a arăta lumii din nou vitejia voastră și Europa întregă stă cu ochii ațintiți spre voi ; înainte dar, cu inimă românească și lumea să ne judece după faptele noastre“.

Se știe cum Domnitorul nu s'a mișcat de pe câmpul de luptă. El ședea într'o colibă sub acoperiș de paie, cu pereții umezi, lipiți cu pământ și neavând altă mobilă decât patul și o vatră. O imagină exactă a acestei locuințe se poate vedea în

parcul Muzeului Militar din București. Locuința mai bună ce o avusese înainte, a oferit-o Împăratului care începuse a se simți mai slăbit.

„A fi ostaș pe câmpul de luptă, spune istoricul Iorga, înseamnă a-ți interzice orice plăceri ale vieții, cu gândul numai la comanda pe care o exerciți, la locul pe care îl ocupi, la misiunea pe care o îndeplinești, la grozava răspundere a istoriei. Înseamnă a trăi în conștiința zilnică a unei jertfe, oricât de dureroase, dar necesare“.

În viața Sa, între noi petrecută, cu ceasurile ei bune și cu cele rele, cel dintâi Rege al României a făcut zilnic dovada virtuților ostașului. A respins toate plăcerile care aleargă înaintea regilor. A respins până și mângâerea, veselia între ceasurile muncii neîntrerupte.

La sine nu s'a gândit niciodată pentru a cere răgaz sau cruțare. A doua zi, după cele mai chinuitoare dureri fizice și după durerile morale cele mai sfâșietoare, el a fost la datorie. Bătrânețea însăși și-a supus-o, neavând o mai mare mândrie decât să apară tare ca bronzul, rece ca marmora, pe calul Său de generalisim, între steaguri.

Căderea Plevnei a avut în toată Europa un răsunet mare; pretutindeni se menționa partea României în victoria dobândită.

La 2 Decembrie Domnitorul adresează armatei un ordin de zi:

„Povestea faptelor mărețe ale trecutului, voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari, ce ați săvârșit și cartea veacurilor va păstra, pe neștersele ei foi, numele acestor fapte alături de numele vostru.

În numele țării, Domnul și Căpetenia voastră vă mulțumește și vă dă fiecăruia din voi sufletească îmbrățișare a vitejilor“. Ce minunat se desprinde din aceste cuvinte adevărata legătură de iubire pe care marele Rege a avut-o pentru armata Sa, considerând-o totdeauna mândră și aristocrată, vitează, așa cum trebuie să fie o armată.

După războiu, problema militară ce se punea României era alta ca cea dinainte de războiu. Trebuia consolidat tot ce se făcuse dela unire până la neatârnavă, trebuia dat statului și armatei o altă alcătuire.

Efectivul armatei nu era mărginit acum de subordonarea față de un stat străin, el atârna de mijloacele bănești ale Sta-

tului și de situațiunea geografică față de alte state, îndeosebi de cei doi vecini puternici Rusia și Austro-Ungaria.

Deși luptase alături de Rusia, România și Domnitorul său au încheiat capitolul războiului cu un simțământ de amărăciune și de neîncredere.

Aceste considerente precum și încrederea ce o avea Regele Carol atât în politica Germaniei cât și în puterea ei armată, dovedită în trei războaie, au făcut ca România să se alipească de grupul de Puteri: Germania, Austro-Ungaria și Italia, acea istorică Triplă Alianță, care a dat îndelungă vreme României liniștea și siguranța, contribuind la dezvoltarea și propășirea ei ca stat.

Rostul Regelui Carol în hotărârea acestor directive politice a fost și hotărârea luată de o potrivă cu dânsul și de Ion Brătianu, marele său sfetnic. Viața armatei române, dela războiul de neatârnamare încoace, începe cu organizarea și primenirea, înzestrarea, fortificațiile, pregătirea de războiu.

Stăruințele Regelui fac, ca pe măsură ce visteria țării avea la îndemână venituri mai mari, să se dea armatei mijloace mai multe. Ca urmare, s'a mărit numărul unităților, s'au adăugat noi servicii și încetul cu încetul, infanteria cu schimbul s'a preschimbat în infanteria permanentă și s'au înființat și unități de rezervă.

Din 1878 până la 1914 bugetul armatei trece dela 13.376.520 lei, la 98.122.472 lei, iar efectivul dela 1440 ofițeri și 16.437 oameni de trupă, la 5612 ofițeri și 100.300 oameni de trupă. Bugetul armatei devine de opt ori mai mare, efectivul ofițerilor de patru ori, al trupei de șase ori.

Regele Carol I, cum n'a lăsat niciodată din mâini conducerea politicii externe, tot așa a ținut în mână tot ce privea armata.

Înzestrarea armatei nu putea întârzia. S'au dezvoltat stabilimentele militare, s'au înființat altele noi. Suveranul a încurajat industria din țară prin cuvântări și legi, chiar prin participare la capitalul ei. Se ajunsese a se fabrica pentru armată îmbrăcăminte, rufărie, încălțăminte și alte echipamente.

Ne putându-se fabrica armament, munițiuni, material de geniu, de comunicațiuni, s'a făcut apel la industria străină. S'a luat armament portativ, puști din Austria, tunuri din Germania.

Rolul Regelui Carol I a fost covârșitor la fortificarea țării a

cărei realizare se poate spune că se datorește, mai ales după căderea guvernului I. C. Brătianu, numai neincetărilor Sale stăruinți.

Fortificarea țării începuse a fi studiată în 1872 sub îndrumul ministrului de războiu de atunci Ioan Em. Florescu.

După războiul și după alipirea României la Tripla Alianță, s'a pus din nou la ordinea zilei.

Regele, pentru această fortificare a, consultat pe Generalul Brialmont socotit atunci ca cea mai de seamă autoritate cu privire la fortificațiunea permanentă.

S'a stabilit o linie de forturi în jurul Bucureștiului, alcătuind reductul țării. O altă linie de forturi între Focșani-Galați pentru a opri ofensiva rusă. Un cap de pod la Cernavodă.

Greutățile pentru înfăptuire ca și acele pentru înarmare au fost mari. O opoziție dărză în parlament din partea acelor ce socoteau fortificațiile și zadarnice și periculoase și din partea acelor care erau de părere că nu trebuie a se lua măsuri de întărire numai față de un vecin, ca și din partea acelor care credeau că prin planul ales se sacrifică Moldova. Apoi, creditele care au trebuit votate treptat, instruirea armatei după război au fost un alt capitol care interesa deaproape pe Rege.

Regele Carol a ales ca miniștri ai armatei oameni destoinici și pricepuți, după Generalul Florescu, pe Ioan Brătianu, Dimitrie Sturdza, Generalul Manu, Generalul Lahovari și alții.

Potrivind scopurile mijloacelor și împrejurărilor, având chibzuite idei militare de organizare, de îndrumare și de conducere strategică, Carol I înțelegător al nevoiei culturii militare, precum se arată în cuvântările Sale, a fost o mare, o destoinică căpetenie ostășească. Lui armata și neamul românesc îi datoresc o neasemuit de mare recunoștință. Aceasta nu o putea arăta mai bine decât îndeplinindu-și zilnic datoria, stăruind fără preget la desăvârșirea pregătirii sufletești. tehnice materiala a oștirii românești, garanția ființării Statului român.

Activitatea glorioasă a Regelui Carol I a fost recunoscută cu mari onoruri, care I-au fost decernate Eroului dela Plevna.

Țarul i-a conferit „Crucea Sfântului Gheorghe“ și „Marele Cordon al Sfântului Andrei“; Impăratul Germaniei distincția „Pour le mérite“, Impăratul Franz Iosif L-a numit cap al Regimentului 6 infanterie austriac, Impăratul Wilhelm I cap al Regimentului 1 Dragoni de Hanovra No. 9.

Prestigiul Cărmuitorului României independente, trecuse hotarele țării. Impărați și regi, conducători de state, îi căutau prietenia, arătând această prietenie prin diferite atențiuni și onoruri.

În anul 1891, Împăratul Wilhelm al II-lea L-a numit „à la suite“ în Regimentul 1 Artilerie de Câmp, de gardă, Regimentul în care Prințul Carol Și-a început activitatea Sa militară. În anul 1898, cu ocazia vizitei la Curtea Țarului, a fost primit cu mari onoruri, în special de veteranii dela Plevna. Țarul L-a numit cap al Regimentului 18 de Infanterie Volga, regiment care a luptat la Plevna.

În 1902, Regele Carol a vizitat localitățile istorice din Bulgaria, pe unde în războiul din 1877—78 trecuse armata română. Regele Bulgariei L-a primit împreună cu populația bulgară, care venise să sărbătorească pe liberatorul țării.

În Iulie 1906, o delegație a ofițerilor ruși din Regimentul Volga, a venit să predea Regelui o sabie de onoare.

La 1 Ianuarie 1907, o delegație a celor două regimente prusiene a venit să sărbătorească 50 de ani de carieră, cu care ocazie, Împăratul Wilhelm, a numit pentru totdeauna, Regimentul 9 Dragoni, Regimentul Carol I al României.

În tot timpul a știut să păstreze cu demnitate raporturile existente cu armatele străine.

Când în Iunie 1903, regimentul 6 sârbesc a participat la conspirația dela Belgrad și la uciderea Suveranului, Regele Carol a renunțat îndată la onoarea de proprietar al acestui regiment.

Poporul românesc L-a numit pe Regele Carol „Marele Căpitan“. El a rămas pentru toți ostașii, amintirea vie, purtată din generație în generație, exemplul al îndeplinirii datoriei, iocană a educației ostășești.

Lui I se poate aplica cuvintele grăite de Frederic cel Mare: „Fiți activi și neobosiți, liberați-vă de orice lenevie a trupului, a spiritului, căci altfel nu veți putea niciodată să vă asemănați marilor căpitani și să serviți drept pildă“.

Opera Regelui Carol I cu dusul anilor, în cadrul liniștii și orânduirilor, se'nfățișează tot mai măreață, iar dragostea țării se lega de El tot mai puternică.

În țările monarhice, foarte adeseaori, legăturile sufletești dintre Dinastie și Popor, sunt cele mai strânse. Mai totdeauna

factorul timp a contribuit mult la armonia de gândire și simțire, între familiile domnitoare și supuși.

Ani după ani, trăiți laolaltă, cu bunurile și durerile lor, cu clipele de glorie și de restriște, cetățeanul se simte din ce în ce mai apropiat de Suveran și familia Sa.

Țara noastră, numai în câteva decenii, a săvârșit aceste puternice legături, pentru încheierea cărora aiurea, au trebuit să se scurgă sute de ani. Mînunea aceasta nu este a poporului, este a Conducătorului, datorită tactului, înțelepciunii și valoroasei activități.

Pacea dela București din vara anului 1913 constituie pe lângă momentul culminant al domniei Regelui Carol I și una din cele mai memorabile fapte din istoria modernă a Neamului. Vizita Țarului la Constanța a contribuit deasemenea la sporirea renumelui de care se bucura Regele Carol în Europa, unul din cei mai înțelepți domnitori, după cum a afirmat însuși Conteul Bülow.

Minunată și plină de înfăptuiri a fost această domnie în 48 de ani. Ea s'a împletit în chip fericit cu momentele hotărîtoare ale evoluției noastre istorice.

Regele Carol I a știut să folosească toate fețele istoriei care atunci se țeseau, integrându-se evenimentelor, pentru ca să le supună.

Această domnie înseamnă crearea și consolidarea — sub toate multiplele și variatele aspecte — a unui stat modern.

Totul trebuie orânduit cu pricepere, cu trudă, cu dragoste de țară. La temelia României moderne, stă geniul lui creator și munca de fiecare ceas a întemeietorului Dinastiei Române.

Fizionomie majestoașă și calmă, ca a forței sigure de sine, mergând neșovăelnică spre soarta ce Și-a sorocit, mândră fără să cunoască orgoliul, rigidă fără asprime, meditativă fără melancolia îndoelii, înfățișând demnitatea ca un atribut imperativ al conștiinței, destăinuind energia și hotărârea drept reflexe firești ale judecății, iată cadrul impunător în care apare figura celui dintâi Hohenzollern român.

Medalie în fin metal gravată, pe care trecerea anilor pot s'o patineze, trăsăturile caracteristice rămân însă definitive și inalterabile.

Istoria, când toate riturile perspectivei sale vor fi îndeplinite, va scrie: CAROL I CEL MARE.

DOMNIA REGELUI CAROL I

ORGANIZAREA ECONOMICĂ

Profesor GH. TAȘCĂ

Pentru a putea aprecia măsura înfăptuire economică din timpul lungii domnii a Regelui Carol I, este nevoie să cunoaștem starea lucrurilor din momentul sosirii în țară a Prințului Carol și să o comparăm cu aceea din ultimii ani de domnie a acestui mare Rege.

La sosirea în țară a Prințului Carol de Hohenzollern, starea economică, financiară și politică a țării era disperată.

Încă dela suirea sa în poștalionul ce avea să-l aducă dela Turnu-Severin la București, la 8 Mai 1866, Prințul a înțeles situația gravă economică a țării și munca titanică pe care trebuia s'o desfășoare pentru a o putea îndrepta. Trăsura mergea pe drumuri nepietruite, adesea ori nu existau deloc drumuri și trăsura mergea prin mijlocul câmpiei. Când ajunse la apa Jiului, trebui să aștepte vreme îndelungată până să se pregătească pluta pe care avea să treacă și trăsura de poștă și caii și călătorii. Pluta era foarte șubredă și numai grație îndemânării plutașilor și printr'un adevărat miracol, a rezistat furiei curentului. Și mai mare greutate la apa Oltului, unde din cauza ploilor râul se umflase. Dela Turnu-Severin până la București nici un pod.

Aceeași lipsă de drumuri și poduri dela București la Iași.

În călătoria făcută în August 1866 pentru vizitarea Capitalei Moldovei, Domnitorul a trecut apele prin vaduri aproape nepracticabile.

1) Conferință ținută la 14 Decembrie 1940.

Este adevărat că Prințul Cuza însărcinase o societate engleză cu facerea de poduri de fer peste râurile cele mai mari, în drumul care lega Capitala de Iași, dar lucrările nu începuse încă.

Drumul depe valea Oltului, drum care leagă Principatele cu Sibiul prin Turnu-Roșu, este cu desăvârșire nepracticabil. În excursia făcută de Domnitor pe valea Oltului, el a trebuit să meargă cea mai mare parte din drum pe jos, fiind imposibil de mers cu căruța și nici măcar călare.

Porturile Brăila și Galați sunt într'o stare cu totul primitivă. Străzile Brăilei deși drepte și frumos tăiate, sunt nepavate și pe vreme de ploaie te împotmolești în ele. Celelalte porturi depe întinsul Dunării sunt într'o stare și mai de plâns.

Situația politică externă era și ea foarte gravă. Încă din timpul călătoriei dela Turnu-Severin la Bucureși, Prințul însoțit în această călătorie de Ion Brătianu, primește depeși din toate părțile, care depeși anunță că Turcii iau o atitudine amenințătoare și că ocuparea Principatelor de trupele turcești se aștepta dintr'un moment într'altul. Alexandru Golescu, reprezentantul României la Constantinopol, raportează că Poarta este foarte iritată de pasul făcut de Prințul Carol și este hotărâtă să ocupe Principatele.

În ziua de 12/24 Mai 1866 se și răspândește în Capitală vestea că Turcii sub comanda lui Omer Pașa se pregătesc să treacă Dunărea la Rusciuc.

În fața amenințărilor turcești, Domnitorul încearcă să facă mobilizarea imediată a trupelor și însărcinează pe Bălăceanu să facă cunoscută Impăratului Napoleon această măsură. Însă lipsa de muniții și tot ceea ce era necesar pentru punerea armatei pe picior de război era nemaipomenită. Nici pulbere, nici cartușe, nici puști suficiente și nici bani cu care să se poată procura. Trupele lipsite de disciplină și de pregătire. Batalioanele de grăniceri pe lungul Dunării se răsvrătesc sub cuvânt că guvernul nu poate să le întrebunțeze la altceva decât la paza județelor și hotarelor lor. Mișcare în corpul ofițerilor, care printr'o adresă colectivă, cere concedierea camarazilor lor care au luat parte la detronarea lui Cuza.

Casa Statului era complet sleită. Consiliul de Miniștri hotărăște a deschide pe seama Ministerului de Război un credit de 8.000.000 lei, necesar punerii armatei pe picior de răz-

boi. Nimeni însă nu vrea să împrumute Statului această sumă. Se pune la cale emiterea de bonuri de tezaur, dar această idee nu poate fi pusă în aplicare. În fața acestor greutăți, Ion Brătianu propune emisiunea de hârtie monedă. Camera însă este ostilă acestei idei și Ion Brătianu este siliț să-și retragă proiectul.

În fața acestor greutăți, Domnitorul se hotărăște să scrie o scrisoare autografă Impăratului Napoleon III-lea: „Sire, — scrie Prințul, — încrezător în sentimentele afectuoase ale Majestății Voastre viu să cer sprijinul voinței Majestății Voastre atotputernice, pentru că aceea ce m'a susținut, în mijlocul greutăților ce am avut de combătut, a fost convingerea în constanța bunăvoință a Majestății Voastre pentru Români și îndrăznesc să cred și pentru persoana mea. Fericirea poporului român este scopul vieții mele. Îndeplinirii acestei misiuni am destinat tot timpul, toate aspirațiunile mele“.

Cu toată bunăvoința lui Napoleon al III-lea, împrumutul merge foarte greu.

Casa germană Erlanger admite un împrumut, însă în condițiuni foarte oneroase. Emisiunea 55 cu dobândă 17% ceeace însemna o dobândă de 35% și amortizarea în 15 ani. Condițiunile erau așa de grele, că împrumutul nu a putut fi primit.

Casa Oppenheim din Paris, admite un împrumut cu dobândă de 13%. Acest împrumut în condițiuni ceva mai acceptabile, nu poate fi realizat cu grabă, din cauza dificultăților interne. Oamenii politici nu se puteau înțelege pentru a da un guvern cu autoritate care să introducă ordinea în țară și care să fie un guvern de durată. Singurul om politic care ar fi putut domina situația era Ion Brătianu. El era foarte mult prețuit de Prinț.

Răspunzând tatălui său Prințului Carol Anton, care-l sfătuia să înlocuiască pe Brătianu din pricina dificultăților externe, Prințul Carol îi răspunde: „Consider pe Brătianu ca unul din cei mai onești oameni din România și consider că Brătianu nu ar putea fi acuzat de dușmănie de principii față de Impăratul Napoleon“.

Din nenorocire însă, Brătianu nu putea stăpâni patimile deslănțuite în interior și era rău văzut de Puterile străine.

Nu trebuie uitat, când judecăm situația României din acea vreme, că țara era sub suzeranitatea Turciei și sub garanția

celor 7 Puteri și că dar, mai mult decât azi, guvernul trebuia să țină seamă de sugestiile Puterilor străine.

Situația lui Brătianu era tragică. În interior atacuri furioase contra lui, acuzat de filosemitism; din afară se cerea înlăturarea lui dela guvern din cauza antisemitismului lui exagerat.

În adevăr, la 2/14 Aprilie 1867 Ion Brătianu în calitatea lui de Ministru de Interne, dăduse o circulară către prefectii din țară, prin care circulară porunca să se ia măsuri stricte împotriva tuturor vagabonzilor străini. Țara Românească, în acea vreme, era inundată prin toate granițele ei de străini care, lipsiți de mijloace, veneau în țară și sporeau lipsa de alimente și altfel destul de mare. El cerea să se ia măsuri severe împotriva acestei plăgi a emigrării. Toată opinia publică din Europa este alarmată de această circulară care nu avea nimic neobișnuit.

D. Dejardins, profesor de istorie la Paris, venind în București la 11/23 Aprilie 1867, raportează Prințului că Impăratul Napoleon este foarte iritat de măsurile luate de Brătianu împotriva Evreilor. Principele scrisese o scrisoare Impăratului Napoleon și o alta d-nei Cornu, în care arată că măsurile luate de Brătianu sunt măsuri pur administrative împotriva Evreilor venetici care, fără nici un drept țin cârciume la țară. Totuși Impăratul telegrafiază în ziua de 12/24 Mai 1867 :

„Je ne dois pas laisser ignorer à V. A. combien l'opinion publique s'émeut ici des persécutions dont on dit les Israélites victimes en Moldavie. Je ne puis croire que le gouvernement éclairé de Votre Altesse, autorise des mesures si contraires à l'humanité et à la civilisation.”

Napoleon

La această depeșă Domnitorul răspunde :

„Les mesures que le gouvernement a cru devoir prendre, n'ont rien d'exceptionnel et rentrent dans le droit commun. Je vais du reste procéder à une enquête sévère pour voir si des employés subalternes n'ont pas outre-passé leurs instructions. Les coupables seront punis avec toute la rigueur des lois”.

Carol

O chestiune fără nici o importanță ia proporții catastrofale. D-na Cornu scrie Prințului că lucrurile nu se vor liniști decât prin demisia lui Brătianu. Acesta declară că, pentru a nu îngreua situația Domnitorului, este gata să demisioneze. Domnitorul îi refuză demisia.

Prințul Carol Anton scrie că Franța este singurul sprijin al României, dar că acolo lumea este foarte agitată de măsurile lui Brătianu, deaceia sfătuiește pe Domnitor să schimbe pe Brătianu. „Este, zice el, o necesitate de înaltă politică“. Napoleon însuși sfătuiește pe Prinț să înapoieze pe Brătianu. Prințul consideră însă că Brătianu este singurul om pe care se poate sprijini, în haosul politic din acel moment și refuză să-l schimbe.

A fost soarta tuturor oamenilor noștri politici din timpul celor 50 de ani de plămădire a consolidării Statului Român și a întregirii noastre naționale de a fi acuzați de filosemitism înăuntru și de antisemitism în afară.

În această pricină este foarte sugestivă scrisoarea pe care Ion I. C. Brătianu, fiul lui Ion Brătianu — prim-ministru al Țării Românești și el cu 50 de ani mai târziu — o scrie lui Luigi Luzzati celebrul profesor italian și primul ministru al Italiei în acea vreme.

Luigi Luzzati, impresionat de unele agitațiuni antisemite petrecute în România, alcătuește un apel protest, pe care-l semnează cele mai de seamă personalități din lume din vremea aceea: Roosevelt fost președinte al Statelor Unite, Prințul de Bülow, cancelar al Imperiului German, Lloyd George, Clémenceau și alții.

Acest protest a fost trimis lui Ion I. C. Brătianu împreună cu o scrisoare, politicoasă în formă, dar destul de aspră și cu caracter de ultimatum, din partea lui Luigi Luzzati.

La această scrisoare răspunde Primul Ministru al României cu o scrisoare admirabilă nu numai prin frumusețea stilului și puterea argumentării în cauza ce apăra, nu numai prin ironie fină, dar mai ales prin ținuta plină de demnitate a Președintelui de Consiliu al unei țări mici, față de Președintele de Consiliu al unei țări mari ca Italia.

Luzzati a fost așa de impresionat de această scrisoare pe care o considera ca model de stil, de ținută demnă și de argumentație, încât o arată studenților la cursul său, mărturisind

că este cea mai frumoasă scrisoare din câte primise în cursul lungii lui cariere politice :

„Poporul nostru — zice Ion I. C. Brătianu în această scrisoare — înțelege să continue și în viitor, față de toți și în contra tuturor caracterul latin pe care România, încă din epoca în care nu era decât Valahia și Moldova, și-a impus cu atât de mari sacrificii, iar reprezentanții prin excelență ai rasei latine, ar fi desigur ultimii care să ne-o poată imputa. La noi solidaritatea evreiască se manifestă în condițiuni care ar putea pune în pericol dezvoltarea noastră națională. Marea masă de Evrei, așezarea lor prea recentă în mijlocul unui popor, care a considerat întotdeauna ospitalitatea ca prima dintre virtuți, nu au permis încă streinului, care a trecut pragul nostru de prea puțin timp, să se transforme în „copil al casei“. Insuși apelul pe care-l fac ei în acest moment, pentru intervenția Dv. constituie o probă de concepția lor națională“.

După cum se vede, lupta pentru păstrarea ființei noastre etnice, nu este o invenție postbelică. Numai că această luptă era dusă cu buna creștere și cu eleganța în ținută pe care o aveau oamenii din acea vreme și în afară de aceasta cu o deosebită prudență, pentru a nu periclita existența Statului nostru și ideia întregirii naționale cu o chestiune care se vede acum că nu poate fi soluționată radical decât pe plan european, ori internațional.

Dacă aceasta era situația lui Ion Brătianu în afară, ea nu era de invidiat nici înăuntru.

În Cameră se discuta cu pasiune noua constituțiune și cu aprindere chestia evreiască. Cei care voiau să pescuiască în apă turburată și în special Rusia prin spionii ei, împingeau la agitațiuni antisemite. Agitatorii în solda Rusiei au reușit să agite spiritele și o mare mulțime de cetățeni de prin mahalale se adună în fața Camerii, pentru a protesta împotriva textului din Constituție, propus de Brătianu, potrivit căruia o lege specială va regula treptata admitere la naturalizare a Evreilor. Deși Ion Brătianu declară în numele guvernului că retrace articolul din proiect, totuși mulțimea din afară, încălzită de agitatori, pornește înfuriată din Dealul Mitropoliei și dărâmă sinagoga de curând construită.

În această gravă situație, Domnitorul, care era departe de a fi un filosemit, dar care avea o înțelepciune politică ce nu

s'a desmințit niciodată în decursul celor 48 de ani de strălucită domnie, a dat din caseta lui particulară 6000 de galbeni pentru restaurarea sinagogii dărâmate.

Un alt om politic, mai puțin prudent ar fi putut crede că furia mulțimii împotriva Evreilor constituie o minunată diversivune, distrăgând atenția publică dela alte probleme politice mai importante. Prințul Carol însă știa că pasiunile mulțimii odată deslănțuite nu mai pot fi dominate și furia mulțimii ușor trece dela Evrei la cetățenii de origină etnică română, lucru pe care noi cei bătrâni l-am experimentat cu durere la 1907, când un ministru de interne slab a crezut că poate canaliza nemulțumirea țăranilor spre antisemitism și vexațiunile câtorva Evrei ne-au costat pe urmă moartea a mii de țărani români.

Toate aceste agitațiuni silesc pe Prinț să disolve Camera. Noua Cameră ieșită din alegeri, era însă incapabilă de a da un guvern stabil. Ea era compusă din o treime guvernamentali, o treime cuziști și separatiști și o treime liberali.

Din cauza acestei compuneri a Camerei, guvernul era paralizat. Nici bugetul, nici împrumutul nu putea fi votat în grabă. Pe lângă acestea, starea economică interioară a țării era dintre cele mai triste. Seceta din 1866 bântuie cu furie și în 1867, iar drept culme a nenorocirii, isbucnește holera în Moldova. Ea cuprinde cu iuțea întreaga provincie. Lipsa de serioase cordoane sanitare și de măsuri de igienă, lipsa de medici, medicamente și de lazarete, fac ca molima să pătrundă și în Muntenia, cuprinzând Ploestii și amenințând Bucureștii.

Pivotul guvernului este tot Ion Brătianu, dar după cum am văzut, el se luptă din greu cu dificultățile interioare și cu cele din afară, rău văzut de Puterile garante. El cere Prințului să-i primească demisia. Prințul este silit să-i primească cererea. Dar guvernele formate fără el sunt complet lipsite de autoritate. Nu există poliție vrednică de acest nume. Toată garda națională este în mâna urzitorilor de turburări. Administrația Bucureștilor complet paralizată. Toți funcționarii Prefecturii de Ilfov conspiră pe față și nu așteaptă decât ca stindardul răscoalei să fie ridicat în celelalte județe.

Chestiunea căilor ferate, neregulile lui Strussberg și Ambron, agravate prin războiul dela 1870, ridicula republică din

Ploești și incidentul dela sala Slătineanu, la care Poliția asistă nepăsătoare, ne pun la doi pași de catastrofă.

Aceste erau stările din România în primii ani de domnie a Prințului Carol. Adăogați la acestea complecta secătuire financiară, refuzul Camerei de a vota proiectul de monopol al tutunului și al taxelor de timbru și veți avea o idee aproape complectă de marile dificultăți puse în calea Prințului.

Ori care altul în locul lui ar fi pierdut curajul.

Cuminenția lui, tactul lui politic, răbdarea sa fără margini, și munca lui fără pregeț, l-au făcut să treacă peste toate aceste greutăți.

El și-a dat seama, în primul loc că, fără ORDINE SEVERĂ IN INTERIOR, nici o realizare serioasă economică nu este posibilă.

Pentru introducerea acestei ordine severe în interior, îi trebuia un guvern cu mână de fier și cu mare autoritate în țară.

Guvernul Lascar Catargiu răspundea în totul acestei așteptări.

Puțin timp după constituirea acestui Minister, Domnitorul Carol scrie tatălui său :

„Cabinetul actual reunește elementele conservatoare ale celor două nuanțe.

Lascar Catargiu și Mavrogheni sunt bărbați foarte cinstiți și sinceri totdeodată. Ce deosebire între acest Minister și acela din iarna trecută ? Azi am bărbați care duc cu energie și curaj cârma Statului. Atunci aveam miniștri pe care îi sguduiam discursurile fiecărui deputat“.

Și mai târziu Prințul Carol scrie tatălui său :

„Sunt mulțumit de Minister și de Cameră. Amândoi lucrează de acord și au dus în iarna aceasta multe lucruri la bun sfârșit. Lascar Catargiu inspiră încredere obștească“.

În al doilea loc, pentru introducerea ordinei în interior Domnitorul avea nevoie de o armată disciplinată și bine instruită. Aceasta a fost continua preocupare a Regelui Carol. Cu marea lui pricepere ostășească și cu o stăruință neînfrântă, el a reușit să formeze armata care s'a acoperit de glorie pe câmpia bulgară la Grivița, Plevna, Smărdan.

Odată ce ordinea în interior a fost asigurată, el a putut purcede la realizările economice.

STATUA REGELUI CAROL I DIN BUCUREȘTI

Cea dintâiu realizare la care se gândește, pentru că este de o mare urgență, este aceea a căilor de comunicație. Poduri, șosele și mai ales căile ferate, constituiau fundamentul pe care se putea clădi viața economică a țării.

Chestiunea căilor ferate, pe care mai târziu s'au grefat teribile agitațiuni politice, era dintre cele mai spinoase.

S'au dat concesiuni, societății Barkley Staniforth pentru construirea liniei București-Giurgiu; consorțiului Strussberg pentru liniile Roman-Tecuci-Galați-Barboși-Brăila-Buzău-Ploești-București-Pitești-Vărciorova; consorțiului Offenheim pentru linia Suceava-Iași-Roman.

Linia București-Giurgiu a și fost terminată și inaugurarea ei se face la 26 August 1869. Linia Roman-Vărciorova însă este în plină construcție, când izbucnește războiul Franco-German dela 1870, care sgudue întreaga piață europeană. Marea întreprindere a lui Strussberg este sguduită și ea și curând după izbucnirea războiului, el încetează plățile.

Situația Prințului este cu atât mai încurcată cu cât Strussberg era german, iar Ambronn, comisarul Guvernului pe lângă societatea Strussberg, era un fost administrator al Casei de Hohenzollern, care administrase bunurile acestei case cu foarte multă cinste și pricepere. Acest Ambronn însă, de acord cu Strussberg, sustrage pentru a întrebuița în speculațiuni, un depozit al Statului de 30 milioane și îl înlocuește cu niște ipoteci fără valoare și nerealizabile. Toate acestea erau cu atât mai grave, cu cât întreprinderea căilor ferate era nepricedută și ca atare nepopulară în țară. Falimentul concesiei Strussberg dă opoziției puțința de a îndrepta atacurile ei împotriva Prințului.

Cu toate aceste atacuri — totdeauna lipsite de delicateță — Prințul declară în Consiliul de Miniștri la 25 Aprilie 6 Mai 1870, că deoarece țara îl face răspunzător — în chip puțin constituțional — de construcția căilor ferate, el primește această răspundere și e încredințat că într'o zi va fi binecuvântat de țară pentru că a avut curajul să susție cu hotărâre ca România să aibă o întinsă rețea de linii ferate și să fie legată în aceeași vreme cu toate țările Apusului.

Și în adevăr nu mult după aceea, la 12/24 Octombrie 1870, Prințul are marea satisfacție de a face o călătorie cu trenul dela București-Ploești prin Buzău până la Brăila. Podul dela

Barboși, nefiind încă terminat, face drumul dela Brăila la Galați cu vaporul, iar dela Galați din nou cu trenul prin Tecuci peste podul dela Cosmești prin Adjud până la Bacău :

„Azi s'a petrecut, — zice Prințul la banchetul ce i s'a dat cu această ocaziune, — *cel mai mare eveniment pentru România ; întâiul tren străbătând o atât de mare distanță și unind unul din porturile cele mai însemnate cu Capitala*“.

Odată cu construcția rețelii de căi ferate și de șosele, Principele Carol face proiectele pentru instalarea de cheiuri la Brăila, Galați, Giurgiu, Oltenița și pentru regularea cursului Dâmboviței, apă care constituia o continuă primejdie de paludism pentru locuitorii Capitalei.

Din punctul de vedere al relațiilor comerciale ale României cu țările streine, țara se găsea într'o stare de complectă inferioritate din pricină că era sub suzeranitatea turcească. Nu ne era îngăduit să facem convențiuni de comerț, iar tratatele de comerț se încheiau de statul suzeran.

Încă dela venirea în țară a Domnitorului Carol, se căutase neconteniț prilejul favorabil pentru a scăpa de vasalitate. Prilejul a fost găsit. Prințul Carol a însărcinat pe Petre Carp, agentul nostru diplomatic la Viena, să intre în tratative cu Austro-Ungaria pentru încheierea unei convențiuni comerciale ca dela egal la egal și fără a cere învoirea Inaltei Porți. Era recunoașterea, pe calea aceasta, a independenței noastre de fapt și ar fi fost absurd ca atunci când un imperiu mare ca Imperiul Austro-Ungar ne dădea prilejul de a merge pe calea neatârării, noi să lăsăm să ne scape acest prilej.

Prințul Carol a încheiat această convenție cu Austro-Ungaria, convenție care a făcut o puternică impresie în toată Europa.

Prințul Carol Anton scrie fiului său la 24 Octomvrie/1 Noemvrie 1874, ca să-l felicite pentru chipul cum a condus tratativele de comerț cu Austro-Ungaria. Iar Domnitorul Carol arată în memoriile lui că *prețuiește așa de mult succesul acesta, încât nu se poate opri prea mult asupra micilor neplăceri, care aproape dispar, socotind foloasele. Căci faptul că România încheie un tratat cu una din Puterile garante, este un pas pe care îl face către independența sa.*

Pentru căpătarea independenței totale, însă a fost nevoie

de jertfe sângeroase, pe câmpul de luptă. Când la 1876, începe a se întrezări conflictul dintre Rusia și Turcia, Domnitorul cheamă la putere pe sfetnicul lui cel mai prețuit pe Ion Brătianu. Acesta duce cu mare abilitate tratativele pentru trecerea armatelor ruse prin țară.

*„Toate cheltuelile ce se vor face cu transportul și îndes-
tularea trebuințelor armatei rusești, zice tratatul, cad firește
în sarcina Guvernului Imperial“.*

*„Guvernul Majestății Sale Impăratului Rusiei, se obligă
să păstreze și să apere integritatea actuală a României“.*

Acesta era tratatul. Prințul Carol Anton însă, atrage aten-
ția fiului său asupra situației primejdioase în care se găsește.

*„Intipărește-ți în minte sfatul meu, — zice Prințul Carol
Anton, — și să nu uiți niciodată că la o ceartă sângeroasă în-
tre două Puteri mari, cel mic cade victima lor. Cele două Pu-
teri mari iau pe cel mic drept preț al împăcării lor și își în-
tind mâinile asupra lui. Un stat mic, strâns ca între două pie-
tre de moară între două state mari, cade adeseori victima in-
tereselor lor, cu toate fâgăduielile ce i s'ar face“.*

Cu toată bravura armatei noastre, cu toată prudența și
prevăderea Domnitorului și cu toate măsurile de garanție luate
de primul său sfetnic, — de Ion Brătianu — profeția Prințu-
lui Carol Anton s'a îndeplinit și Basarabia ne-a fost răpită. În
schimb ni s'a dat provincia Dobrogea.

România și-a câștigat, cu forța armelor neatârănarea și
Principatul a fost ridicat la rangul de Regat,

*„Astăzi nu mă căiesc, spune Domnitorul, că m'am des-
părțit de țara nașterii mele. Nu mă căiesc că mi-am făcut din
România țara mea, că mi-am făcu din națiunea română însăși
familia mea“.*

Cu dobândirea independenței și ridicarea României la ran-
gul de Regat se încheie o primă perioadă în dezvoltarea eco-
nomică a țării noastre. După 1880 începe cea de a doua pe-
rioadă, aceea a așezării noastre industriale și comerciale.

Putem spune fără exagerare că uriașa transformare ce s'a
făcut în economia românească dela 1880 până la 1914, este da-
torită muncii încordate a Regelui Carol, priceperii lui și sim-
țului lui de prevedere, dar și minunatei continuități a unei po-

litici economice începută de Ion Brătianu și continuată de fiii săi Ion I. C. Brătianu și Vintilă Brătianu.

Cea dintâi grijă a Regelui Carol, în aceasta a doua perioadă a activității lui, a fost aceea de a întemeia așezămintele de credit necesare pentru propășirea economică și socială a națiunii.

Ideia întemeierii unei bănci de emisiune era veche. Încă dela 1868 Prințul a stăruit pentru înfăptuirea unei atari instituțiuni. Deabia la 1880 însă, Ion Brătianu a avut puterea și curajul de a pune bazele acestei instituțiuni.

Banca a fost înființată cu un capital de 30 milioane, din care numai 12 milioane au fost vărsați, rămânând ca celelalte două emisiuni de câte 9 milioane să se facă la trebuință. Din cele 12 milioane, 4 milioane erau subscrise de către Staț și numai 8 milioane de particulari. Deoarece Banca nu era privită cu încredere de toată lumea, era nevoie de creditul și subscrierea Statului pentru a da încrederea publicului în instituțiunea nou creată.

La început Banca a suferit și a mers cu greutate. Ea avea un incaso metalic, format în cea mai mare parte din argint, de 14 milioane și o emisiune de 34 milioane. După 1890, adică după reformele aduse Băncii de către Petre Carp și Ghermani, prin înlocuirea stocului metalic al băncii și convertibilitatea biletului în monedă aur la prezentare, Banca a prosperat necontenit, ajungând la 1914 să aibă un stoc metalic în aur de 265 milioane, un scont de 1 miliard și 200 milioane.

Pentru ușurarea proprietății funciare urbane și rurale, s'a promulgat legea Creditului Funciar român din 6 Aprilie 1873, modificată apoi la 1880. Societatea Creditului Funciar Rural a fost instituită din 60 de proprietari, cari au dovedit că posedă fondul necesar pentru un capital împrumutat de 3 milioane. S'a înființat Societatea Creditului Funciar Urban și Banca Agricolă. Aceste instituțiuni de credit sunt privilegiate.

Pentru operațiunile de credit obișnuite, creditul era furnizat de instituțiunile fondate, fie din inițiativă străină și cu capital strein cum era Bank of Rumania, fondată la 1865, fie cu capital strein și românesc, cum erau aproape toate instituțiunile noastre de credit. Aproape toate aceste instituțiuni de credit erau în mâinile streinilor. Conducerea și administrarea lor nu aparțineau cetățenilor de origină etnică română. Se credea chiar că

o instituție de credit neprivilégiată, instituită și condusă de cetățeni de origine etnică românească, nu poate rezista sguduiriilor la care sunt supuse instituțiilor de credit și mai curând ori mai târziu, o atare instituțiune este menită să dea faliment, iar falimentul ei ar avea consecințe nefase pentru întreaga economie a țării.

Este marele merit al lui Vintilă Brătianu de a fi făcut să cadă această prejudecată. Prin stăruința lui s'a înființat la 1911, cu capital românesc, Banca Românească, a cărei întreagă conducere și administrație este în mâna cetățenilor de origine etnică românească.

Banca aceasta a fost administrată cu o prudență care a făcut-o să treacă nu numai epoca grea a războiului, dar și marea criză de după războiu și în special aceea dela 1929 și 1933, care a adus prăbușirea unor bănci cu reputație mondială cum a fost Banca Kredit Anstaltt din Viena și a multor bănci din Germania, iar la noi prăbușirea unor bănci cu mare vechime și reputație cum a fost Banca Marmórosch Blank, Banca Bercovici, Banca de Comerț din Craiova. Banca Românească însă a rezistat cu mare vrednicie și a trecut cu succes peste toate greutățile.

Indată după înființarea Băncii Naționale și organizarea creditului pe baze noi, grija Regelui Carol a fost de a lega vechiul Regat cu noua provincie dobândită și a face ieșirea la mare.

Pentru realizarea acestei idei, era nevoie de săvârșire de lucrări gigantice.

În timp de aproape 2000 de ani, dela Impăratul Traian care a avut îndrăsneala să arunce podul lui peste Dunăre, pod ale cărui urme se mai văd și astăzi, nimeni nu mai încercase realizarea unei așa de mărețe opere.

Regele Carol însărcinează pe inginerii români sub direcția lui Saligny, cu pregătirea planurilor uneia dintre cele mai gigantice lucrări din Europa și după o muncă încordată, la 14/26 Septembrie 1895 se inaugurează podul de peste Dunăre, menit să lege Dobrogea deapăruri unită cu Țara Românească, prin sângele vitejilor noștri.

„Săvârșirea podului de peste Dunăre, dorit de un sfert de veac de mine, zice Regele Carol cu ocazia inaugurării, este astăzi fapt împlinit și uriașă se ridică înaintea noastră această

falnică operă ca o mărturie vădită a tăriei regatului. Monumentele sunt istoria vie a popoarelor. Până azi urmele lui Traian nu s'au șters. Cine nu vorbește de podul său dela Severin ? Să dea Dumnezeu ca al doilea pod stabilit după mii de ani la Dunărea de Jos, să trăiască veacuri spre a vesti generațiilor viitoare, din neam în neam, că numai prin jertfe, lupte și o muncă statornică, a putut fi întemeiat Statul Român. Astăzi stăpânim linia cea mai scurtă între mările nordice și țările din Orient. Privesc acest uriaș pod ca o cheie de aur a unui viitor strălucit al iubitei noastre României, al cărui avânt nimeni nu-l mai poate opri în drumul mării și propășirei“.

În continuarea operii acesteia, Regele Carol dă o atenție deosebită lucrărilor portului Constanța și la 27 Septembrie 10 Octombrie 1909, el are bucuria de a inaugura acest port, unul dintre cele mai frumoase din Orientul european, port care este urmarea uriașei lucrări a podului de peste Dunăre, și prin aceasta : „Se desăvârșește ; spune Regele, întruparea Dobrogei cu Patria mamă dela sânul căreia nimic nu o mai poate despărți. S'a înfăptuit pe veci ținta străbunilor luptători pentru stăpânirea țărmlui românesc al mării, visul bătrânului Voevod Mircea și a lui Ștefan cel Mare“.

O puternică rețea de căi ferate, șosele și poduri, podul de peste Dunăre și amenajarea porturilor de pe malul Dunării și mai ales a portului Constanța, făceau posibilă dezvoltarea la maximum a producției noastre industriale și agricole.

Regele Carol nu se putea împăca cu ideea că țara noastră ar trebui să rămâie numai țara gricolă și să vândă produsele ei așa cum ieșeau din sânul pământului, fără a le supune la transformările necesare.

Această minte luminată își dădea seama că națiunile industriale se îmbogățesc tocmai din pricina succesivelor transformări suferite de materia primă.

Națiunile care se mărginesc a vinde materia primă așa cum iese din sânul pământului — ori cât de scump ar vinde aceste produse — rămân în sărăcie. În vreme ce acele care le supun la transformări succesive, până ce apare obiectul finit, bun de dat în consumațiune, se îmbogățesc.

Așa de exemplu o țară care ar vinde minereul de fier ce se găsește în minele ei, sub formă de materie primă, ar avea un

singur proprietar care ar încasa renta solului ; un singur capitalist care ar încasa dobânda capitalului, un singur grup de lucrători care ar încasa salariul, un singur întreprinzător care ar încasa profitul și impozitul s'ar plăti o singură dată.

Dacă însă ferul este trecut prin toată seria de transformări, până ce este dat în consumație, în acest caz sunt 20 de proprietari care încasează renta, 20 de grupe de lucrători, care încasează salariul, de 20 de ori se întrebuințează capital și se plătește dobândă, 20 de întreprinzători încasează profit și de 20 de ori se plătește impozit. Acesta este secretul îmbogățirii națiunilor industriale și pricina sărăciei în care zac națiunile care nu supun produsele lor la transformare.

Dar, pentru a întemeia o serioasă industrie de transformare a materiei prime, era nevoie pe de o parte de o cantitate mare de forță motrice, iar pe de altă parte de o protecție puternică a industriei naționale născânde.

Energia dată de cărbunele nostru nu era suficientă. Era nevoie de găsit o sursă de energie superioară și încă dela 1875 Prințul are intuiția că mari cantități de petrol se găsesc în subsolul pământului nostru.

Atunci când la 1875, stăruie să se înființeze societatea de geografie pentru studierea pământului strămoșesc și a resurselor cu care natura l-a înzestrat, Regele Carol arată că petrolul nostru se poate măsura cu acela din Pensilvania. După 20 de ani de studii și cercetări, Petre Carp prezintă Camerei la 1895 proiectul de lege asupra minelor, legea minelor, care a fost punctul de plecare a exploatărilor petrolifere dela noi. Producția a mers mereu crescând și prevederile Regelui Carol s'au îndeplinit. Dela 6000 de tone în 1866 producția de petrol ajunge la 1.900.000 tone în 1914.

Problema protecției industriei naționale față de industria străină a făcut și ea preocuparea Regelui Carol și proiectul de lege vamală și de tarif vamal propusă de Emil Costinescu la 1904, a dat puțința unei industrii naționale începătoare să poată trăi și să se poată dezvolta fără teama concurenței și a dumpingului străin.

Preocuparea Regelui Carol pentru dezvoltarea căilor de comunicație pe uscat și pe apă, pentru dezvoltarea porturilor, pentru construcția podurilor monumentale și a cheurilor mo-

derne în porturi, pentru protecția și dezvoltarea industriei și a comerțului, nu a abătut nici un minut atenția acestui mare Rege dela grija lui de fiecare zi de a îndrepta starea țărănimii.

Domnitorul Cuza făcuse marele act al improprietării. Potrivit acestui act trecuse în mâna sătenilor o suprafață de 1.800.000 ha. de pământ.

Legea dela 1864 însă nu era complectă. Ea dăduse la o parte dela improprietărare pe toți aceia care nu erau clăcași în momentul apariției decretului și în special pe însurăței.

Prințul Carol prin legile de vânzare a moșiilor Statului, a făcut să treacă în mâna sătenilor, dela 1866 până la 1914, încă 1.000.000 de hectare, iar prin legile de tocmeli agricole a pus la adăpost pe satean de exploatarea proprietarului. Dispoziția pusă în legea dela 1864, potrivit căreia relațiunile dintre proprietari și săteni vor fi libere, iar tocmelile se vor face potrivit dreptului comun, s'a dovedit dăunătoare sătenilor. Invoiala liberă dintre un proprietar puternic prin starea lui materială și influența lui politică și un țăran care nu are mălaiul trebuincios pentru mămăliga necesară copiilor din ziua când contractează, nu poate fi socotită liberă.

Deaceea Petre Carp, prin legea dela 1893 a îngrădiț aceste invoeli cu măsuri foarte severe pentru apărarea țăranului, iar Ion I. C. Brătianu prin legea dela 1907, a făcut aceste măsuri de îngrădire și mai eficace, fixând minimul de preț al muncii sateanului și maximul de prestațiuni pe care le putea face un satean în schimbul unei bucăți de pământ ce primea dela proprietari.

Pentru înlesnirea creditului țăărănesc, s'au înființat casele de credit agricol, instituțiuni însă care nu au dat rezultatele cele mai favorabile. Dar începând dela anul 1900, sub inspirația lui Spiru Haret, Ministru de Instrucție Publică al Regelui Carol, au luat o mare dezvoltare Băncile populare și Obștiile sătești. Aceste instituții cooperative dăduse cele mai frumoase rezultate și ele ar fi ajutat mult la soluționarea problemei țăărănești, dacă politica nu s'ar fi amestecat în mișcare și nu ar fi compromis-o.

Toate aceste efortări făcute pentru îmbunătățirea clasei țăărănești lăsau însă o chestiune nerezolvată. Era chestiunea rentei solului. Intre marea proprietate de peste 100 ha. și proprietatea mică de sub 10 ha. exista un dezechilibru. 4000 de pro-

prietari stăpâneau 4 milioane de hectare. O populațiune de 7 milioane locuitori stăpâneau celelalte 4 milioane de hectare. Era o disproporție care făcea ca plus valuta eșită din lucrările de utilitate națională : drumuri, șosele, poduri, căi ferate, canale, silozuri, porturi, etc., lucrări executate prin efortul tuturor celor 7 milioane de locuitori ai țării, să profite în cea mai mare măsură celor 4000 de mari proprietari.

Era nevoie de o mai dreaptă repartiție a solului. In acest scop Ion I. C. Brătianu, a făcut un apel prin care cerea modificarea Constituției și repartiția mai dreaptă a pământului.

Regele Carol a răspuns la apelul făcut de Brătianu, convocând adunările constituante pentru studierea și înfăptuirea exproprierii și a împroprietăririi.

„In aceste momente solemne, zice Regele în Mesajul de deschidere a Corpurilor Legiuitoare la 21 Iunie/4 Iulie 1914, când e vorba de viitorul scumpei noastre țări, am deplina încredințare că reprezentațiunea națională pătrunsă de înalta sa chemare și simțul grelei sale răspunderi, va îndeplini revizuirea pactului nostru fundamental cu concursul leal și patriotic al tuturor, într'un spirit de dreptate și de înaltă prevedere, fără altă pasiune decât aceea a binelui obștesc.

Este ultima măsură luată de Marele Monarh. Înăptuirea exproprierii și a împroprietăririi rămâne să fie făcută de Regele Ferdinand, măsură care împreună cu aceea a Integrității naționale rămân cele mai mari acte din scurta domnie a acestui Rege glorios.

Când punem față în față situația economică găsită de Prințul Carol la sosirea lui în țară și aceea pe care o lasă atunci când se duce la locașul lui de veci, ne dăm mai bine seama de marile progrese realizate de țara noastră, progrese pe care nu le găsim la nici o altă națiune din Europa.

La 1866, populațiunea României era de 4 milioane locuitori.

La 1914, populațiunea României cu toată pierderea Basarabiei era de 7.772.000 locuitori.

La 1866, căile ferate aveau o lungime de 0 km., la 1914 rețeaua de căi ferate trecea de 3600 km.

La 1866, nu avem nici un kilometru de șosea și aproape nici un pod.

La 1909, avem 26.425 de km. de drumuri pietruite cu 920 de poduri de lemn, 2700 poduri de piatră și 89 de poduri metalice.

La 1866, nu aveam nici un vapor în Serviciul Maritim,

La 1914, avem 10 vapoare în Serviciul Maritim, care brăzdează mările în toate direcțiile.

La 1866, din întreaga suprafață a țării se cultivau deabia 2 milioane hectare.

La 1914, se cultivă peste 6 milioane de hectare.

La 1866, exportul României nu trecea de 150 milioane lei pe an,

La 1913, exportul nostru se ridică la 670 milioane lei.

La 1866, numărul fabricilor din România era aproape 0.

La 1910, avem 769 fabrici, care plătesc 24.265.000 lei taxevamale și întrebuințează 74.902 lucrători.

La 1859, bugetul de încasări este de 59 milioane.

La 1914, acest buget trece de 600 Milioane.

La 1866 nu exista Banca Națională.

La 1914, Banca are un stoc metalic de 265 milioane și face un scont de 1.246.000.000 lei.

Nici o țară din Europa nu s'a bucurat de un ritm așa de viu în dezvoltarea economică și comercială.

D-l Delaisi în una din cărțile lui afirmă că dezvoltarea economică a Germaniei între cele două războaie 1870 și 1910, este cea mai prodigioasă din câte se cunosc. D-l Delaisi nu cunoștea, probabil, dezvoltarea economică și comercială a României în aceeași perioadă de timp, căci altmintrelea ar fi văzut că România a întrecut cu mult dezvoltarea Germaniei în această vreme.

În adevăr populațiunea Germaniei a trecut în acest interval de timp dela 41 milioane la 65 milioane, a crescut adică cu 57%, populațiunea României însă în aceeași perioadă a trecut dela 4 milioane la 7.700.000 adică a crescut cu aproape 100%.

Comerțul exterior al Germaniei a trecut dela 5 miliarde mărci la 20 Miliarde mărci, adică s'a împătrit.

Comerțul exterior al României a trecut dela 150 milioane la 670 Milioane, adică a crescut mai mult decât împătrit.

Căror împrejurări se datorește un astfel de progres și o așa de prodigioasă dezvoltare economică ?

După părerea noastră, progresul se datorește faptului că Regele s'a sprijinit în conducerea Statului pe patru principii dela care nu s'a abătut în tot cursul lungii lui domnii.

I. Regele Carol, deși venea într'o țară ieșită dintr'o revoluție politică, revoluția dela 1848 și dintr'o revoluție socială și politică, revoluția dela 1864, a căutat totuși să-și sprijine politica lui pe toate clasele sociale, iar nu numai pe clasa victorioasă și să caute să armonizeze aceste clase, iar nu să le învrăjbească.

Sforțarea lui, sfortare încununată de succes, a fost aceea de a face din două clase antagoniste, două partide în emulație, unul continuând realizările celuilalt și căutând să facă mai bine decât el.

Adeseori divergențele doctrinare dintre aceste două partide se păreau inconciliabile. Pe când liberalii credeau că totul trebuie să se facă prin noi înșine și cu excluderea ajutorului venit din țări străine, conservatorii dimpotrivă, asemănau capitalurile cu norii cari vin să fecundeze glia. Ori de unde ar veni ei, dela Apus ori dela Răsărit, dela Miazăzi ori dela Miazănoapte, dacă aruncă ploaia binefăcătoare asupra holderlor, ei sunt bine veniți. Tot așa capitalurile care vin să ajute la propășirea economică a unei țări, fecundând sursele ei de bogăție, sunt binevenite ori de unde ar veni.

Regele Carol a folosit cu discernământ și cumințenie și o doctrină și pe cealaltă, nevăzând între dânsese divergențe de neînvinș. El știa bine că pentru a da țării dezvoltarea prodigioasă pe care i-a dat-o, nu o putea face fără ajutorul capitalurilor străine.

Atunci însă când țara a putut să se dispenseze de dânsese, el a încurajat inițiativa națională și a văzut cu bucurie formarea în țară a acestor capitaluri și a inițiativei.

II. Regele Carol, deși venea într'o țară în plină transformare și în urma unei revoluții, nu a căutat să dărâme instituțiile și așezările țării, ci le-a păstrat și a cătat să le îmbunătățească.

Acei cari caută să dărâme tot ceea ce găesc într'o țară, sub pretextul de a construi pe teren nou și sănătos și mai bine, fac munca Dainaidelor, căutând să umple un butoi fără fund.

Regele Carol nu a înțeles să facă această politică nebu-

nească. In această privință el era în totul de părerea filosofului Descartes.

„Instituțiunile și așezările unei țări zice acest filosof în Discours de la Méthode — chiar dacă nu sunt cele mai bune, nu pot fi dărâmate din temelie și înlocuite cu altele, cum ai face cu o locuință care nu-ți place. Pentrucă uzul îndelungat a îndulcit foarte mult aceste instituțiuni și a corectat pe nesimțite o mulțime din cusururile lor.

„Dealtfel, ori cum ar fi, ele sunt mai suportabile decât înlocuirea lor cu altele noi, întocmai ca acele cărări, care se invârtesc de jur împrejurul muntelui și care, prin continua lor întrebuințare ajung să fie așa de bătătorite și comode, încât este cu mult mai nimerit să mergi pe ele, decât să încerci a merge mai deadreptul, agățându-te deasupra stâncilor și coborând până în fundul prăpăstiilor, cu riscul de a-ți rupe gâtul“.

„Deaceea, zice mai departe Descartes, nu pot să aprob pe acei neisprăviți care, neavând nici o pregătire pentru diriguirea afacerilor publice, nu se gândesc decât la reforme radicale.”

III. Conducătorul unui popor trebuie să-și reguleze conduita după părerile de bun simț ale oamenilor cumiști în mijlocul cărora își dezvoltă activitatea.

„Vor fi desigur, zice Descartes, mulți oameni cu foarte mult bun simț printre Chinezi, ori Turci, ori Italieni, ori Germani, dar nu părerile acestora contează ci acele ale acelora în mijlocul cărora trăim.

„Dintre mai multe păreri este necesar ca omul politic, pus la guvernarea țării, să aleagă pe cele mai moderate. Nu numai pentrucă acestea sunt totdeauna cele mai bune — părerile excesive fiind de obicei rele — dar și pentrucă, în cazul în care el ar greși drumul adevărat, să poată mai ușor să-l regăsească decât în cazul în care ar fi silit să părăsească o părere extremă.

„Dealtfel, părerile extreme duc totdeauna la suprimarea totală ori parțială a libertății bineînțeleasă și trebuie să ne ferim de a pași pe această cale“.

IV. In fine, Regele Carol — și consider această calitate a lui ca primordială — în acțiunea lui, nu a fost niciodată stăpânit de sentimente și mai ales de resentimente.

Un conducător de stat, ori un om politic, care face apel la sentiment în loc de a apela la rațiune, este un om pierdut și

odată cu prăbușirea lui el poate prăbuși și țara pe care o guvernează.

Regele Carol a fost omul rașunii în cel mai înalt sens al cuvântului.

Un singur exemplu ne va arăta și ne va pune în relief această mare calitate a strălucitului Monarh.

În primii ani ai domniei lui, Domnitorul era atacat cu vehemență și adese ori cu lipsă de delicateță, mai ales de o gazetă antidinastică, cea mai citită în străinătate, „Le Pays Roumain”. Cel mai de seamă, dintre redactorii acestei gazete, era Petre Carp.

Intr'o bună zi Prințul îi încredințează Ministerul de Afaceri Streine și interimatul Instrucțiunii Publice. A fost o conștientizare generală.

Prințul Carol Anton scrie fiului său :

„Trebue să te fi costa mult dându-i lui Petre Carp un loc în cabinet, dar la urma urmei este poate foarte bine, că partidul „Le Pays Roumain” a fost dezarmat”.

În urmă, în tot timpul domniei lui, Regele Carol nu a avut partizan mai devotat ca Petre Carp.

Dea Dumnezeu ca tineretul de astăzi, care privește numai către viitor și care s'a desobișnuit de a cerceta trecutul neamului și a se inspira din faptele mărețe ale înaintașilor săi, să se pătrundă de înțeleptele principii pe care s'a sprijinit lungă și strălucita domnie a Regelui Carol I.

POLITICA EXTERNĂ A REGELUI CAROL I¹⁾

Profesor GHEORGHE I. BRĂTIANU

De câțva timp se manifestă un deosebit interes pentru politica glorioasei domnii a Regelui Carol I. Adesea în turburările care frământă vremurile în care trăim, se șterg legăturile cu trecutul. Totuși sunt și acum unele țări, care caută să întărească ideea continuității între generații. Germania, după toate revoluțiile prin care a trecut, caută tot mai mult să afirme amintirea perioadelor glorioase ale istoriei sale. Nu scapă nici un prilej în care să nu se amintească de Prusia lui Frideric II și de cel de al doilea Reich al lui Bismarck. Tot astfel și noi, trecând peste unele pagini întunecate, trebuie să păstrăm legătura cu trecutul glorios și în special cu amintirile ce ne leagă de făuritorii independenței și unității naționale; numai astfel putem menține acea conștiință morală, fără de care nici o națiune, vrednică de acest nume, nu poate dăinui.

Dar, oprindu-mă la domnia marelui Rege Carol I, voi stărui doar asupra câtorva momente și asupra înțelepciunii unor îndrumări din politica externă a țării. Lui I. I. C. Brătianu i-au trebuit trei conferințe, pe care le-a ținut la Ateneu, pentru a expune numai Chestiunea Orientului și intervenția României în războiul din 1877-1878, și la capătul primei conferințe spunea: „Dar văd că am trecut de ora 7.15 și constat că am ajuns abia la începutul adevăratului subiect al conferinței mele.” Pentru a nu abuza deci de îngăduința dvs., mă voi mărgini la liniile generale ale politicii externe a Regelui Carol I, la amintirea problemelor și momentelor celor mai însemnate, pe care le voi mărgini doar la trei.

1) Conferință ținută la 11 Decembrie 1940. (După note stenografice).

Aceste trei momente mari, care corespund cu cele trei probleme mai însemnate sunt :

1. Primul moment, acel al independenței.
2. Al doilea moment, al etapei de consolidare.
3. Al treilea moment, al crizei alianțelor, momentul final și cel mai dramatic, care precedează unitatea națională

I. Problema Independenței.

Problema independenței s'a deschis în primele zile ale domniei Prințului Carol de Hohenzollern, ba chiar înainte de a fi ales Domn, căci în întrevederea pe care a avut-o I. C. Brătianu, ca trimis al guvernului român, cu Prințul Carol la Düsseldorf la 31 Martie 1866, acesta din urmă l-a întrebat pe I. C. Brătianu : „Care sunt raporturile de drept între Principate și Turcia ? „Cu această ocazie Prințul declară că această stare de vasalitate nu era pentru dânsul nici o piedică și nici n'ar fi fost greu a se rupe această legătură. Deocamdată ea era în realitate mai mult o cheazășie de decât o piedică, deoarece România nu era încă destul de tare ca să poată umbla pe picioarele proprii“.

Aceste impresii s'au schimbat, căci problema nu era chiar atât de simplă și aceasta s'a văzut cu ocazia vizitei pe care a făcut-o Prințul Carol la Constantinople, ca vasal al Înaltei Porți. Situația era deosebit de delicată pentru un principe dintr'o mare casă domnitoare a Europei, cu atât mai mult, cu cât Turcia, în era reformelor constituționale a Tanzimatului, se arăta hotărâtă să unifice întreaga cărmuire a Imperiului otoman și să considere pe principele Moldo-Valahiei doar ca pe guvernatorul unor „provincii privilegiate“. Deosebirea adâncă între concepția dela Constantinopol și a noastră se vedea chiar din textul notelor diplomatice : într'adevăr textul furcesc pomenea de „un semn de înaltă bunăvoință către populațiile moldo-valahe, o parte însemnată a imperiului“ pe când răspunsul românesc vorbea doar de „principiul european al integrității imperiului otoman.“

Ceeace se ducea să îndeplinească noul Prinț pe lângă Poartă, era un „act de recunoaștere“ din partea Imperiului otoman, în timp ce pentru Sultan era un „firman de investire“. Cu ocazia ceremonialului, s'a întins Prințului Carol o serie-

întreagă de curse, pe care dibăcia și tactul său înăscut au știut să le înlăture. Astfel ni se povestește că în camera în care Sultanul trebuia să primească pe Prinț se pregătise pentru el un scaun modest. Prințul ignoră însă scaunul și se așează pe divan alături de puternicul Sultan. Sau, când Sultanul a întins firmanul de investire Prințului, acesta nu l-a luat, ci chemând pe ministrul său, ce aștepta la ușă, îi porunci să ia firmanul. Nu era ușor de a se opune pretențiilor de stăpânire ale Turcilor. Sultanul Abdul Hamid s'a putut exprima, mult mai târziu, în pragul veacului nostru, astfel despre Țarul Ferdinand al Bulgariei : „nu este în imperiul meu după mine funcționar mai înalt ca Prințul Bulgariei.”

Acestea nu erau decât nuanțe de protocol, dar care ascundeau aspre realitățile: chestia monetei, a decorațiilor și a convențiunilor comerciale.

Prințul Carol, pentru a crea un precedent, încheie în anul 1875 o convenție comercială cu Austro-Ungaria. Acest acord era păgubitor economiei noastre, dar era un act politic de afirmare a unei vieți de sine stătătoare. Prințul Carol încerca să pregătească independența Principatelor, independență a cărei pregătire începuse încă de pe timpul Domnitorului Cuza. El a fost oprit însă de a realiza de îndată această politică de următoarele împrejurări :

Întâiu : s'a schimbat situația Serbiei după asasinarea lui Mihail Obrenovici, prințul sârb, aliatul lui Cuza-Vodă în 1868, care, ca și Domnitorul român se înarma pentru independență și scuturarea de jugul turcesc. După moartea lui, Serbia a rămas în seama unei regente.

A intervenit pe urmă și criza internă, o adevărată criză sentimentală, care ajunge la apogeu în timpul războiului franco-german (1870—1871). Opinia publică românească, pornită într'o anumită direcție, creează Prințului cele mai mari greutăți ; el ajunge la hotărârea abdicării dela care e oprit însă de Lascăr Catargi, când bătrânul om de stat i-a zis : „Măria Ta; aiasta nu se poate.” După această criză, a trebuit să treacă un interval oarecare de liniște, pentru a se putea porni din nou la pregătirea independenței. Această problemă devine actuală odată cu izbucnirea crizei orientale în 1875.

Faptul că în aceste momente se produce apropierea Prințului Carol de oamenii politici de care se despărțise, poate fi

socotită ca o fericită coincidență. La reproșul că va fi vorba adesea mai mult pe sfetnicii săi, decât de Carol I, răspundem că acesta este încă unul din marile merite ale Suveranului, care ca și Wilhelm I știa să-și aleagă, să-și apropie și să sprijine pe sfetnicii săi și să intervie personal numai atunci când trebuia, pentru a imprima o directivă, sau a încheia tratativele.

Problema independenței se lega de conflictul iminent ce avea să izbucnească între cele două Puteri: imperiul otoman — suzeranul nostru — și imperiul rusesc, care fusese protectorul nostru. Încă dela 1875, se putea prevedea izbucnirea acestui conflict în care noi aveam să devenim din nou un teatru de război. Care era atitudinea pe care trebuia s'o adopte Principatele Române? Această problemă a făcut să se împartă părerile. Două concepții se înfruntau în jurul cărora erau aprigi discuții: neutralitatea și participarea la război.

Concepția lui I. C. Brătianu era că nu mai putem rămâne teatru pasiv de operațiuni.

Participarea la război însemna trecerea armatelor rusești prin Principatele Române. Această trecere a armatelor rusești aducea o serie de probleme din care cea mai importantă era: cum se vor comporta armatele rusești față de hotarele de atunci ale țării noastre? Pentru lămurirea acestor probleme, la 25 Septembrie 1876, șeful guvernului român, Ion Brătianu, plecă la Livadia, reședința de vară a împăratului Alexandru II. „Cancelarul Gortceacov s'a arătat plin de bunăvoință și de încredere și și-a exprimat nădejdea că România va avea o atitudine amicală și va da tot ajutorul în acest război, care se făcea în folosul creștinătății. Ion Brătianu a răspuns că România dorește relațiuni amicale cu Rusia și a adăugat:

„De aceea am și venit aici ca să stabilim relațiunile pe care le dorim. Mai ales trecerea armatelor rusești în România trebuie s'o prevedem și cum se cuvine să regulăm condițiunile printr'un tratat făcut înainte. Atunci, cu oarecare surprindere, a zis cancelarul: „Tratat cu dvs. ? Dar pentru ce? Oare este pentru prima oară când oștile rusești străbat Principatele-Unite? Și la urma urmelor nici nu puteți să încheiați tratat, fiindcă dvs. nu sunteți stat independent și, dacă ar fi să încheiem un tratat, ar trebui să-l încheiem tocmai cu puterea în contra căreia mergem.” Fără o clipă de șovăire, I. Brătianu a răspuns: „Noi, dacă nu faceți tratat, ne vom opune la tre-

cerea dvs." La aceste vorbe cancelarul, deși spunea că singura parte care nu era solidă la dânsul erau picioarele, s'a sculat în picioare și dominând cu talia sa pe ministrul român care era mic de statură, i-a declarat scurt : „Vă veți opune ? Dar, dacă vă veți opune vă vom zdrobi." Ministrul român a replicat : „Nu mă îndoesc că ne veți zdrobi, dar totuși ne vom opune (aplauze) și vom vedea, dacă va conveni Rusiei, care merge să libereze Creștinătatea din Orient, să sdrobească pe primii creștini pe care-i întâlnește în calea sa !"

În mânia sa Cancelarul, fără a mai sta jos, a pus capăt convorbirii. Pe când primul ministru român se cobora pe scară, prințul Gortceacov din capul ei i-a strigat : „La urma urmelor, d-le Brătianu, tot ne înțelegem noi! "

Intr'adevăr I. Brătianu a fost invitat la o nouă conversație în care el căută să deslușească chestiunea Basarabiei și a raporturilor noastre cu Rusia. România devenind nu numai un stat autonom, ci și independent, trebuia să stabilească primele raporturi de independență tocmai cu statul pe care îl ajută. În al doilea rând, mai era necesar să stabilească în mod precis printr'o convenție, condițiunile în care armatele rusești aveau să treacă prin statul român.

În al treilea rând, svonindu-se că una din condițiunile Rusiei, în cazul unei victorii, era să fie retrocedarea Basarabiei, I. Brătianu ținea s'o lămurească dela început. Deaceia chiar dela prima întrevedere cu prințul Gortceacov, înainte de a fi ajuns la schimbul de vorbe amenințătoare, îl întrebase : „Dar eu sunt îngrijorat fiindcă se spune că dvs. voiți să reluați Basarabia. Care vă sunt intențiunile ? Gortceacov îi răspunse : „Mie nu-mi place să răspund, mie îmi place să fiu ghicit". A doua oară când a fost la dânsul, I. Brătianu i-a zis : „Fiindcă vă place să fiți ghicit, eu cred că v'am ghicit. Am ghicit că dvs. aveți intențiuni rele cu privire la Basarabia. Gortceacov a protestat : „Dar cum se poate ! Apoi, Basarabia nu este consacrată prin tratate ? Și credeți că nu se vor respecta tratatele ?" Aceasta însă nu l-a mulțumit pe Ion Brătianu, care s'a întors dela Livadia hotărît ca relațiunile cu Rusia să fie stabilite pe temeiul unui tratat, care să asigure punctele esențiale mai sus amintite. Acest tratat al cărui text a fost stabilit în conformitate cu cererile României — cu toate protestările lui Nelidov, ambasadorul rus la Constantinopole — a fost semnat mult mai

târziu și anume în 4 Aprilie 1877. Această convenție a fost smulsă cu multe greutateți Cancelarului rus, ce nu-și dădea seama poate de importanța ei. Prin ea se garanta „integritatea actuală a României”. Principiul fusese câștigat, rămânea însă aplicarea. S'au găsit acum în urmă la Florica, printre hârțile lui I. C. Brătianu, însemnările vechiului său prieten, Paul Baillaud. El ne povestește tocmai cele întâmplate în urma semnării convenției.

Dela 4/16 Aprilie 1877, trupele rusești intră însă în țară pe temeiul unei simple proclamații a Marelui Duce Nicolae, în care nu se găsea nici un cuvânt referitor la înțelegerea cu statul român, dar statul român de-abia născut la o viață independentă reacționează cu toată energia. Guvernul român a poruncit armatei să se retragă din părțile unde soseau armatele rusești, dar nu numai de prin orașe, ci și dela graniță, pentru a lăsa în contact direct armatele rusești cu cele turcești. Proclamația a fost ruptă peste tot.

În fața acestor acte ostile, guvernul rus își dă seama de greșala pe care a înfăptuit-o și s'au trimis atunci două scrisori de scuză, amândouă din Chișinău : una a Țarului și alta a Marelui Duce Nicolae, prin care asigurau guvernul român că nu trebuie să existe nici un moment de îndoială că Rusia nu-și va respecta angajamentele.

Nici când nu s'au gândit mândrele armate imperiale că vor avea nevoie de ajutorul neînsemnatei armate române. După înfrângerile dela Plevna, Marele Duce expediază două telegrame prin care cerea ajutor. Prima telegramă, datată din 19 Iulie 1877, e cunoscută tuturor :

Mărți, 19 Iulie 1877, ora 3 și 55 seara

Prințului Carol al României,
în locul unde se află Cartierul general român

Turcii, adunând cele mai mari masse de trupe la Plevna, ne sdrobesc. Rog să faceți fuziune, demonstrațiune, și dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Intre Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele.

Nicolae

A doua telegramă mai puțin cunoscută, avea ca dată 19 August 1877 și cu următorul text :

„Quand peux-tu passer ? Fais-le aussitôt que possible”.

Nicolas

Din momentul primirii primei telegrame a Marelui Duce, Ion Brătianu declară că nu mai e vreme de tocmeală și că Rușii trebuiesc ajutați. Alții, din contră, se opuneau, căci își aduceau aminte de obiceiul strămoșilor, ce se retrăgeau în munți pentru a lăsa armatele vrăjmașe să se încaere în câmpie. Un fruntaș de însemnătatea lui Dimitrie Brătianu publică o broșură „O datorie de conștiință către țara mea” și prin care se opunea în mod categoric oricărei aventuri peste Dunăre. Domnitorul convocă consiliul de războiu la 19 August 1877, care avea să hotărască. La acest consiliu a luat parte președintele consiliului, precum și toți comandanții armatei. Pentru ajutorarea Rusiei a fost numai primul ministru, I. Brătianu și maiorul Lahovari. Contra trecerii Dunării au fost toți comandanții armatei : generalul Cernat, colonelii Arion, Barozzi, Slăniceanu, Dabija și Cerkez. Ce a făcut atunci Prințul Carol ? El n'a stat să numere majoritățile, nici să socotească galioanele pentru a-și spune părerea, ci a hotărât singur trecerea Dunării, căci așa dictau interesele naționale și conștiința sa de Domnitor.

Unii mai prudenți ridicaseră problema dacă n'ar fi fost mai bine ca înainte de a ne lega militărește, să se închee un nou tratat politic în care să se specifice anumite condițiuni. La această afirmație Ion Brătianu răspunde în parlament tânărului Titu Maiorescu, la 30 August 1878 : „Ne ziceți acum că trebuia să mai fi făcut o a doua convenție la trecerea Dunării, cel puțin ca să fi avut onoarea de a vedea numele Domnitorului României alături de acela al Împăratului Rusiei pe acea convențiune ? Dar oare aceasta ne-ar fi asigurat mai mult posesiunea Basarabiei ? Eu nu am auzit până acum ca un tribunal sau un judecător să fi zis cuiva : „ai făcut greșala că ai luat numai un zapis, pentru acest lucru trebuia să fi luat două sau trei”. Și nu înțeleg că mulțimea zapiselor, ar face să respecte pe acela care mai dinainte este hotărât a nu se ține

de ele". Câtă vreme a fost nevoie de lupta și de jertfa armatei noastre, n'a mai fost vorba de asemenea greutateți.

Problema reveni însă în momentul păcii când, la San-Stefano, reprezentantul „vitezei oștiri aliate”, precum supranumise Marele Duce Nicolae armata română, colonelul Arion nu era primit să trateze, nu putea măcar să dea ochi cu reprezentantul rus Nelidov, care „prea ocupat” nu găsea vreme să vorbească cu el și refuza să-i comunice condițiunile păcii, pe care declara că urma să le primim dela Petersburg. Iar dela Petersburg, primeam răspunsul : „Condițiunile păcii le va aduce generalul Ignatiev la București.”

Guvernul român declară că nu recunoaște o pace fără el, care „aliat” la primejdie, nu mai „e aliat” la victorie. Prin condițiunile împuse de Ruși Turciei, în tratatul de pace încheiat la San-Stefano s'a prevăzut și retrocedarea Basarabiei, sub forma că Turcia da Rusiei Dobrogea pentruca aceasta să poată da o compensație României în schimbul Basarabiei.

E caracteristică mentalitatea din acele vremuri. După vreo 50 de ani, abia s'a descoperit că au existat divergențe de păreri printre factorii de răspundere, ceea ce n'a împiedicat să nu fie decât o singură atitudine. Au fost două păreri : părerea lui Kogălniceanu și părerea Domnitorului și a lui I. Brătianu. Părerea lui Kogălnicenu era de a ne asigura condițiuni viitoare de pace printr'o concesiune inevitabilă în schimbul unui alt teritoriu, căci nu puteam rămâne expuși dușmăniei colosului care era Rusia. El a trimis Generalului Ghica, agentul nostru diplomatic la Petersburg la 29 Ianuarie 1878 o depeșă în care îi scria :

„Incercați a vă informa ca din partea dvs. și fără a angaja guvernul român, dacă Rusia ar fi dispusă în cazul retrocesiunii Basarabiei, de a ne face să obținem pe lângă Gurile Dunării și Dobrogea, teritoriul cuprinzând Silistra și Mangalia. Această linie de demarcație ar fi mai dreaptă, având în vedere marele număr de Români, care locuiesc în jurul Silistrei”.

Părerea lui I. C. Brătianu, care era și a Domnitorului, era însă menținerea pe linia de intransigență, în ceea ce privește un teritoriu strămoșesc. Problema nu depindea însă de noi, ci de înțelegerea dintre marile Puteri. Anglia și Austria interveniseră pentru a revizui tratatul dela San-Stefano, amenin-

țând chiar să facă războiul Rusiei. Anglia, ceva mai sinceră decât Austria, declară că dacă va dobândi satisfacție pe celelalte puncte, n'ar putea face din cauza Basarabiei un conflict cu Rusia. Austria câpătă Bosnia și Herțegovina, iar Anglia asigurând granița asiatică a Turciei, ceeace îi da liberă comunicația cu Indiile, anexă și insula Cipru. Aplanându-se aceste două neînțelegeri, cauza noastră era pierdută. Căci cei 9000 kmp. ai Basarabiei de Sud nu mai prezentau nici un interes.

Dela pacea dela San-Stefano până la congresul dela Berlin, 13 Iunie 1878, relațiile româno-ruse se înăspriră și merseră până acolo că Gortceacov comunică generalului Ghica, că dacă România nu se supune retrocedării Basarabiei și trecerea armatelor rusești din Bulgaria spre Rusia, timp de 2 ani, Împăratul a hotărît să dezarmeze oștirea română. Kogălniceanu telegrafic: „Rog răspundeți prințului Gortceacov că o armată, care a luptat la Plevna sub ochii împăratului Alexandru II, va putea fi zdrobită, dar nu se va lăsa niciodată să fie dezarmată.”

Kogălniceanu a mai trimis d-lui de Jomini ajutorul lui Gortceacov, care-i scrisese că, dacă România nu va ceda, ar fi un caz de rea credință și de duplicitate din partea ei, următoarea replică :

„Corectă dela început, România dorește și vrea să fie până la sfârșit. Totuși dacă a refuza cedarea pământului românesc, a nu se preta cu ușoară complezență la sacrificii, la care nu se poate hotărî o națiune și un guvern care se respectă, dacă aceasta este duplicitate, atunci mărturisesc și proclam că acuzarea ne revine de drept și că dorim și ținem la onoarea de a o merita”.

Când delegații noștri, Kogălniceanu și Brătianu, au plecat la Berlin, știau că se duc să apere o cauză pierdută. Știau că hotărîrea este luată și totuși părerea lor nu s'a clintit. Ca document avem telegrama expedită dela Berlin și semnată de C. A. Rosetti, al cărui text trebuie redat aici întreg cu toate lacunele descifrării, ca un strigăt de disperare, dar în acelaș timp ca o inflexibilă hotărâre : „Après de longues réflexions on a acquis la ferme et inébranlable conviction que nous devons nous abstenir de toute participation à un acte qui serait... Les grands... peuvent faire de transactions, les petites nations ne doivent ni leur... ni leurs frères. Sărac și curat !”

Aceste două cuvinte românești cu care se încheia textul francez erau lozinca întregii generații: Sărac și curat! Oricare ar fi fost greutățile, oricare ar fi fost pericolul, demnitatea națiunii și drepturile ei trebuie să rămână întregi pentru viitor. Impotrivirea cu armele era zadarnică și dăunătoare. Dar nici umilință, nici complicitate. Acestea erau de altfel și sentimentele delegaților români la Berlin.

România n'a voit să primească Dobrogea dela Rusia drept compensație, ci dela Congres, ca o restabilire a unei vechi stăpâniri și drept consacrare a unui interes european la gurile Dunării. Iar în ce privește Basarabia, a vrut să se constate că ceda numai înaintea forței și hotărârii Puterilor. Mulți dintre contemporani și-au pus atunci întrebarea dacă totuși n'ar fi fost mai bine să ne înțelegem cu Rusia.

Problema Cadrilaterului a rămas deschisă dela 1878 până la 1913, hotarul Dobrogei a fost tras în defavoarea noastră din cauza vrăjmășiei Imperiului Rusesc. Întâmplarea a făcut să-mi cadă în mână un atlas editat la Budapesta, cu harta probabilă a Europei, în timpul primului război balcanic. Pe această hartă hotarul nostru era tras dela Rusciuk la Șumla-Varna. Generoși mai erau Ungurii față de noi pe spinarea altora! Titu Maiorescu aduce în „Istoria Contemporană” învinuiri lui Ion Brătianu că el ar fi fost acela care a impus Domnitorului și colegilor săi acea soluție stearpă a intransigenței, când ceilalți ar fi vrut să facă o politică mai fecundă. Poate că în 1913, a avut impresia că poate recâștiga o ocazie pierdută.

Ca răspuns la aceste învinuiri, voi cita doar câteva rânduri din conferința lui I. I. C. Brătianu ținută în anul 1927 în sala Ateneului Român.

„In chestiunile cele mari, în acele de ordin moral, care stăpânesc viitorul unui neam, de care sunt legate interesele lui supreme de onoare și de naționalitate, nu pot fi prețuri de tocmeală, nu pot fi motive de oportunitate, ca să te hotărască a le compromite, coborându-te de pe tărâmul înalt și sigur al principiilor.

Oricare ar fi vicisitudinile zilelor și anilor, oricare ar fi durata lor, vine ora răsplatei.

Pentru Basarabia ora răsplatei a răsunit la 1917.

Fără principiul apărat 40 de ani cu atâta amar, dar cu atâta credință, ar fi fost distrus pentru noi temeiul moral pe

care am redobândit Basarabia. Pe acest temelie a fost în drept generația noastră să revendice unirea Basarabiei pe care i-a asigurat-o sufletul nealterat al românismului basarabean exprimat prin Sfatul Țării și spiritul de devotament al armatei noastre, neclătinate de cele mai groasnice împrejurări, care au îngăduit manifestarea conștiinței naționale."

Nu vă ascund că, recitind astăzi acest pasagiu, vă puteți închipui ce sentimente m'au cuprins. Cred însă că aceste cuvinte nu aparțin numai trecutului, ci reprezintă o lozincă și o imperioasă chemare de limpezire a viitorului (aplauze prelungite).

Printre oamenii de stat realiști și înțelegători ai împrejurărilor a rămas bine întipărită în mintea delegaților noștri dela Berlin figura Prințului de Bismarck, datorită mai ales sincerității sale. Aceasta reiese din scrisoarea dela 1 Iulie 1878, din timpul chiar al desbaterilor, în care ni s'au păstrat impresiile lui Ion Brătianu: „Numai Principele de Bismarck mi-a spus adevărul, și numai dela prima mea călătorie la Berlin, pentru că era o înlesnire a sarcinii sale, ca noi să încheem o învoială corectă cu Rusia. Toți ceilalți aveau, din contră, interes să ne facă greutăți pentru că astfel situația Rusiei devenea incomodă și dânsii puteau să-i smulgă foloase pentru ei înșiși, sacrificându-ne pe noi, lucru la care erau hotărâți de mai înainte."

Această sinceritate cu care îi vorbise, îi lăsase, cu toate greutățile îndurate, un mare sentiment de stimă. Și mai era această realitate, pe care spiritul său pătrunzător o întrevăzuse și cu care își încheia scrisoarea de mai sus:

„Bismarck e stăpân absolut pe situație."

II. Etapa consolidării.

Al doilea moment important e acel al consolidării, care urmează după proclamarea Independenței și a Regatului în 1881.

Țara noastră după toate greutățile prin care trecuse, se găsea în fața următoarelor probleme ce apăsau asupra ei: o problemă internă, problema evreească; și două de ordin extern: problema expansiunii rusești, ce se arăta încă foarte puternică în Bulgaria; problema imperialismului austro-ungar pe Dunăre.

La Congresul dela Berlin, Marile Puteri, ca și vrăjitoarele din basme, care aruncau câte un blestem în leagăn, ne-au impus o condiție în tratatul de pace, privitoare la drepturile Evreilor, ce trebuiau conferite tuturor, fără a ține seamă de împrejurările din țară. Cu toată împotrivirea delegaților români, ea este trecută în tratate, dar prin art. 7 din Constituție, noi am știut să-l ocolim, să restrângem efectele acestei condiții. Cancelarul Bismarck a fost alături de cei care au cerut introducerea condiției de acordare de drepturi Evreilor, în timp ce împăratul Wilhelm I a fost contra acestei acordări. Această reiese din însemnările Kaiserului asupra întâlnirii dela Alexandrowo cu Țarul: „Deasemenea am considerat, scrie împăratul, chestiunea Evreilor din România, pe care o socoteam imposibilă de rezolvat, prin extinderea proiectată și de aceea doream a vedea admise modificările aduse de Români“.

Iar Bulgaria era sub stăpânirea Rusiei. Generalii ruși îndrumau toată activitatea armatei și administrației. Dinspre apus se ridica pretențiunea imperiului austro-ungar de a supraveghea, cu o comisiune a statelor riverane, în care desigur avea întâietate, tot cursul inferior al Dunării până la Porțile de Fier. Din această pretențiune rezeșea clar tendința de expansiune și dominație economică a dublei monarhii. Această pretenție dă naștere unei noi lupte, dar nu pe teren militar, ci pe terenul diplomatic, pentru apărarea independenței atât de greu câștigate. Se vorbea de o nouă comisiune a statelor riverane al cărui sediu să fie la Rusciuk. În raportul său, delegatul român, colonelul Pencovici, la 8 Ianuarie 1881 văzuse limpede problema: „În articolul care prevedea o comisiune mixtă din care face parte Austria neriverană, e vorba de întregul nostru viitor ca stat și ca națiune“.

Noul Rege în fața acestei primejdii, cu atitudinea pe care o găsim și în mesagiul de deschidere adresat Corpurilor Le-giuitoare în toamna anului 1881 :

„Noi acceptăm reglementările cele mai severe, destinate să asigure libertatea tuturor pavilioanelor, noi acceptăm controlul cel mai riguros pentru aplicarea acestor reglementări, dar voim deasemeni ca în apele românești aceste reglementări să fie aplicate de către autoritățile românești.“

Din cauza opunerii sale atât la expansiunea rusească cât și la hegemonia austro-ungară, România se găsi la un moment

dat izolată în concertul Marilor Puteri. Totuși ea reușește până la sfârșit să-și păstreze independența și să-și apere drepturile. Care a fost secretul succesului și cum a știut țara noastră până la urmă să se împotrivescă acestor tendințe? Totul se lămu-rește prin inițiativa Regelui Carol și a lui I. C. Brătianu de a se apropia și a găsi un sprijin în Germania. Urmare a acestei inițiative a fost misiunea lui Petre Carp la Viena, trimis atât pentru a ne apăra interesele noastre amenințate în Comisiunea europeană dela Viena, cât și pentru a pregăti vizita regelui Carol I și a lui I. C. Brătianu. Petre Carp, cu toate că era adversarul politic al lui Brătianu, primește această misiune, având în vedere apărarea intereselor naționale. A fost un gest de înalt patriotism și de rară înțelegere a chestiunilor de interes obștesc atât din partea guvernului care l-a numit, cât și a lui Carp care a primit. Regele Carol I și I. C. Brătianu au fost la Berlin și la Viena în August 1883, când se stabiliră primele puncte de apropiere de Germania. Aceste vizite au fost urmate de întrevederea dela Gastein dintre I. C. Brătianu și Cancelarul Bismarck.

La Gastein îl însoțea pe primul ministru român și fiul său I. I. C. Brătianu, care terminând cursul liceal, pleca la Paris pentru a-și continua studiile. În însemnările sale, Cancelarul Bismarck, după întrevederea dela Gastein își notase această împrejurare. „Ceeace nu-mi place este că Brătianu pleacă dela Aix-les-Bains la Paris, cum spune, pentru a crește pe fiul său acolo. Faptul acesta e caracteristic. La Viena poate se va ști mai bine în ce măsură Brătianu este în dependență de Rosetti, președintele Camerii, ale cărui simpatii franceze și a cărui intimitate cu partidele cele mai roșii din Franța sunt neîndoelnice. Și trecutul lui Brătianu trebuie să-i fi lăsat multe legături franceze!” Observațiune poate logică, dar totuși nedreaptă.

Intr'o scrisoare a lui I. C. Brătianu din 17 Sept. 1883 din Aix-les-Bains către soția sa, se putea vedea tocmai grija de a nu fi bănuț de asemenea legături într'un asemenea moment :

„Nevenirea lui Carada — scrie el — mă pune și pe mine într'o situațiune grea, căci la Paris, unde ar trebui să zăbovesc vreo câteva zile, nici timpul nu mă iartă să mă duc, nici nu este politic în împrejurările de față.”

Poate este și o împrejurare fatală faptul că oameni cu răspundere, care apărând interesele țării lor, încearcă o apropiere de Germania, află pe de o parte un răsunset puțin favorabil în opinia publică din țara lor, iar pe de altă parte pot să fie bănuți și peste hotare, tocmai de oamenii cu care trebuiau să negocieze și să încheie această apropiere. Dar între oameni ca Bismarck și Brătianu asemenea nedumeriri nu puteau dăinui.

În convorbirea dela Gastein, I. C. Brătianu își exprimă de îndată îngrijorarea față de expansiunea rusească. „Antipatia și îngrijorarea lui față de Rusia, notează Cancelarul Bismarck, mi-au apărut mai puternice decât aș fi socotit că e firesc de crezare și nu fără un amestec șovinist cu privire la folosul unei graniți la Nistru”...

„Am avut impresia, adăogă el mai departe, că în eventualele noastre convențiuni politice el vedea mai degrabă o alianță ofensivă și defensivă cu o parte de câștig, decât o simplă asigurare de pace și de apărare”. Bismarck își precizează imediat punctul său de vedere: „I-am spus deci că, pentru Austria ca și pentru noi, un războiu rusesc și chiar unul victorios ar trebui totdeauna să rămână o eventualitate pe care ar trebui s'o evităm pe cât ne-ar fi cu putință și pe care nu voim s'o provocăm prin extinderea ligii noastre de pace, ci dimpotrivă s'o împiedicăm. Austria, îl lămură el, caută un sprijin fie printr'o înțelegere cu Rusia, fie printr'o puternică alianță defensivă care s'o asigure împotriva ei”.

Ion Brătianu, auzind de o înțelegere cu Rusia, și-a adus aminte că înțelegerile între Marile Puteri se fac în detrimentul micilor state. Deaceea el își arată întreaga teamă că Țara românească să nu ajungă din nou un obiect de compensațiune. Bismarck îl liniștea asigurându-l că interesul Austriei e menținerea unui stat neslav, iar al Germaniei e susținerea Regelui din casa de Hohenzollern. Deaceea alianța lui Carol I a fost o chestiune rezervată suveranului și comunicată numai primului ministru, cum și câtorva fruntași politici.

Cancelarul Bismarck așteptă însă rezultatul tratărilor între reprezentantul Austriei, contele Kalnoky și reprezentantul României, Ion C. Brătianu.

Brătianu își dădu seama că din mintea lui Bismarck nu dispăruse ideia unei înțelegeri cu Rusia, căci „o înțelegere cu

Rusia e totuși mai importantă pentru menținerea păcii decât una cu România". Din această cauză s'a grăbit desfășurarea și încheierea tratativilor dela Viena, care urmau să întregască acordul principial cu Germania și să-i dea în același timp baza necesară a tratatului de alianță.

Tratativilor dela Viena nu merseră chiar așa de ușor. Ion C. Brătianu se arată intransigent cu privire la două chestiuni a căror însemnătate o pătrunsesse din primul moment :

aceea a legăturilor cu România din Ardeal, și aceea a comandamentului armatei în caz de război.

Cancelaria dela Ballplatz strecurase în textul provizoriu al tratatului de alianță un articol asemănător celui ce fusese impus Serbiei, prin care Austro-Ungaria și România se angajau — de sigur reciproc — să nu tolereze mișcări politice sau altele, îndreptate de pe teritoriul unuia din state împotriva celuilalt. Era un mijloc foarte iscusit de a pune capăt propagandei naționale a Românilor din Ardeal și mai ales legăturilor lor economice și culturale cu Regatul. Dar primul ministru român veghia. „D-l Brătianu, înseamnă Principele de Reusz, a cerut să se șteargă cu totul acest articol. Ar fi aici o lipsă de încredere reciprocă, căreia ar fi mai bine să nu i se dea expresiune în noul tratat". Era desigur greu a se opune acestui argument. Conteul Kalnokyi, ni se spune, s'a conformat acestei dorinți și întregul articol a fost șters.

La articolul următor o nouă piedică : era vorba de o eventuală convenție militară privitoare la o cooperare a armatelor și la un comandament comun. „Primul ministru, scrie ambasadorul Germaniei, a cerut ca, cuvintele „du commandement supérieur" să fie șterse, pentrucă Regele său ar putea fi jignit că i s'a pus măcar în discuție dreptul de a comanda el însuși armata lui proprie".

Austriacii înțeleseră însemnătatea problemei și nu stăruiră să mențină o dispoziție ce putea deveni jignitoare. Astfel Ion Brătianu câștigase două puncte importante : puțința de a păstra contactul cu România din granițele Monarhiei, fără a fi stânjenit de textul tratatului de alianță — rezervă cu însemnate consecințe pentru viitor — și asigurarea că, în caz de operații militare, armata țării își păstra independența și prestigiul comandantului ei, această prerogativă ostășească ce a fost dela

intemeierea sa misiunea specifică a dinastiei de Hohenzolern în România.

Asupra celorlalte puncte, cei doi miniștri căzură repede de acord.

Acum trebuia să se obțină și adeziunea Germaniei la textul elaborat la Viena. Pentru Regele Carol și guvernul său aceasta era și esențialul ; tratatul cu Austro-Ungaria nu fusese un scop ci un mijloc. Dar împăratul Wilhelm I se opunea categoric ca numele Rusiei să fie menționat în tratat. Inșă cum era să semneze România un tratat cu un înțeles prea general, care putea s'o angajeze la operațiuni de asistență militară pe alte fronturi decât acelea ale sferei ei de interese ? Bismarck înțelese lămurit dificultatea și până la urmă ingeniozitatea diplomaților găsi redactarea finală care avea să înlătore ultimele dificultăți : „Dacă România, fără vreo provocare din partea ei, ar fi atacată, Austro-Ungaria este datoare de a-i da în timpul util ajutoare și asistență contra agresorului Dacă Austro-Ungaria era atacată în aceleași împrejurări într'o parte a statelor sale limitrofe cu România, „casus foederis” s'ar prezenta imediat pentru aceasta din urmă.” „Părțile limitrofe erau Serbia și Rusia. Vor fi întrevăzut oare semnatarii din 1883 că dubla Monarhie putea fi într'o zi în ofensivă la una din marginile limitrofe României și în defensivă la cealaltă ?

Astfel noi, în textul ieșit din compromisul părerilor contradictorii, puteam afla germenele însuși al conflictului ce era să pună capăt legăturilor dintre Austro-Ungaria și România în zilele tulburi din 1914.

Adeziunea Germaniei la acest tratat se face la 30 Octombrie 1883. Prin acest tratat România își stabilește politica ei pe 30 ani. Urmărilor tratatului au fost din cele mai fericite.

Noi căpătăm asigurarea împotriva primejdiei dela răsărit.

Demnitatea și suveranitatea de stat independent ne era recunoscută și întărită, iar din legătura cu Germania a rezultat o puternică înflorire economică, depe urma căreia România are a mulțumi Regelui Carol I de întreaga zestre industrială și comercială alcătuită în acești 30 de ani, de pe urma căreia trăim în mare parte și astăzi.

III. Spre criza alianțelor.

Am ajuns la momentul final al politicii externe a lui Carol I și constat, spre deosebire de ceace spunea tatăl meu, că nu e încă 7.15 și am ajuns la începutul sfârșitului conferinței mele.

Cu îngăduința dumneavoastră și dacă nu sunteți oboșiți (strigăte: nu! nu!) voi mai stărui câteva clipe asupra crizei alianțelor, momentul dramatic din anul 1914.

După azeziunea Germaniei în Oct. 1883 la tratatul încheiat la Viena cu Austro-Ungaria, politica noastră a rămas timp de 30 de ani alături de Axa de atunci, așa cum o așezase Regele Carol I și sfetnicii lui. Acum jumătate de secol, Regele Carol I fu părăsit de cei mai buni sfetnici ai lui: I. Brătianu moare în Mai 1891, iar Mihail Kogălniceanu în Iunie 1891. Din acele momente răspunderea politicii externe apasă mai greu asupra Regelui, care are un rol covârșitor, conducând și îndrumând — întotdeauna în consfătuire și colaborare cu factorii de răspundere — această politică cu prestigiul unui adevărat Nestor al monarhilor Europei.

Nici Regele Carol I și nici miniștrii lui nu-și ascundeau greutățile pe care le ridicau în calea legăturilor cu Germania, cu care eram în cele mai bune relații, problemele create de vecina noastră Austro-Ungaria, prin tratamentul neomenos la care fuseseră supuși Românilor din Transilvania după 1867. Refuzul împăratului Franz Iosef în 1892 de a primi „Memorandum-ul“, protestul contra maghiarizării silnice, precum și condamnarea șefilor partidului național român din Transilvania, nu făcură decât să împiedice normala desfășurare a raporturilor dintre aceste două țări. Cu încetul aceste agitații scad, dar totuși au rămas ca o ocazie inevitabilă de conflict pentru viitor. Regele Carol I caută să liniștească spiritele și să întretie legături de amicitie cu Austro-Ungaria; pe de o parte era speranța că după împăratul Franz Iosef, va urma prințul Francisc Ferdinand ale cărui largi vederi se cunoșteau și care se credea că va chema la o viață mai bună și mai liberă popoarele asuprite din imperiul lui. Drama dela Serajevo din 1914 a pus însă capăt acestei speranțe.

De altă parte, Dobrogea era din nou amenințată în urma pactului militar secret dintre Rusia și Bulgaria. O convenție

austro-română în 1900 se opunea acestei alianțe și revendica partea meridională a Dobrogei pentru România. Această revendicare rămâne în suspensie până în anul 1913, când izbucnește războiul balcanic. După pacea de la Londra, Bulgarii susținuți de Austria, atacă pe Greci și Sârbi. Atunci Regele Carol I ordonă mobilizarea și trimite armata sa peste Dunăre, în Bulgaria. Dar soldații români nu aveau privirile ațintite asupra Balcanilor, ci îndărăt spre Carpați, spre frații lor subjuogați. Atitudinea Austro-Ungariei, mereu alături de Bulgaria, face ca România să înfrunte noi greutăți în chestiunea graniței dobrogene. Dar prin pacea de la București, în urma campaniei din 1913, România capătă Cadrilaterul, până la linia Turtucaia-Ecrene. În această chestiune, ca și în altele, politica Germaniei ne-a susținut împotriva Austriei.

Austria ne devenea din ce în ce mai ostilă, în timp ce Rusia încerca acum apropierea de România. Acesta fu și scopul vizitei Țarului Nicolae II și a familiei sale la Constanța, precum și al excursiei primului ministru român I. I. C. Brătianu cu Sazonov, ministrul rus de externe dealungul frontierei românești spre Transilvania. Astfel că la izbucnirea războiului, pregătirea morală a crizei era făcută și opinia publică românească se îndruma spre o nouă orientare în politica externă. Bătrânul nostru Rege își dădu seama de realitate și nu fu prea surprins de rezultatul votului de la Consiliul de Coroană din 3 Aug. 1914. Stăruie însă și acum această întrebare: a fost Regele Carol I o stavilă la această politică, sau a înțeles aspirațiile și nădejdiile țării?

Ca răspuns, putem cita din „Amintirile“ doctorului Mămulea, care a fost ani îndelungați medicul Curții, această mărturisire a Suveranului: „Austro-Ungaria piere și de asta sunt responsabili Ungurii... Eu am scris Impăratului că, în aceste condițiuni, cooperarea noastră va fi extrem de grea“.

Deasemeni mai putem cita următoarele dintr'un articol comemorativ al Gen. Paul Angelescu, aghiotant din ultimii ani al domniei lui Carol I: „Ministrul Czernin i-a transmis vestea din partea Impăratului că a doua zi Austro-Ungaria va declara războiul Serbiei și că Impăratul, față de tratatul care leagă România, cum și cunoscând lealitatea și cavalerismul unanim recunoscut al Regelui Carol I, nu se îndoește de sprijinul armat al României. „Dar Serbia adăugă Regele Carol a cedat tuturor

cererilor austro-ungare, depășind chiar limitele pe care le-aș fi putut crede și apoi această declarație de războiu făcută, fără a fi în prealabil consultat, este o atingere a drepturilor mele de aliat și a prerogativelor mele de Rege. Acest procedeu atinge și prestigiul României, fiindcă s'a cerut Serbiei să-și sacrifice demnitatea națională, ceea ce mâine se poate întoarce și contra noastră. Un stat cât de mic ar fi el, nu poate sub nici un preț să consimtă la un asemenea sacrificiu."

În consiliul de coroană d'în 3 Aug. 1914, bătrânul Suveran care nu putea uita nici cuvântul său, nici legăturile sale de sânge, invocă într'un suprem efort obligațiile tratatului de alianță cu Germania și Austro-Ungaria. Toți oamenii politici au fost însă de acord ca România să păstreze o atitudine de neutralitate. Singur Petre Carp a fost atunci de părere că România să intre în războiu alături de Puterile Centrale. Se iscă atunci o discuție dramatică între Petre Carp și I. I. C. Brătianu, cel dintâiu susținând că omul de stat nu are a ține seamă de opinia publică, pe care o îndrumează și o conduce, pe când cel de al doilea afirma că în caz de războiu, nu poate să nu se țină seamă de dorința și de năzuința națiunii. Discuția a încheiat-o ușierul, care depuse o telegramă pe masa Regelui, în care era confirmarea oficială a „neutralității Italiei”.

Pentru România, problema era foarte dificilă, căci pe de o parte nu voiam să intrăm în conflict cu Germania, căreia de altfel nu i-am declarat război, pe de altă parte aveam datoria sfântă de a nu pierde momentul de afirmare a drepturilor noastre. Se spune adesea că Regele s'ar fi resemnat în fața opiniei majorității. Ar fi o eroare însă să credem că a fost numai o resemnare față de părerile sfetnicilor săi, căci el își cunoștea prea bine rolul său constituțional și interesele țării sale. De asemenea se uită în deobște faptul că în Septembrie 1914, textul acordului cu Rusia prin care se recunoștea României, în schimbul neutralității, dreptul de a ocupa provinciile române în cazul împărțirii imperiului austro-ungar, fusese citit și aprobat de Rege. Aceasta se vede din declarația sfetnicului său de atunci, care, în conferința sa dela Ateneu, spunea: „găsesc un fericit prilej să fac o mărturisire, care, nădăjduesc, va pune capăt la multe învinuiri nedrepte aduse primului nostru Rege și indirect mie. S'a spus că atunci când am făcut prima înțelegere cu Rușii, în vederea unui războiu în

direcția protivnică aceleia a politicei noastre dinainte, adică când am convenit în schimbul unei neutralități binevoitoare, care trebuia să ne ducă la alianța cu ei și cu aliații lor, ei să ne recunoască dreptul de a revendica ținuturile din Austro-Ungaria locuite de Români, am făcut-o fără știrea Regelui Carol.

Este drept că am hotărât să rămână aprobarea secretă și ca chiar guvernul rus să creadă că înțelegerea este făcută numai de mine, fără știrea Regelui ; dar eu n'aș fi fost prim-ministrul care să fac un asemenea act, fără știrea Suveranului pe care-l serveam.

Regele Carol a incuviințat actul meu și, ca unul care i-am cunoscut mai de aproape gândul, simțirea și legătura cu poporul și menirea lui, pot să declar cu toată conștiința că n'ar fi împiedicat Suveranul dela Plevna desăvârșirea operii căreia îi închinase viața și înfăptuirea celor mai mari aspirațiuni ale neamului, pe care el le simțea."

Recunoașterea Rusiei a fost prima consacrare oficială a revendicărilor naționale, deci ea și nu Consiliul de Coroană din 3 Aug. 1914 constituie adevăratul testament politic al întemeietorului Dinastiei române. Ce ar fi făcut dacă s'ar fi pus problema războiului împotriva Puterilor Centrale ? Problema rămâne deschisă. Poate ar fi înțeles să se dea la o parte, dar în nici un caz n'ar fi fost o piedică în calea aspirațiilor românești.

După 48 ani de domnie glorioasă, Regele Carol I închide ochii la 27 Sept. 1914, lăsând pe alții să scrie istoria pe pagina întoarsă de el din Cartea Neamului. Am trăit acele zile și îmi aduc aminte de comparația pe care cei mai mulți o făceau între începutul și sfârșitul domniei. Câte dușmăanii, câte cuvinte de ocară nu înfruntase Domnitorul după sosirea sa în țară !

Ziarul „Adevărul” al lui Beldiman apărea totdeauna de 10 Mai cu chenar negru, zi de doliu, care era ca un protest împotriva Dinastiei străine. Totuși, atunci când a murit Regele Carol I, toți Români, atât cei din Regat, cât și cei din celelalte provincii au înconjurat cu adâncă evlavie sicriul în drumul său spre Mănăstirea dela Curtea de Argeș. Și astăzi poporul român mai păstrează cu evlavie amintirea scumpă a acestui Rege, pentru că el a înțeles să fie din primul până în ultimul moment, după lozinca glorioasei sale Case, „întăiul și cel mai credincios slujitor al Statului și al Națiunii”.

DESVOLTAREA CULTURALĂ ÎN TIMPUL DOMNIEI REGELUI CAROL I ¹⁾

Profesor D. N. BURILEAKU

Desvoltarea culturală a unei epoci poate fi privită sub două aspecte : sub acela al școlii și al producției spirituale. Acolo unde nu există școală, domnește întunecul ; acolo unde literale, artele și științele nu sunt cultivate, barbaria e aproape.

Până la începutul secolului trecut, noi n'am avut, propriu zis, o școală românească. Școala românească datează abia dela Gheorghe Lazăr, din anul 1818. Dece așa de târziu ? Nu e locul nici timpul să examinăm această chestiune.

Dela 1818 până la 1866 se scurseseră abia 48 de ani. Iși închipue orișicine ce progrese putuse realiza școala numai într'o jumătate de secol, când trebuia să creeze totul din nimic. Cu toate bunele intenții ale domnitorilor pământeni, analfabetismul era în floare. Prin orașe apăruse, ce e drept, câte o școală primară și chiar prin unele sate, cu dascăli aproape improvițați, iar în centrele mari câte un gimnaziu, care funcționa din greu, ca orice întreprindere la început.

Domnitorul Cuza, absorbit peste măsură cu gravele probleme interne și externe, ce avea de rezolvat, nu s'a putut ocupa prea mult de problemele învățământului în scurta și rodnică sa domnie. Ca o dovadă însă a marelui său suflet și a interesului viu ce păstra pentru ridicarea nivelului intelectual al Principatelor, a înființat cele două Universități, din București și Iași; a întemeiat școlile pentru cultivarea artelor și a introdus literale latine în scrierea românească.

1) Conferință ținută la 18 Decembrie 1940.

Alte institute superioare de cultură, laboratoare de cercetări, ori academii, unde să se discute și să se consacre operele, nu venise încă timpul să posedăm.

Ceeace aveam se reducea aproape la zero, față de ceea ce ne lipsea. O viață de om, toată de sacrificii și de abnegații, nu părea de ajuns spre a desăvârși marea operă de creație și de înzestrare, care trebuia să pună România în rândul statelor civilizate. Și cu toate acestea minunea s'a întâmplat în timpul glorioasei domnii a Regelui Carol I.

Din ziua când a pus piciorul pe pământul românesc, în Mai 1866, Principele, cu simțul practic care a fost una din caracteristicile lui, și-a dat imediat seama de situația reală a țării. El a văzut și scrutat și oamenii și lucrurile. Țara avea nevoie de o față nouă. Drumul dela Severin la București, cu poștalionul și în chiotele surugiilor, o fi părut el pitoresc, dar trebuie să fi fost grozav de obositor. Și mai avea nevoie țara de o primenire sufletească, spre a se scutura de vestigiile trecutului. Destinele ei trebuiau încadrate într'un spirit de viață modernă, europeană.

Având cea mai înaltă concepție de misiunea sa, tânărul suveran s'a hotărît să opereze această transformare. El venise la noi cu sufletul curat și nu cerea decât să avem încredere în el, după cum și el avea o încredere nemărginită în noi și în vitalitatea poporului nostru.

Intr'o cuvântare ținută câteva zile dela sosire, unui grup de ofițeri, care îndrăznise să se prezinte la Palat și să ceară ștergerea din cadre a camarazilor lor, care intraseră în conspirația de detronare a lui Cuza, după ce i-a chemat la ordine, spunându-le că militarii n'au a se amesteca în chestiunile politice, a adăogat : „Am venit aici ca să creez un viitor, nu ca să țin seamă de trecut“. A fost un avertisment oportun, care a avut un efect imediat. Oștirea a înțeles că avea un șef.

Tânărul Principe, care nu pronunța niciodată un cuvânt la întâmplare, și-a ținut promisiunea. În câteva decenii numai, prin voința, inteligența, tenacitatea, tactul și dinamismul excepționalelor lui însușiri, ajutat fiind de bărbații cei mai luminați și mai încercați ai țării, a creat în adevăr viitorul, pe care-l întrevăzuse, viitor grandios și fără seamăn, dacă avem în vedere timpul și împrejurările.

Părerile Principelui Carol în ceea ce privește cultura, le

găsim exprimate în multe din cuvântările sale. Astfel, în ziua de 14/26 Dec. 1869, la inaugurarea Universității din București, completată cu Facultatea de Medicină, care atunci lua naștere, adresându-se rectorului și profesorilor, le spunea :

„Inaugurarea Universității din Capitala României este o frumoasă sărbătoare, la care tot Românul participă cu inima și cu rațiunea. Sunt fericit a o putea celebra împreună cu Dvs. și mulțumirea Mea este cu atât mai mare, că și Doamna, la începutul vieții Sale românești, asistă la deschiderea și inaugurarea templului științei, care are să lumineze calea viitorului patriei sale.

„Prin știință și lumină putem numai întări prezentul și prepara bazele solide ale unui viitor prosper. Puterea unui stat modern se măsoară mai ales după gradul culturii sale intelectuale.

Precum în ordinea vieții materiale spiritul pune în mișcare materia, *mens agitat molem*, asemenea și în ordinea vieții sociale forța unei națiuni crește prin impulsivitatea dezvoltării sale morale...

„Națiunea noastră, plină de junețe și inteligență, atât de aptă pentru civilizațiune, va ști a gusta cu succes din acest fruct al științei și țara noastră va putea astfel deveni un centru de lumină în Orient.

„Din parte-Mi și din partea Doamnei, vă pot promite tot concursul și interesul, spre a ajunge acest nobil scop. Tare, prin voința națiunii, care a văzut în mine realizarea unui principiu, știu că puterea mea rezidează în lumină și... în lumină numai o caut și de dânsa numai mă preocup“.

(Cuvântări și Scrieri, t. I p. 199—200).

Se desprind din această cuvântare următoarele idei :

Necesitatea absolută a culturii, dacă voim propășirea statului.

Incredere în puterile de adaptare ale națiunii noastre, atât de bine înzestrate de natură.

Aspirații înalte pentru viitorul țării, care ar putea deveni un factor de lumină și de progres în Orient.

Indemn stăruitor la muncă, cu promisiunea unui concurs și interes de sus.

Și partea finală a cuvântării, de un idealism atât de cuceritor : „*Puterea mea rezidează în lumină și în lumină numai o caut și de dânsa numai mă preocup“.*

Aceste nobile idei zugrăvesc în întregime pe Suveran. Ele exprimă o convingere adâncă și această convingere l-a însoțit în tot cursul lungii și binecuvântatei sale domnii.

La inaugurarea noului Palat al Universității din Iași, la 21

Oct. (2 Noemv.) 1897, marele nostru Rege, care se încununase de multă vreme cu laurii biruinții pe câmpiile Bulgariei, zicea :

„Nu numai cu numărul soldaților și cu dezvoltarea economică se măsoară astăzi puterea statelor. Un factor de căpetenie, poate cel mai însemnat, este gradul de cultură. Vouă, d-lor profesori, vă este încredințată misiunea de grea răspundere, de a pregăti pentru țară pe fruntașii viitorului, de a sădi în inima lor ambițiuni nobile și generoase și de a le încălzi sufletul pentru tot ce este drept, bun și românesc.

„Am încredere că Universitatea din Iași va răspunde la această menire și că împreună cu sora sa din București, aceste două făclii luminoase vor răspândi scântei de viață sufletească asupra întregului nostru neam.

Înainte de a trage concluziuni, voi mai reproduce câteva rânduri din altă cuvântare dela jubileul de 25 de ani al Universității din București, la 22 Oct. (13 Noemvrie) 1889. Regele răspundea Rectorului și Ministrului Instrucțiunii Publice :

„Vă mulțumesc călduros pentru simțimăntele ce ne arătați, în numele corpului profesoral, care — sunt sigur — va lua totdeauna ca țintă creșterea tinerelor generațiuni în respectul legilor și instituțiilor, ce țara, în deplină libertate și le-a dat...

„Dorința de a învăța s'a întipărit atât de adânc în mintea poporului, încât toate școlile ce s'au înființat, nu ajung să potolească setea de a învăța carte, ceea ce dovedește avântul puternic pe care Țara Românească l-a luat în acest din urmă sfert de secol.

„Chemarea profesorilor este tot atât de frumoasă ca și de folositoare, căci dânșii sunt meniți a sădi simțimănte curate și patriotice în inima tinerimii.

„Universitățile noastre nu sunt numai ale Românilor ; ele pot deveni, prin renumele lor, un focar de lumină al unei mari părți ale Răsăritului, aruncând raze binefăcătoare departe peste hotare și atrăgând astfel un număr însemnat de tineri din alte țări, care vor simți trebuința de a se instrui.

„Cât pentru Mine, voi fi pururea sprijinitorul cel mai statornic al Universității și am nesdruncinata încredințare că nepotul meu, încălzit de cele mai arzătoare simțimănte patriotice, când va prezida sărbătoarea pentru împlinirea a 50 de ani de viață ai acestui așezământ — adică sărbătoarea nunții de aur, făcută între luminile revărsate de Universitate și sufletul tinerimii! — atunci acest înalt leagăn de cultură are să fie tot așa de sus pus, cât și viitorul scumpei noastre patrii.

(Cuvântări și Scrisori, t. III, p. 56—57).

Profetice cuvinte ! Puțin a lipsit, Doamnelor și Domnilor, ca această nuntă de aur să nu fie sărbătorită chiar sub domnia

Regelui Carol I !¹⁾ Ea s'a celebrat însă ceva mai în urmă, sub domnia nepotului său, Ferdinand I, întregitorul neamului, când scumpa noastră patrie își văzuse realizat idealul ei național.

Desvoltarea culturală a țării a apărut dela început Suveranului ca făcând parte din nevoile vitale ale neamului. El a știut că fără o cultură națională, un stat puternic și sănătos nu se poate închea.

Această cultură era reclamată și de cerințele imperioase ale educațiunii, căci prin ridicarea morală, se formează și se oțlesc sufletele, adaptându-se la o viață de civilizație.

În cuvântările sale, Regele Carol I stăruie neconținut asupra simțimentelor generoase, care trebuesc sădite în inima tinerețului, iar mai târziu, la jubileul de 40 de ani de domnie, va accentua și mai categoric, cerând profesorilor de toate gradele să *formeze caractere*, adică oameni în adevăratul înțeles al cuvântului, cu o voință puternică și conștientă, dela imperativele căreia să nu se abată după oportunitățile momentului.

Mai ales în urma Războiului de independență, datoria noastră sporea în raport cu noua însemnătate dobândită în lume de neamul și statul nostru și încă și mai mult în raport cu ceea ce țara noastră avea să fie în viitor.

Preponderența materială a unui popor e în adevăr efemeră, dacă el nu știe să exercite în acelaș timp un ascendent intelectual și moral.

Satisfacerea intereselor imediate nu poate să ajungă pentru activitatea sa ; o rasă trebuie să reprezinte o idee, dacă voește să joace în lume rolul ce i se cuvine.

Statul vechiu al Spartanilor, cu toată puterea armelor lui de odinioară, s'a îngropat pentru totdeauna sub ruine, pe când Atena, patria tuturor artelor, ori câte eclipse a suferit și va mai suferi poate din cauza nestatorniciei lucrurilor, trăește și va trăi deapururi în mintea oamenilor, prin vraja trecutului ei de lumină, din care s'au adăpat toate popoarele.

Ca să nu rămănem țăributari străinătății, datori suntem să contribuim, și cât mai intens, la progresul umanității, potrivit cu facultățile noastre.

¹⁾ Regele Carol I a murit în Sept. 1914, iar jubileul de 50 de ani urma să se sărbătorească cu o lună mai târziu ! Din cauza evenimentelor de atunci, serbarea a avut loc spre sfârșitul domniei Regelui Ferdinand, în 1926.

Aceste facultăți sunt minunate ; ele ne arată ce vast câmp stă deschis înaintea noastră, pentru o cultură națională, care să cuprindă tot ce poate desvolta conștiința binelui, adevărului și frumosului.

Spre a ne putea apropia cât mai mult de acest țel, Regele a adus la Ministerul Instrucțiunii Publice oameni de mână în-tâi : un Sturdza, un Maiorescu, un Poni, un Haret, un Take Ionescu, un Dr. Istrati, personalități cu putere de muncă, cu dor de țară și cu sufletul aprins pentru un ideal, sfătuitori buni și inițiatori cu orizonturi largi, cari au primit și au dat sugestii, transformându-le în urmă în acte.

În afară de aceasta, acțiunea personală și directă a Regelui a fost hotăritoare. Volumele sale de cuvântări și scrisori ne sunt martore. Ele ni-l înfățișează asistând la examene și la serbări de sfârșit de an și chiar în timpul anului, în Capitală și peste tot locul în țară, la școli de toate gradele și de toate categoriile, de băeți și de fete, aducând elogii, distribuind premii, dând îndemnuri profesorilor și acordând stipendii. Vă închipuiți ce însemna pentru o școală primară, uitată de Dumnezeu, un premiu primit din mâna Regelui sau a Reginei ! Câtă încurajare, de altă parte, pentru institutorii și învățătorii pe care îi onora cu laude pentru meritele lor recunoscute. Și ce emulațiune, printre acești mucenici obscuri și fără altă perspectivă decât mulțumirea ce poate da conștiința datoriei împlinite !

Reproducem aici, spre exemplificare, două cuvântări ținute de Rege la distribuire de premii. Una, la împărțirea premiilor elevelor școalelor secundare și primare de fete, 30 Iunie (12 Iulie) 1876 :

Doamnelor institutoare,

„Viu astăzi în mijlocul Dumneavoastră spre a înlocui pe Doamna, a cărei sănătate nu i-a permis a satisface una din cele mai vil și mai plăcute dorințe ale inimii sale, aceea de a încununa cu mâna sa pe elevele școalelor publice care prin silința și asiduitatea lor la studii s'au distins mai mult în cursul anului.

Am asistat ast timp la examenul Școlii Centrale de fete și am putut să constat prin mine însumi silințele și aplicațiunea depuse pentru a ridica învățământul tinerelor copile la înălțimea la care el trebuie să aspire într-o societate setoasă de lumină și de progres. Știți bine cu toții interesul ce Doamna, scumpa mea soție, poartă pentru instrucțiu-

nea și educațiunea femeilor și durerea Sa a fost, vă asigur, mare că nu a putut anul acesta să asiste la examene împreună cu mine...

În rezolvarea problemei atât de mari și dificile a instrucțiunii publice într'un stat, educațiunea femeilor ocupă locul cel dintâiu. Femeia a avut și va avea, ca centru al familiei, rolul cel mai înalt și mai frumos în societățile omenești și, ca soție, ca mamă, ea are o misiune de îndeplinit, pe care Providența i-a indicat-o, dar pentru care o educație îngrijită și o instrucțiune solidă trebuie să o prepare. Aceasta este misiunea școalelor de fete, și de aceea eu și guvernul meu nu vom pregeța niciodată a da cea mai vie și cea mai serioasă sollicitudine acestor școale.

D-voastră, D-nelor institutoare, aveți o mare și meritorie sarcină de îndeplinit...

Faceți din elevele d-voastră femei virtuoză, instruite, modeste. Faceți dintr'insele mai ales române, care să nu uite că în ele trebuie să se păstreze via, ca niște nestinse candelă, flacăra religiei și a patriotismului. Faceți ca ele să se devoteze întotdeauna pentru tot ce este mare, nobil și frumos și atunci națiunea română se va număra printre națiunile cele mai culte și mai civilizate.

(Cuvântări și Scrisori, t. I, p. 476—477).

A doua zi, la 1/13 Iulie, acelaș an 1876, Regele asistă la împărțirea premiilor elevilor școalelor primare și ține altă cuvântare tot așa de frumoasă :

Domnilor,

Sunt fericit a putea prezida ăst timp solemnitatea distribuirii premiilor la elevii școalelor primare. Știți interesul ce am purtat întotdeauna pentru învățământul poporal; el este temelul instrucțiunii... și dela dânsul depinde adevărata soartă ce copilul își prepară în ziua în care va intra în societate. Nu se poate dar veghia îndestul asupra acestui învățământ și nu este sarcină mai nobilă și mai frumoasă decât aceea a institutorului primar. El devine pentru copilul încredințat creșterii și învățaturii sale un al doilea părinte, care îi dă o a doua viață, cea morală și intelectuală.

Voi cere totdeauna guvernului meu a nu cruța nici un sacrificiu pentru școalele primare, pentru prosperitatea, pentru înmulțirea lor. Eu nu voi fi pe deplin mulțumit decât în ziua când fiecare Român va ști să scrie și să citească, căci atunci traiul său moral și material va fi asigurat.

Timpu nu mi-a permis anul acesta a asista la examenele D-voastră, precum am făcut pentru alte școale. Cu toate acestea, în călătoriile mele prin țară, mi-am făcut o deosebită plăcere de a vizita școalele primare de prin oraș și de prin sate chiar, și pretutindeni am constatat un real progres.

Tineri și studiosi copii, veniți acum de primiți răsplata silințelor voastre din mână mea. Voi care vă destinați a urma cu sudiile voastre înainte, mergeți întotdeauna pe această cale, spre a deveni într'o zi membri folositori ai statului și ai familiei voastre; iar voi, care opriți învățătura voastră la studiile primare spre a îmbrățișa arte și meșteșuguri folositoare societății, nu uitați niciodată că omul se onorează numai prin muncă, prin probitate, prin iubirea de Dumnezeu și de patrie.

(Cuvântări și Scrisori, t. I, p. 478—479).

Orice comentarii ar fi de prisos. Ele n'ar face decât să micșoreze efectul acestor admirabile cuvântări.

Crescut într'o țară unde instrucțiunea elementară era mai răspândită și mai solidă decât în alte părți ale Europei și într'o epocă în care binefacerile acestei instrucțiuni se vădiseră atât de bine prin strălucita renaștere a poporului german, literară și științifică la început, apoi militară și politică, Regele și-a îndreptat din cele dintâi timpuri privirile, în patria Sa de adopțiune, asupra învățământului primar, înființând chiar în primul său an de domnie Școala normală de învățători, care îi poartă numele, și arătând în chipul acesta cât preț punea el pe luminarea și cultura poporului. „Nu voi fi mulțumit, zice el, după cum am văzut, decât atunci când fiecare Român va ști să scrie și să citească“.

Aceste cuvinte sunt un fel de apel la toată conștiința românească și ca un fel de trâmbiță de deșteptare.

Toate instituțiile, societățile și asociațiile culturale ale țării veneau la Suveran, ca la protectorul lor natural ca să-i solicite, care prezidenția de onoare, care prezidenția efectivă, care simpla prezență la o festivitate, la o inaugurare, la un congres. Niciodată Domnul nu refuza pe nimeni, când vedea că la mijloc e un interes superior, cultural ori național.

Dintre instituțiile care au fost mai aproape de inima marelui Rege, cea dintâiu e Academia Română, apoi Societatea de Geografie și Fundația Universitară Carol I.

Iniințată chiar în anul 1866 sub numele de Societatea Literară, Academia Română a avut ca cel dintâiu al ei prezident pe însuși Principele care a și inaugurat-o.

În anul următor, Societatea, devenită Academie, se vede stânjenită în activitatea ei prin lipsă de fonduri. Principele află acest lucru și scrie Ministrului de Instrucțiune Publică aceste rânduri semnificative :

„Trebue ca imediat să puneți la dispoziția Academiei una mie de galbeni ; lipsa de bani a oprit azi toate lucrările. De nu puteți dispune de această sumă, o veți lua din lista mea civilă. ¹⁾

La jubileul de 25 de ani al Academiei Române, prezidând sedința de la I/13 Aprilie 1891, Suveranul pronunță o cuvântare solemnă, în care face apologia limbii române, literaturii bisericești, cronicarilor și poeziei populare. E o adevărată pagină de antologie care merită să fie citată, cel puțin în parte, atât pentru frumusețea gândirii și a formei, cât și pentru intenția care se citește printre rânduri :

„Privesc ca o coincidență fericită, că tocmai în anul suirii Mele pe tronul României s'a pus temelie Academiei noastre, care serbează astăzi al 25 an al constituției sale împreună cu acela al domniei mele. Cu vie mulțumire mi-aduc aminte de ziua când am venit pentru întâia dată în mijlocul Societății Literare, cunoscând încă puțin limba română... Aproape un pătrar de secol a trecut de atunci și în acest lung șir de ani am păstrat cel mai viu interes pentru tânăra Societate Academică, care sub ochii noștri a crescut, s'a dezvoltat și a ajuns a fi o însemnată instituțiune de cultură, având înrăuirile cele mai binefăcătoare asupra limbii și literaturii noastre.

Frumoasă limbă română, în al cărei geniu m'am silit a pătrunde și pe care am îmbrățișat-o cu atâta căldură și dragoste, s'a întărit pe temelie trașnică și a reînviat în vechie sa strălucire ; dânsa n'ar fi putut niciodată să fie primejduită, având rădăcini prea adânci și un reazem prea puternic în cărțile bisericești, în cronică și în poezia populară.

Literatura bisericească, cu toate înrăuirile slavone și grecești, este un izvor bogat al limbii vechi, păstrând unitatea în scriere și vorbire și a fost astfel adevărată legătură între toți Românii din diferite țări.

Citirea acestor cărți vechi, care înalță sufletul și care sunt o mângâiere în ceasul de suferință, deschide scriitorilor noștri un câmp întins și arată că limba strămoșească este limba noastră clasică... Cronicarii noștri ne grăesc în această frumoasă limbă trecutul și zugrăvesc în mod cumpătat, însă în culoare așa de vie, furtunile și luptele crâncene înfruntate de Români.

Poezia populară răsfrânge într'un chip minunat aceste vremuri grele ale unui trecut plin de nesiguranță și de durere. Poezia e de vea-

1) Acest gest nu e unic. El s'a repetat în mai multe rânduri și în alte ocaziuni. Astfel, în chiar anul sosirii sale în țară, Principele renunță. În mod spontan, la 40000 de galbeni din lista sa civilă, care era de 100000, aflând că tezaurul public era strămtorat.

curi adânc sădită în inima Românului, și orice popor s'ar putea fâli cu cugetările — unele mărețe, altele drăgălașe și atrăgătoare — adunate în această comoară bogată a limbii noastre. Simțămintele înalte, spiritul războinic, durerea și nădejdea, tănguirea și mângâerea, care răsuflă în acest frunziș poetic, sunt tocmai oglinda unui trecut plin de hărbăție, de încercare și de necazuri, un învățământ puternic pentru generațiile prezente și viitoare. Mândru poate fi dar poporul român de geniul său poetic, pe aripile căruia s'a ridicat la o înălțime, care l-a ferit de înrăuriri străine și nepriincioase, ocrotind chiar credința și naționalitatea sa. Poezia a devenit astfel cea dintâiu temelie a limbii, un adevărat tezaur al istoriei, un izvor nesecat al literaturii române. Poveștile și legendele, cântecele și doinele, rămase de vremuri ascunse în văile sălbatice ale Carpaților, sau rătăcind prin câmpiile roditoare ale Dunării, trebuie să răsunе adeseori în Academie, spre a însufleți lucrările sale; ele trebuie să strălucească deapănura ca o podoabă a neamului: românesc și ne vor aminti și de iubitul nostru Vasile Alecsandri, care, trecând într'o viață mai fericită a lăsat un gol simțitor în mijlocul nostru, al cărui nume va rămâne neșters în inimile tuturor.

Nu se poate dar tăgădui: că literatura bisericească, cronicarii și poezia populară cuprind un material prețios și că au avut o influență din cele mai fericite asupra limbii române...

Et:mologicum Magnum Romaniae, ce am propus, sunt șapte ani, să fie alcătuit și a cărui încheere sper încă a o vedea, va arăta lumii învățate ce comoară însemnată de cuvinte felurite și de cugetări înalte și frumoase sunt ascunse în limba și literatura noastră. Această operă, odată sfârșită, va rămânea un monument nepieritor.

Renumele Academiei noastre, încă tinere, deși serbează nunta sa de argint, trebuie să aibă un răsunet departe peste hotarele țării, spre a atrage în capitala României bărbați însemnați, care să se încredințeze ca vechile Principate Române s'au transformat într'un centru de civilizație și de propășire".

Se vede din această prea frumoasă cuvântare că Regele lua în mod direct parte la discuțiile din Academie, răspunzând direct la unele din problemele care o preocupau și dând indicații prețioase. El adresa cu această ocazie un apel stăruitor Academiei și indirect tuturor instituțiilor de cultură și scriitorilor, de a se întoarce din calea greșită pe care o apucaseră, la izvoarele curate ale limbii și literaturii noastre.

În anul următor, la 6/18 Martie 1892, el va spune :

„Salut cu vie plăcere, pentru întâia oară în noul său locaș, Academia Română, a cărei dezvoltare este atât de strâns legată cu domnia mea... Academia trebuie să ia acum un sbor încă mai mare, spre a putea deveni, în al doilea pătrar de secol al întemeerii sale, cel dintâiu institut de cultură al răsăritului. Aceasta este dorința mea cea mai arzătoare, pe care sunt convins că Academia o va îndeplini".

Vedeți aceeași râvnă, aceeași nobilă și neînvinșă năzuință spre țeluri mari, spre înălțimi luminoase, de unde România, purtătoare de facile, să planeze deasupra Orientului.

Mai târziu, la 1/14 Aprilie 1904, ascultăm din nou glasul Regelui în Academie, într'o problemă care a fost adeseaori debătută din Antichitate și nu și-a găsit încă o soluție împăciuitoare, aceea a neologismelor.

„La temelia acestui templu (Academia) se află limba, această duioasă limbă românească, care mi-a devenit îndoit de scumpă, din ziua când am auzit-o răsunând pe buzele neuitatei mele copile, și de când, spre a mea mângâiere, urmașii mei o grăesc în jurul meu.

Mănat de această simțire am propus Academiei acum 25 de ani întocmirea dicționarului Etimologicum Magnum Romaniae, având mai ales în vedere culegerea și păstrarea acestor cuvinte vechi, cari — deși obârșia lor este slavonă, grecească sau turcească — alcătuiesc originalitatea și bogăția limbii.

Dorința mea era ca Academia să scape aceste odoare amenințate a cădea în uitare, redându-le locul la care au drept și să pue o stavilă la acest val de nepăsare pentru graiul bătrânesc, stărpind totodată burenile neologismului, care înăbușe limba strămoșească.

Dece să ne ferim de aceste locuțiuni vechi, cu obârșie atât de curată ca aceea a liturghiei și letopisețelor țării, și care nici măcar arhaisme nu sunt deoarece le întâlnim în limba bisericii și poporului? Mult mai de temut sunt aceste neologisme sterpe, cu forme și înțeles pocite, care nu aduc nici o idee nouă, ci isgonesc numai cuvinte curat românești, spre a le înlocui cu altele străine cu înțeles identic, ca spre pildă: „avansare“ în loc de „înaintare“, „voiaj“ în loc de „călătorie“, etc.

Aceste parazite răutăcioase sunt mii; numărul lor crește pe zi ce merge și sfârșitul va fi schilodirea limbii.

Urmarea cea mai de plâns a acestei greșite îndrumări este șanțul ce se sapă între limba claselor culte și neprihănită limbă a poporului. Despărțirea aceasta trebuie cu orice preț preîntâmpinată, ca o primejdie pentru neamul românesc, a cărui unitate se întemeiază pe legea și limba sa...

Iată pricina pentru care o grabnică dare la lumină a dicționarului este atât de necesară. Dacă mai zăbovim, știrbirea și schimonosirea limbii se va întinde și mai mult.

Sunt încredințat că domniile voastre veți întâmpina aceste mici îndrumări ce mi-am permis a le așterne, ca un semn al viei mele dorințe de a vedea Etimologicum odată desăvârșit, spre cinstea Academiei și folosul generațiilor viitoare. ¹⁾

(Cuvântări și Scrisori, t. III, p. 510—512).

1) Indrumările date de Suveran au un caracter cultural, prea pronunțat, deaceia le-am și făcut loc în conferința noastră.

Printr'un studiu neobosit și metodic Regele isbutise să-și formeze, în ceea ce privește limba română și istoria — cele două temelii ale existenței noastre naționale — cum le-a numit într'un discurs academic, niște păreri mai întemeiate chiar decât unii membri ai Academiei și a reușit să întărească în sânul acestei instituții acel curent sănătos care vrea să reintroduce în literatură limba veche, pe care poporul o înțelege și o iubește și să dea din nou viață cuvintelor „ce de veacuri își căpătaseră împământenirea, dar printr'o rătăcire trecătoare a bunului simț, fuseseră alungate de neologisme sterpe, proaste, și fără sens“. Acestea sunt principiile pe care el le-a pus la temelie Marelui Etimologicum al limbii române, lucrat și tipărit cu o largă dăruire din partea sa. Cât de adânc a trebuit să se pătrundă Regele Carol de geniul limbii române, cât de atent a trebuit el să citească cărțile bisericești, cronicile vechi și poezia populară, „această comoară a limbii noastre“, spre a ajunge aci !

Cu aceeași temeinicie și aceeași dragoste crescândă a studiat Regele Carol și istoria poporului român. „O judecată sigură asupra condițiilor de trai și de dezvoltare ale unui popor, neputându-se dobândi fără o adâncită cunoștință a întregii sale istorii, privesc ca o datorie, zice dânsul, într'o comunicare făcută la Academia Română în 1900, de a studia cu deamănuntul trecutul neamului românesc, care se coboară dintr'o obârșie așa de „mândră“, iar în altă comunicare dela 1901 adaugă : „Numai printr'un studiu adânc al istoriei, generațiile prezente și viitoare își vor putea face o oglindă curată a trecutului și a viitorului ; vor putea prețui în toată însemnătatea sa vrednicul loc ce și l-a asigurat România prin patriotismul și vitejia fiilor ei“.

Interesul arătat de Regele Carol limbii române și istoriei naționale și sfaturile înțelepte ce porneau din înălțimea tronului au contribuit în mare măsură la importanța ce s'a dat acestor două discipline în învățământ și la propășirea lor.

Universității din București, Regele Carol i-a făcut danie Fundația Universitară Regele Carol I, cea mai falnică mărturie a generozității sale și a iubirii nemărginite ce nutrea pentru tineretul universitar, căruia îi puneia astfel la dispoziție o bibliotecă bine înzestrată și numeroase ajutoare materiale pentru studenții lipsiți de mijloace.

Un alt așezământ cultural, înființat și organizat în 1875, exclusiv prin străduințele defunctului Rege, este Societatea Geografia Română, de care erau legate mari speranțe pentru viitorul țării. Regele era președintele efectiv al acestei societăți, pentru care a făcut mai mult chiar decât se putea aștepta dela un suveran.

De aceeași onoare ca și Academia și Societatea de Geografie, de a avea ca președinte pe Rege, s'a bucurat și Ateneul Român, care în dezvoltarea noastră culturală ocupă un loc de mână întâi.

Ateneul e unul din monumentele artistice cele mai mărețe ale Capitalei. Hallul său e un adevărat muzeu ! Sala cea mare, decorată cu frescuri ce reprezintă fazele principale ale istoriei Românilor, este afectată festivităților cu caracter cultural și național, concertelor și conferințelor. O bibliotecă admirabil amenajată și bogat inzestrată stă la dispoziția publicului în tot anul. În subsol sunt două mari săli dreptunghiulare, pentru cinematograf și cursurile Ateneului. Tot aici se află marea sală circulară pentru expozițiile artistice de mare amploare, cum a fost expoziția retrospectivă și expoziția chino-japoneză. Pentru expozițiile mai modeste se găsesc câteva săli la parter. Așa cum se înfățișează Ateneul Român, el se aseamănă mai mult cu muzeul din Alexandria decât cu o instituție culturală oarecare.

Vom vorbi acum de școala, propriu zisă, și de urmările considerabile ce au rezultat pentru spiritul public din dezvoltarea ei.

În două discursuri din 1879 Regele Carol a atins în mod fericit chestiunile fundamentale, privitoare la învățământul public, chestiuni care de pe la 1885 încoace au preocupat mereu și în cel mai înalt grad opinia publică, dând naștere la fel de fel de reforme și contra reforme.

„Dacă este adevărat și elementar că, pentru ca un popor să-și consolideze libertatea de care se bucură, trebuie să-și dezvolte instrucția primară, nu este mai puțin adevărat că cu cât se va ridica nivelul culturii celei înalte (adică al celei universitare) cu atât va progresa și învățământul secundar, și cu cât acesta se va îmbunătăți, cu atât va lucra cu mai multă eficacitate asupra înfloririi aceluși învățământ, care este menit a lumina masele profunde ale națiunii“.

În anul 1914, când Regele Carol a închis ochii, învățământul nostru se prezenta așa :

Aveam 5244 de școli primare, cu 8351 de învățători

19 școli normale

27 de licee

4 școli secundare de fete gr. II

25 de gimnazii

6 școli de fete gr. I

118 școli profesionale de toate categoriile

Se știe că prin testament, Regele a lăsat printre alte numeroase sume și o sumă de trei milioane pentru o școală industrială după modelul celei dela München.

Analfabetismul scăzuse la 43%, ceea ce e enorm, dacă considerăm situația dezastruoasă dinaintea de 1866.

Este adevărat că de atunci până azi aceste cifre au evoluat foarte mult. Impulsul odată venit, nu s'a mai putut opri El a mers în pas accelerat, astfel că acum câțiva ani nu mai aveam decât un procent maxim de 10% analfabeți. În unele județe, toți copiii mergeau la școală. La 1927 erau 18000 de școli primare, prin urmare de trei ori mai mult. Evident că și țara își dublase teritoriul.

Sub ministerul lui Haret se clădiseră 2000 de școli ; era un record pentru Vechiul Regat. După război, d-l dr. Angelescu a mai clădit încă 12000, cu 50000 de învățători. Numărul școlilor normale s'a ridicat în același timp la 100 în 1928, al liceelor la 188, iar al profesionalilor de toate categoriile la 469.

În ceea ce privește învățământul superior, țara a fost dotată cu școli de toate specialitățile, cu academii, cu facultăți noi, cu institute, cu laboratoare, cu catedre noi pe la universități spre a răspunde progreselor științei, cu observatoare, cu școli tehnice, cu școli militare și o școală de război — căci și la cei vechi Minerva apare cu coif și sulită — cu muzee, cu biblioteci, într'un cuvânt cu multiple așezăminte moderne și tot utilajul pentru buna lor funcționare și ridicarea la maximum de potențialitate a forțelor vii și creatoare ale neamului. Școalele noastre, sub multe raporturi, puteau susține în mod onorabil, comparațiunea cu cele similare din străinătate. Ca să nu cităm decât un exemplu : Facultatea de Medicină din București, era cotatea a șaptea din lume, cu profesori ca Asachi, Ba-

beș, Marinescu, Toma Ionescu și alții, care nu erau numai o podoabă pentru universitatea noastră, dar ilustrațiuni ale științei universale.

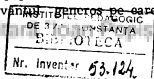
În discursul ținut cu ocazia jubileului de 25 de ani ai Universității din București, la 23 Octomvrie 1889, Regele Carol spunea că este mândru că în timpul domniei Sale această Universitate s'a completat cu două facultăți, cu cea de Medicină, precum am văzut, în 1869 și cu cea de Teologie, adaosă la 1881 mai ales în urma stăruințelor lui. Convins că religia este izvorul tuturor virtuților, Regele Carol credea că poate să ridice clerul nostru și învățătura lui teologică la nivelul clerului catolic sau protestant din Germania. Dar Facultatea teologică a rămas, cel puțin în timpul domniei lui, din punct de vedere științific și moral, mult mai prejos de așteptările întemeetorului.

Crescând numărul școalelor de toate gradele și de toate categoriile, s'a dezvoltat și rafinat gustul public și a crescut în proporție și numărul cititorilor. Odată acest rezultat ajuns, poezii, prozatorii, și artiștii au primit, așa zicând, o primă de încurajare. Operele lor, putându-se acum difuza mai ușor, talentele erau ațâțate să producă, fără prea mari riscuri.

Oricum ar fi, D-nelor și D-nilor, încă din vechime s'a făcut o observație, devenită în urmă banală, că sunt în istoria omenirii vremuri fericite când, fără cauză aparentă, literale, artele și științele se manifestă de odată în toată perfecțiunea lor. Cele mai frumoase genii în toate genurile se întâlnesc uneori în spațiul strămt și aproape în cadrul aceleeeși epoce. Așa s'a întâmplat în Atena, unde marii tragici, cei mai spirituali autori de comedii, cei mai iluștri filosofi, cei mai de seamă oratori, s'au găsit reușiți laolaltă ca printr'o înțelegere tacită în așa numita epocă a lui Pericle. Și ceea ce contribuie să mărească uimirea noastră, e că în acelaș timp au apărut artiștii cei mai mari, arhitecți, pictori, sculptori, gravori, așa că literale, artele și științele își dădeau mâna, ca într'o serbare comună!

Aproape acelaș fenomen îl constatăm la Roma, pe timpul împăratului August, în Italia pe timpul papei Leon al X, în Franța în timpul lui Ludovic XIV.

În general o cultură nu se dezvoltă independent de restul vieții istorice a unui popor. Evenimentele mari politice și uneri religioase, prin avântul generos pe care îl imprimă spiri-

tului public și schimbările ce survin în instituții în urma lor, exercită de bună seamă o mare influență asupra civilizațiunii.

Fără nici o prezumție din partea noastră, păstrând însă proporțiile, putem afirma că epoca de domnie a marelui nostru Rege este o epocă de mare înflorire în domeniul literaturii, artelor și științelor, care nu e lipsită de asemănare cu epocile clasice de mai sus. Această înflorire nu se datorește numai atmosferei generale de beatitudine, în care a trăit țara, după unirea dela 1859, după Războiul Independenței, după Războiul Balcanic și domnia unui Rege Mare, care n'a trăit decât pentru țară și s'a confundat cu ea. Nu! Manifestările spiritualității românești din timpul Regelui Carol I sunt o continuare vădită a evoluțiunii naturale a celor două Principate, începută cu mult înainte. Din vremea bătrânilor noștri cronicari și mai ales de când Șincai, Samuil Micu și Petru Maior au dovedit descendența noastră romană, a fost o întrecere patriotică între cărturar/i și literații noștri, ca să se arate demni de această nobilă origină și să probeze și prin valoarea operelor lor temeinicia credințelor lor latine. Atacurile din vecini, pe tema naționalității, n'au făcut decât să-i îndârjească. A venit apoi și la noi ecoul ideilor din Franța revoluționară, care le-a dat un nou imbold; au venit domniile pământene, visul generației din epoca lui Tudor și a început atunci un alt vis și mai măreț să încolțească în suflete, îndepărtarea Regulamentului Organic, unirea celor două Principate și în sfârșit independența. Fiecare din aceste noi aspirațiuni, a fost însoțită de înfrigurări, suferințe și lupte. Atâtea frământări într'o jumătate de secol, cu triumfuri parțiale și apoi definitive, n'au putut să nu răscolească din adâncimi tot ce era fibră și simțire în sufletul românesc.

A fost o trezire de conștiințe, care a dat țării o generație de patrioți și o elită de intelectuali romantică și entuziastă, căroro li se datorește revoluția dela 48 și întreaga eflorescență literară din acel timp.

Seria scriitorilor noștri, poeți și prozatori, începe din prima jumătate a secolului XIX și continuă fără întrerupere până în zilele noastre. Sub marele nostru Rege, ei au găsit condiții deosebit de prielnice de dezvoltare; talentul lor a fost stimulat prin încurajări oficiale, prin premii academice,

concursuri și mai ales prin perspectivele ce aveau acum mai mult ca în trecut de a fi citați.

Am avut reprezentanți iluștri, cari ar face cinste oricărei țări, în toate domeniile spirituale: în poezia pură, în dramă, în filosofie, în proza literară, în critică, în elocvență, în muzică, în pictură, în științele exacte și în cele militare. Nu e compartiment intelectual care să ne fi rămas închis. Nu voim să cităm nume. Ele sunt pe buzele tuturor și formează legiune. Regretăm că subiectul nostru, fiind de proporții prea mari, nu ne permite să studiem măcar pe principalii exponenți ai genurilor literare și artistice. Vom vorbi totuși pe scurt de unii dintre înșii cari sunt expresiunea cea mai curată a geniului românesc și a curentelor contemporane pe care le reprezintă. În primul rând de Vasile Alecsandri.

Alecsandri e un poet aproape universal ca toți marii inițiatori. A scris în toate genurile, în versuri și în proză și a scris până la moarte, fără ca talentul său să se fi desmintit vreodată.

El este sinteza curentelor literare dintre 1840—1860 și întruparea poetică cea mai fericită dintre Gr. Alexandrescu și Eminescu. În el palpită idealul generației mărețe care a crezut în viitorul de aur al țării noastre și l-a văzut realizat în unirea dela 1859 și în Războiul Neatârării. Nedeslipit prin opera lui de evenimentele mari ale țării, a intrat odată cu ele în conștiința publică și s'a bucurat el singur de omagiile cvenite tuturor tovarășilor lui de luptă literară, răpiți din viață înainte de vreme. În urma lui atmosfera a rămas caldă, luminoasă și strălucitoare până la apariția lui Eminescu. Și când literatura va simți iarăși nevoia înviorării și întineririi, opera lui poetică va fi cel dintâiu izvor.

La 1890 vestea morții lui a adunat mii de oameni la Mircești. În numele guvernului a vorbit Al. Lahovary, ministrul de externe. Când coșciugul trebuia pornit, se auzi o comandă militară: „Cei nouă din Vaslui și cu sergentul zece, ridicați!“! Erau soldații regimentului de infanterie din Vaslui. După ideea Reginei Elisabeta, ei își făceau datoria cea din urmă către poetul, care în Peneș Curcanul făcuse a doua oară nemuritori pe infanteriștii noștri.

Când Regele a aflat tristul desnodământ, a trimis doamnei Alecsandri o scrisoare.

Această scrisoare ne desvăluie fondul sufletesc al marelui Rege, care a fost totdeauna părtaș atât la durerile, cât și la bucuriile neamului.

Alecsandri era poetul favorit al Curții Regale. Atât Regele, cât și Regina nu știau cum să-l înconjure mai mult de atenție și simpatie. În el onorau nu numai omul și poetul, dar personificarea desăvârșită a spiritualității române.

Al doilea poet, de care vom vorbi acum, e geniul cel mai autentic pe care l-a inspirat până astăzi muza română : am numit pe Mihail Eminescu.

Eminescu a avut o copilărie sbuciumată. Era, cum se spune, un element nedisciplinat, care nu s'a putut aclimatiza definitiv nicăeri. Un fel de neastâmpăr îl chinuia, semne prevestitoare ale unei psihoze nedeslușită încă.

Carageale ni-l descrie astfel :

„Vesel și trist, comunicativ și ursuz, blând și aspru, mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate. Aici de o abținere de pustnic, iar apoi lacom de plăcerile vieții, fugind de oameni și căutându-i“.

Viața lui de maturitate a fost ca și copilăria, foarte nereglată. Citea și scria nopți întregi, bând cafele după cafele și fumând. Puțini au citit cărțile noastre vechi cu atâta interes și nici unul cu folosul lui. Trecutul și prezentul neamului își disputau întreaga lui ființă.

Nu-i plăceau streinii, fiindcă neamul său era împiedicat în dezvoltarea lui de ei. Rușii, Austriacii, Ungurii, Grecii, Bulgarii, erau socotiți ca dușmanii noștri. Ar fi voit un pământ românesc locuit numai de Români, de sânge curat, ca să nu fie înăbușiți. Dela el au ieșit cuvintele : „Cine a îndrăgit streinii, mânca-i-ar inima câinii“.

Nu se încălzea de idealul generațiunii precedente : Unirea dela 59, nici chiar Unirea cea Mare, pe care o întrevedea, fiindcă i se părea prea puțin. Voia independența reală, dezvoltarea liberă a facultăților poporului său, independența economică și culturală deplină.

Puritatea rasei, ura contra streinilor și influența romanțismului german l-au dus și la idealizarea trecutului, când, credea el, Românii nu se amestecau cu streinii și când numai dintre ei se alegeau elementele productive și conducătoare.

În „Epigonii“ idealizează vechea noastră literatură, în „Sa-

tira III" idealizează vremea lui Mircea, în „Doina“ pe a lui Ștefan cel Mare. În trecut, Românii aveau un ideal, ideal de neatarnare în sfintele lor gânduri, în prezent nu.

Prin această parte a operii lui, poetul lua loc alături de generația idealistă, cântând ca și ea trecutul, dar cu mai mult talent și cu mai multă putere și adâncime, cu o armonie unică de limbă și de versificare. Pentru prezent avea priviri de sceptic. În sonetul Veneția, încheia într'un singur vers filosofia aceasta: „Nu'nvie morții, e'n zadar copile!“ vers desprins de el din sunetul ceasornicului de la San Marc.

În „Glossa“, scepticismul e formulat ca o doctrină. În „Mortua est“ întâlnim pesimismul. Moartea fecioarei iubite îi smulge ultima pieătură de credință în divinitate. În „Rugăciunea unui Dac“, poetizează distrugerea și condamnă existența, ca în majoritatea poeziilor sale, culminând în „Lucefărul“, cu admirabila teză a izolării forțate a geniului de restul omenirii. De altă parte proza lui filozofică culminează în „Sărmanul Dionis“, unde poetul isbutește să ne ducă pe înălțimi amețitoare de gândire și totdeauna în cadrul celei mai calde poezii după ce în „Hristos a înviațat“ ne dă o splendidă apologie a credinței. Eminescu a utilizat ca și predecesorii săi comorile artistice ale poeziei populare, închegându-le în adevărate opere de artă, cum sunt: „Doina“, „Ce te legeni codrurile“, „Crăiasa din povești“, „Făt Frumos din teiu“, „Freă-măt de codru“, „Făt Frumos din lacrimă“.

Poezia lui erotică este stăpânită și ea de melancolie adâncă, de duioșie rară și pornește dintr'o covârșitoare sinceritate. Mai ales prin ea a pătruns poetul în masele adânci ale cititorilor. Puse pe muzică, multe din ele stăpânesc încă gustul celei mai mari părți din publicul nostru.

Influența lui Eminescu asupra contemporanilor și urmașilor săi a fost considerabilă. Ea nu se explică numai prin magia formei, cât mai ales prin îndrăselile concepției.

După starea de mulțumire liniștită și senină în care se leghănase generația dela 1870—80, pe urma succeselor noastre politice, după lumina, fericirea și gloria cântată de Bolintineanu și Alecsandri, și mai ales după repetarea continuă a aceleiași teme de către școala literară a lui Alecsandri, spiritul public s'a întors brusc spre nemulțumire și răsvrătire, spre scepticism și pesimism. Eminescu a apărut. A avut sensibili-

tate puternică și a vibrat de aspirațiunile noi, a avut talentul superior să le exprime și să le potențeze artistic și a ajuns idolul unei noi generații. ¹⁾

Aleksandri și Eminescu sunt doi antipozi. Fiecare concretizează o anumită stare sufletească, corespunzătoare atmosferei generale în care au trăit.

Despre proza română nu vom vorbi prea mult. Reamintim numai că ea a trecut în secolul XIX printr'o mare criză. Bântuită de curente anacronice, acela al latinismului, al italianismului și al purismului, ea n'a scăpat de primejdia acestor curente extremiste decât grație bunului simț robust al unor scriitori ca Kogălniceanu, Russo, Aleksandri, Bălcescu și Ion Ghica, cari au dus în contra lor o luptă aprigă. Bătute în fața marelui public, ele se refugiază în sânul Academiei, unde a trebuit în cele din urmă să capituleze. Regele însuși, după cum am văzut, luase atitudine ostilă față de ele.

Din timpul fericitei Sale domnii putem cita ca prozatori de seamă pe : Odobescu, Creangă, Hașdeu, Urechia, Caragiale și mulți alții, cari au lăsat un nume onorabil în literatură, dar clepsidra nu ne îngăduie nici să-i amintim. Un adânc cunoscător al limbii noastre a fost și Regele Carol I, ale cărei cuvântări și scrisori sunt modele de limbă frumoasă, de stil, de înaltă inspirație și de delicată simțire.

În primul rând, strălucesc însă oratorii, un Barbu Catargiu, un I. C. Brătianu, un Boerescu, un Petre Carp, un Maiorescu, un Blaremburg, un Al. Lahovary, un Take Ionescu, un N. Filipescu, un Barbu Delavrancea și alții, cari prin talentul lor scânteetor și inspirația fericită, au izbutit să lărgească hotarele prozei, dându-i amploarea, înălțimea și plasticitatea care-i lipseau și făcând din ea un instrument capabil de cele mai puternice efecte, mai ales când se avântau în chestiunile mari naționale, unde îndrăzneala cuvântului nu cunoștea margini. ²⁾

1) Partea privitoare la Aleksandri și Eminescu e extrasă din manualul de Istorie a liter. rom. de P. Haneș.

2) Putem cita ca exemplu un fragment caracteristic dintr'un discurs al lui: N. Filipescu, în care oratorul, adresându-se Regelui Ferdinand, îi spunea :

„Ești trimisul lui Dumnezeu ca să împlinești visul unui neam. Vei fi cel mai mare voevod al țării, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai

Trecând acum la manifestările artistice propriu zise, din timpul domniei Regelui Carol I, primul gând se cuvine Suveranilor, în cari simțul artistic era înăscut.

Dintre artele frumoase, pictura și sculptura au fost mai în favoare pe lângă Regele Carol I. Dela sculptorul Stöhr învățase a săpa și lucra în lemn, ducând această artă până la perfecțiune. Birourile regale, biblioteca și diferite alte piese din Castelul Peleş sunt împodobite cu mobile, care fac admirația vizitatorilor, lucrate de Suveran.

De multe ori vedeai pe Suveran înconjurat de pictori și de sculptori cărora nu întârzia să le încredințeze lucrări de mare valoare. Astfel era Lecomte du Nouy, autorul minunatelor restaurări ale mănăstirilor Curtea de Argeș, Trei Ierarhi, Sf. Nicolae și altele, făcute cu cheltuiala Regelui. Ca principali colaboratori, a avut pe I. Lardel și C. Liman, cărora li se datorește refacerea completă a stilului de azi al Castelului Peleş, Peleşor și Foișor. Gustul Suveranului pentru artă îl făcea să încurajeze pe tinerii de talent, cărora le acorda cu dărnicie subvenții și burse în străinătate.

Tot mulțumită acestei înclinări naturale, Regele se hotărâște să cumpere o prețioasă colecție de maestri italieni, spanioli, olandezi de la o vânzare ocazională, pe care nici n'a putut-o achita dintr'o singură dată. Colecția n'a fost adusă la cunoștința publicului decât prin descrierile eminentului critic Leo Bachelin, bibliotecarul Regelui, care a scos-o în relief în „Galerie Royale“ și „Castelul Peleş“.

Marea colecție de tablouri românești din Palatele regale, în care predomină pânzele lui Grigorescu și marele tablou al revistei armatei dela Cotroceni, unde Regele comandă călare, în prezența împăratului Franz Iosif, dau dovada adâncii iubiri de artă a Suveranului, nebănuită și necunoscută de public.

Din aceeași iubire de artă el nu exclude nici lucrurile mă-

Viteazul „domn al întreg Ardealului, al Țării Românești și al Moldovei“, aducând pe deasupra strălucirea cununei regale, sau, răpus în cel mai suprem avânt de vitejie al neamului, vei fi totuși sfințit ca un erou.

De nu va fi nici una, nici alta, grozav mă tem că nici praf nu se va alege de țară și de dinastie.

De aceea, mărirea ce ți-o urăm, Sire, este să te încoronezi ca Mihai la Alba-Iulia, sau să mori pe câmpia dela Turda“.

runte și obiectele de mai mic interes : armele și cărțile vechi cu ornamente, stofele și raritățile orientale și mai ales medaliile. În orice împrejurare, cu ocazia unei inaugurări, deschidere de expoziție sau de târguri, Suveranul primea bucuros să se bată monedă cu efigia lui. Sute de medalii au fost astfel, bătute, cu chipul lui de neuitat, sever și mândru, dar fără rigiditate, cum a crezut un sculptor strein de neamul nostru că poate să ni-l înfățișeze în statua equestră din fața Palatului.

Artele frumoase au urmat în dezvoltarea lor aproape același ritm ca și literatura. Au primit un prim impuls la începutul secolului XIX sub înrăurirea spiritului naționalist transilvănean și apoi încetul cu încetul, au prins să-și ia sbor.

Sub domnia lui Cuza, interesul pentru aceste arte trebuie să fi fost destul de pronunțat, pentru ca Domnitorul să admită înființarea celor două școli de Belle Arte, după cum am văzut la începutul conferinței noastre. În 1893 s'au pus bazele celei dintâi societăți artistice, sub denumirea de „Amicii de Belle Arte“.

Printre tinerii din generația respectivă, întâlnim și pe acela care subsumează quintesența și gloria artei noastre, pe Grigorescu.

Grigorescu e pentru arta română, ceea ce a fost Alecsandri pentru literatură, un inițiator de geniu și de o mare fecunditate, care a lăsat după el opere nemuritoare.

Când studiul naturii și știința desemnului făcuse deja însemnate progrese și se aștepta omul care să dea desemnului grația, culoarei armonia și mai ales adevărului de forme frumosul ideal, a apărut Grigorescu care, printr'o intuiție genială, a știut să împlinească aceste lipsuri și să creeze arta națională românească, în ceea ce ea are mai curat, mai înalt și mai sugestiv.

El n'a făcut și nu s'a gândit să facă o revoluție în spiritul artei, dar practica și recomanda, ca toți marii maeștri, observarea directă a naturii. Unind împreună arta cu știința, el s'a așezat față în față cu această natură, a examinat-o de aproape, a interogat-o și a căutat să-i smulgă secretele. Toate frumusețile țării românești, cu munții și văile, cu râurile, pășunile și livezile ei, cu mnădrii ciobănași și ciobănițe, cu muncitorii câmpului, cu fauna și flora, cu toată gama claselor sociale, de sus până jos, cu vitejii apărători ai țării și faptele lor război-

nice, nimic n'a scăpat penelului celui mai luminos și mai inspirat dintre pictorii noștri.

Tot ce se poate închipui ca puritate de linii, ca armonioasă compoziție, ca putere de exprimare și frumusețe, respiră în tablourile lui, pe care ochiul nu se poate sătura, privindu-le.

La Grigorescu nu s'a mărginit — și aceasta sporește valoarea operii sale — să se adreseze numai ochilor pe care să-i încântă prin strălucirea culoarei și a luminii, ori printr'o execuție minuțioasă și savantă. El știa, ca toți marii săi înaintași, dela Greci până în timpurile moderne, că ochii nu sunt decât instrumente de viziune, la spatele cărora stă o inteligență trează, un spirit, care caută mai departe și vrea să fie satisfăcut, și dacă nu găsește alimentul de care simte nevoie, o gândire, un sentiment, o intenție, ceva nematerial, un subiect să-i zicem, nu va întârzia să-și îndrepte aceste instrumente docile în altă parte.

Peisagiile marelui nostru pictor, livezile, pădurile, apele, minunatele lui care cu boi, toate acestea, ori cât de bine ar fi reprezentate, nu ne-ar face decât o plăcere mediocră, plăcerea vulgară a unei imitații exacte, dacă din aceste peisagii, din aceste livezi, păduri, ape și care încărcate, nu s'ar desprinde un sentiment, pe care pictorul îl face să scapere, nu știu cum, căci acesta e secretul lui. În unele tablouri ți se pare că simți puterea creatoare a naturii, ca într'un vis de panteist, sau ca la citirea lui Lucrețiu, în altele melancolia lucrurilor fugitive și pieritoare, ori farmecul liniștit al atmosferei de la țară. Crezi că pictorul a strecurat în tabloul lui ceva din acest suflet, pe care Virgiliu îl recunoștea naturii însăși: „Spiritus intus alit". De cele mai multe ori, el picura în ele simțămăntele lui proprii. Un filosof delicat n'a mers el oare până a spune că un tablou e „o stare sufletească?"

Ca să conchidem, vom spune că Grigorescu rezumă în el toată puterea de creație a generației precedente. Prin știința formei, superioritatea concepției, suavitatea stilului, magia efectului și amploarea operii sale, el a rămas fără rival în pictura română.

Alături și în jurul lui Grigorescu, a roit în timpul Regelui Carol I o întreagă pleiadă de tineri artiști, din cari mulți sunt în viață și în deplină activitate. Astfel, la expoziția „Tinerimii Artistice" cea mai importantă dintre societățile de artă

ce am avut, înființată în 1902 sub auspiciile A. S. R. Princesesa Maria, la expoziția „Tinerimii Artistice“ din 1910 au participat :

O. Spaethe, G. D. Mirea, A. G. Verona, St. Popescu, Kimon Loghi, Ip. Strâmbu, N. Vermont, G. Mărculescu, St. Luchian, G. Pătrașcu, I. Al. Steriade, C. C. Storck, Ary Murnu, Al. C. Satmary, C. Aricescu, L. Basarab, C. Ressu, A. Segal, I. Teodorescu-Sion, D. Berlescu, I. Stoica, I. Ioanid, Fr. Storck, C. Brânduș, Filip Marin, D. D. Mirea.

Un critic de artă contimporan ¹⁾ făcea, cu această ocaziune următoarele aprecieri :

„Cei mai mulți dintre expozanți sunt de mult cunoscuți publicului nostru, mult, puțin cât este ; mulți sunt chiar iubiți și apreciați. Ceeace ne izbește și ne bucură la toți este munca și silința cercetătoare de care dau dovadă toate lucrările lor. Nici unul, deși unii dintre ei au ajuns la deplina stăpânire a artei lor, nu s'a închis într'o formulă ,la care putea să-i ducă o întâmplare fericită sau munca conștiințioasă ; toți sunt convinși că arta este mult mai vastă decât toate formulele și procedurile. Deaceea îi vedem mereu muncind cu răvnă, căutând, adâncind ceeace au găsit, fără să se oprească la ceeace poate da îndemânarea sau superficialitatea. Nu ne vom mira deloc dacă într'o zi unul sau altul dintre ei va veni cu o operă într'adevăr definitivă...”

„Pe lângă desaturările și aquafortele expuse de pictorii noștri, trebuie să notăm studiile arhitectonice ale d-lor Petre Antonescu și Paul Smărăndescu...”

„In general toată expoziția este foarte reușită și artiștii noștri merită toate laudele atât pentru gustul cu care sunt aranjate sălile, cât mai ales pentru eforturile lor cinstită și statornică. Nu avem destule cuvinte pentru a îndemna pe toată lumea să se ducă să vadă această manifestare de artă românească”.

Fiecare din artiștii menționați și-a croit drumul său propriu și și-a asigurat un loc de cinste în Pantheonul artei naționale. Nu intră în cadrul conferinței noastre să vorbim mai amănunțit de nici unul. Facem o singură excepție pentru două nume, sub care înglobăm pe toți ceilalți : Luchian și Andreescu.

„Luchian, zice criticul amintit, e un neobosit. Deși de curând a avut o expoziție proprie, d-sa a trimis un mare număr de bucăți, în care regăsim aceiași bărbătească vigoare și același

1) Lazăr Cosma în „Noua Revistă Română“, vol. 8 din 18-25 Apr. 1910.

colorit neîntrecut. Delicioase Anemone și Flori de primăvară, un cald peisagiu cu o armonie în verde Dela Comănești, multă psihologie în Hahamul din Moinești. Toate peisagiile sale merită să fie privite cu atenție“.

Din aceste câteva rânduri se vede că Luchian a fost unul din pictorii noștri cei mai conștiințioși. Deși el și-a limitat domeniul în lumea florilor și în peisagii — cu rari excepții când a pictat și figuri — are o tehnică strălucită, care-l clasifică în rândul celor mai de seamă dintre pictorii noștri peisagiști.

Cât despre Andreescu, care a murit aproape ignorat, iată ce scrie acelaș critic :

„Un gând pios a făcut pe organizatorii expoziției să adune într'o sală specială câteva din operele unui pictor, mort tânăr, pe la 1882, care născuse multe speranțe : Ioan Andreescu. S'au strâns peste 20 de peisagii, naturi moarte, studii, care ne fac să vedem cât a pierdut arta noastră prin moartea prea timpurie a acestui prea talentat pictor. E de regretat că unii din posesorii tablourilor lui Andreescu au refuzat să se asocieze la această delicată sărbătorire a bietului dispărut“.

Andreescu a trecut prin viață ca o umbră, neținut de nimeni în seamă. Mistuit de o boală necruțătoare, presimțirile rele care-l chinuiau, au imprimat operii lui un caracter de durere și de adâncă melancolie, care te pătrunde. Posteritatea a căutat să fie mai dreaptă față de memoria lui decât contemporanii. Omagiile postume, care i s'au adus, constituie o slabă reparațiune, dar totuși o reparațiune, și o recunoaștere a imensei pierderi, pe care arta românească a făcut-o în persoana artistului dispărut dintre noi înainte de timp.

Muzica, întocmai ca și poezia era apanagiul Reginei în Palat.

Se știe că marele nostru Enescu, dela primele lui manifestări ca artist a fost chemat la Palat și socotit ca un copil de suflet al Reginei. A fost apoi trimis ca bursier la Viena și în urmă la Paris, unde Regina l-a introdus la d-na Elena Bibescu, care i-a arătat aceeași afecțiune de mamă și i-a purtat aceeași grijă ca și fiilor ei.

De câte ori Enescu era în țară, totdeauna îl găseai la palat, unde devenise indispensabil. A fost o fericire că acest geniu muzical, consacrat de reputația universală, s'a bucurat încă

din copilărie de protectori așa de puternici, care i-au permis să se consacre în întregime vocațiunii și geniului său, fără să cunoască greutatea existenței.

Enescu e astăzi reprezentantul suprem al muzicii, atât ca maestru executant, cât și ca compozitor. Faima lui a adus o mare strălucire numelui de român.

Pe lângă Enescu, Carmen Silva formase la palat un quartet, în care intrau :

Flesch, profesor la conservatorul din Berlin ; D'All'Orso, secretarul Reginei ; Dinicu, violoncelistul, și Dinicu, vioară.

Nimeni nu ignorează marea pasiune a Reginei pentru muzică. Sufletul ei vibra de fericire la acordul unei simfonii. Concertele date sub auspiciile ei în grădina de iarnă și în saloanele Palatului, unde reunea pe artiștii de seamă, erau vestite.

Printre artiștii muzicanți din epoca de care ne ocupăm, mai semnalăm pe următorii :

Wachmann, directorul Conservatorului. El a întemeiat orchestra simfonică, pe care a condus-o până la moarte, când a fost preluată de Dinicu.

Hübsch, director general al muzicelor militare, care a compus Imnul regal.

Adăogăm că nu era artist strein, sau poet de valoare în trecere prin București, care să nu fie poftit la Palat și să nu fi dorit să fie poftit, atât era de mult râvnită de streini această distincțiune. O apreciere favorabilă din partea Reginei, poetă, echivala cu o consacrare.

Ajungând la capătul conferinței noastre, încheem cu această constatare îmbucurătoare, că domnia Regelui Carol I a fost pentru cultura română o epocă de înflorire unică în istoria dezvoltării noastre, și această înflorire augura în mod fericit pentru viitor. Regele a contribuit din toate puterile lui la ridicarea standardului intelectual al țării, pe care a înzestrat-o din plin cu armătura necesară pentru a-i asigura mai departe propășirea și a ușura astfel sarcina succesorilor săi.

D-nelor și D-nilor,

După cum în viață, când te desparti de o ființă scumpă, îți mai întorci odată și încă odată privirile înapoi, până când o pierzi din vedere, tot astfel și acum, când închidem ciclul

domniei Regelui Carol I, fie-ne permis a ne opri o ultimă oară asupra figurii lui și a-i închina cele din urmă cuvinte ale noastre.

Cu cât timpul trece, cu atât se arată mai luminoasă și mai strălucitoare imagina marelui rege.

Descălecând de pe meleaguri streine, într'o țară încă neconsolidată, El, Principele fără tradiții și fără înaintași care să-i fi netezit drumul, prin voința și geniul său a izbutit să creeze un stat dintr'o națiune. România exista în fapt, el a făcut-o să existe în drept. ¹⁾

Ne-a dat independența și regatul, ne-a impus în afară prin puterea armelor și prestigiul unei organizări moderne de stat, și ceea ce e capital, prin încrederea ce ne-a inspirat în noi înșine a ridicat până la un grad necunoscut forța noastră morală.

Prin îndemnuri, prin exemple și prin fapte, a întărit înșuririle native ale poporului nostru, corectându-i slăbiciunile, pe care i le lăsase vitregia vremurilor.

1) Unirea în timpul lui Cuza nu era recunoscută ca contopire politică a celor două țări într'un singur stat, ci numai ca uniune personală și administrativă, admisă în mod provizoriu, pe timpul cât va domni Cuza. Deși Adunările Naționale ale Principatelor au luat în 1862 numele de Adunarea României, domnitorul a continuat a se numi „Domn al principatelor Unite”. Regele Carol I a fost primul domnitor care a luat titlul de „Domn al Românilor”, și constituția promulgată de noul domn era actul de constituire a Statului unitar, România.

După alegerea prin plebiscit a principelui Carol de Hohenzollern ca „Domnitor al Românilor”, cu drept de moștenire, alegere încheiată la 8 Aprilie 1866, puterile protivnice unirii și stabilirii dinastiei prin un Principe strein, căutau să zădărnicească și alegerea făcută și unirea întărită prin această alegere. Ca urmare, conferința Puterilor garante unită la Paris, nerecunoscând faptul îndeplinit, hotărî ca alegerea domnului să se facă, conform convenției dela 1858 încă în vigoare, de către adunare și numai dintre pământenii. „Dacă majoritatea — zicea hotărîrea conferinței — „fie a deputaților moldoveni fie a deputaților munteni, ar cere, și unii și alții ar avea facultatea de a alege separat. În caz când majoritatea, fie moldovenească, fie muntenească, s'ar pronunța în contra unirii, acest vot ar avea de urmare separațiunea acestor principate”.

Adunarea constituantă, deschisă la 28 Aprilie, în ședința sa dela I Mai, confirmă votul națiunii, cu unanimitatea voturilor exprimate (109 pentru, 6 abțineri) declarând că voința nestrămutată a Principatelor Unite este de a rămânea pururea o Românie, una și nedespărțită...

Și totuși, nu fără amărăciuni și sbucium sufletesc a putut să pună capăt sfâșierilor și dușmăniilor interne, care amenințau însăși unitatea țării, chemând pe toți la respectul legii, al demnității și al solidarității naționale.

Apărător al concepțiilor idealiste, când era cazul, el n'a pierdut nici o clipă simțul viu al realităților și conștiința trează a posibilităților. Rareori într'o ființă omenească au fost mai unite viziunea viitorului cu instinctul nevoilor poruncitoare ale prezentului.

Ceeace a dat personalității marelui Rege nimbul unei străluciri excepționale, a fost lealitatea lui desăvârșită, care nu admitea tranzacțiuni, atotstăpânitoarea lui dragoste de țară, căreia i-a închinat din primul moment toate puterile lui de muncă, și nedesmințita sa încredere în vitalitatea și în realele însușiri ale neamului.

Regele Carol I și-a iubit poporul din tot sufletul și se simțea fericit în mijlocul lui. Cu gândul la el, a trăit până în ultimele lui clipe, după cum ne-o arată testamentul lui, un document de mare valoare etică și un adevărat monument de literatură.

Spre a satisface și dispozițiunea convenției dela 1858, care cerea ca Domnitorul ales să fie fiu de român, Adunarea votă la sosirea pe tron a alesului națiunii, legea pentru împroprietărirea familiei princiare de Hohenzollern.

Dificutățile ce a avut să întâmpine încă alegerea săvârșită, până la recunoașterea ei din partea Porții, ca putere suzerană, și a celorlalte puteri garante, au fost învinse numai după lungi și anevoioase negocieri. Cu multă înțelepciune politică, Domnitorul și bărbații ce conduceau atunci destinele României, ajutați de sprijinul Franței amice, contra puterilor adverse (Turcia, Austria și Rusia — aceasta din urmă la 1859 votase unirea completă alături de Franța, cu care devenise prietenă după războiul Crimeii, dar după 1863 raporturile între cele două state se stricaseră) au adus la bun sfârșit opera de întemeiere a României contemporane.

În primele sale decrete domnești, Principele lua titlul de „Domn al Românilor”. Numele de România introdus în toate actele interne în locul celui de Principatele Române de până atunci n'a obținut recunoașterea tuturor Puterilor, decât mai târziu, nefiind adm's de Turcia. Abia războiul de neatarnare a înlăturat și această ultimă împotrivire. (D. Onciul. Comemorarea Regelui Carol I. 1914 p. 19—20).

Severitatea permanentă a privirilor și a ținutei sale, erau cunoscute de toți. Nimeni nu se putea apropia de el fără o vădită emoție și un adânc respect." Iți era teamă par'că să-l privești", ne spune unul din credincioșii lui dela Palat. In realitate, sub masca gravă a exteriorului, se ascundea o inimă de rară nobleță și de o bunătate fără de seamăn. Cei cari au avut fericirea să se apropie de dânsul știu câtă mărinimiie de suflet și din ce sentimente omenești era plămădită ființa lui. Când era în intimitate, exteriorul acela grav și impunător se transfigura. Natura își relua drepturile ei, arătându-se așa cum era : îngăduitoare, generoasă, plină de înțelegere."

Scrisoarea adresată lui Cuza pentru a veni în țară, cuvintele rostite de Suveran la desvelirea statuei fostului domnitor, și iertarea tuturor acelor cari îi amărâseră zilele la sfârșitul domniei lui, ¹⁾ sunt documente care ilustrează mai bine decât orice alcătuirea sufletească a marelui Rege.

Scrisoare către Principele Cuza

18, Fevr. (2 Martie) 1870

„Imi voi aminti totdeauna cu plăcere primirea grațioasă ce am aflat la principesa, soția Voastră, cu ocazia vizitei mele la Ruginoasa. Ea-Mi zicea atunci, prezentându-mi un fermecător buchet : „Imi pare nesfârșit de rău a Vă primi singură ! Eu îi răspunsei : „Părerea de rău ce simt nu este mai puțin vie, dar sper că nu sunt departe de ziua când voi putea să am plăcerea a-l saluta în România“ !

„De când alegerea Voastră ca deputat este validată de Cameră, dificultățile constituționale au dispărut și nu pot decât să Mă asociez din inimă la hotărîrea Adunării. Nu-mi rămâne decât să-mi exprim dorința de a Vă vedea revenind în România, chiar în cazul când nu V'ar conveni mandatul de reprezentant ce Vi se oferă. Fiți asigurat, Principe, că aci Veți găsi întotdeauna primire bună la Principele Domnitor.

(Cuvântări și Scrisori, t. I, p. 205).

Gestul Principelui Carol e sublim. El onorează deopotrivă pe amândoi Principii.

1) Isbucnise Războiul Mondial și Regele își concentrase toate puterile energicului său suflet ca să vegheze la destinele țării și ale neamului. Bunele lui intenții erau însă suspectate : de aci invinuirii și calomniile nemeritate.

Târziu de tot, după 42 de ani de domnie, în 1912, se desvăluie la Iași statuia lui Vodă-Cuza. ¹⁾

La această impozantă manifestare de pietate față de memoria fostului Domn, Regele Carol a pronunțat următoarele înălțătoare cuvinte :

„Cu o vie satisfacție am venit în iubita Mea a doua Capitală, spre a da o însemnătate și mai mare acestei sărbători naționale, menită a dovedi că poporul român știe a se arăta recunoscător către acei care l-au sprijinit întru îndeplinirea aspirațiilor sale.

„Cea mai înaltă, cea mai sfântă dintre aceste aspirațiuni, a fost unirea țărilor surori, pentru care au luptat necurmat în împrejurări grele și chiar primejdioase toți frunțașii marei generațiuni dela mijlocul veacului trecut.

„Domnitorul Alexandru Cuza a avut gloria de a lega numele său de acest mare fapt istoric început prin alegerea sa și adus la deplină înfăptuire prin încordata sa stăruință.

„Pe lângă unire, acest monument ridicat prin recunoștință obștească, mai însemnează desrobirea țăranilor, secularizarea bunurilor mânăstirești și îndrumarea țării către neatârnavare.

„Primul Rege al României își îndeplinește o sfântă datorie către primul domnitor al țărilor surori unite, aducând în fața acestui monument prinosul de cinste ce se cuvine memoriei lui Cuza-Vodă, care va rămâne deapănarea neștearsă în amintirea poporului.

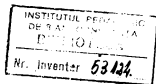
Când Majestatea Sa a ajuns la vorbele : „Primul Rege al României își îndeplinește o sfântă datorie către primul Domnitor al țării surori“, și și-a descoperit capul înaintea figurei mărețe de bronz, ce plutea în văzduh deasupra tuturor, a fost un moment de înălțare sufletească, cum rar s'a văzut în România. Aplauzele furtunoase și înflăcăratele urări se amestecau cu lacrimile ce curgeau din ochii tuturor ²⁾

1) Rău voitorii, spre a împiedica strângerea fondurilor necesare, răspândiseră svonul că Regele n'ar vedea cu ochi buni acest monument în capitala Moldovii. Suveranul subscrie însă 25000 lei pe listă. Aceeași răuvoitori lasă să se creadă atunci că Regele n'ar dori ca statuia să fie așezată în loc de frunte. Dar Regele, adresându-se primăriei din Iași, îi face cunoscut că s'ar simți fericit să vadă monumentul împodobind una din piețele principale ale Iașilor. Nici acest gest nu dezarmează invidia. „Regele nu va participa la inaugurare“ era cuvântul de ordine, care alerga din buze în buze. Răspunsul a venit singur. Regele și întreaga Casă Regală, a fost prezentă la inaugurare.

2) A se vedea ceremonia desvelirii monumentului lui Cuza în Noua Revistă Română din 10 Iunie 1912, vol. XII.

Lacrimi generoase, lacrimi de recunoștință, la fel cu acelea ce au însoțit pe Suveran la locul său de veci în Curtea de Argeș, din partea întregului popor, care a simțit instinctiv cât de gravă era pierderea și cât de imens golul ce lăsa în urma lui.

„Jalea țării și a neamului, zice un istoric contimporan, ¹⁾ după marele Rege întemeietor, nu are precedent în istoria noastră decât doar jalea cu care a fost plâns cu 410 ani mai înainte, marele domn al Moldovei, Ștefan Vodă Cel Mare“. ²⁾

1) D. Onciul, în Comemorarea Regelui Carol I, 1914, p. 17 .

2) Despre care cronicarul țării zice: „Îngropat-au pe Ștefan Vodă în mănăstirea Putna cu multă jale și plângere a tuturor lăcuitorilor țării, cât plâneau toți ca după un părinte al lor; că cunoșteau toți că s'au scăpat de mult bine și apărare. Ce după moartea lui îi zicea Sfântul Ștefan Vodă, nu pentru suflet ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești, carele nimene din domni, nice mai înainte, nice după aceia, nu l-au agiuns“.

CUPRINSUL :

	<u>Pag.</u>
<i>Prof. Const. Kirişescu</i> : O mare personalitate morală : Carol I Regele întemeietor	3
<i>General Grigore Costandache</i> : Regele Carol I al României organizator și conducător de oști	31
<i>Prof. G. Tașcă</i> : Domnia Regelui Carol I. Organizarea economică	57
<i>Prof. Gheorghe I Brătianu</i> : Politica externă a Regelui Carol I . . .	79
<i>Prof. D. Burileanu</i> : Dezvoltarea culturală în timpul domniei Regelui Carol I.	99

.....